Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií

Katedra genderových studií

Diplomová práce

Genderová literární analýza románu Nouzový východ od Richarda Yatese

Bc. Miroslava Gondeková

Vedoucí práce: Mgr. et. Mgr. Tereza Jiroutová - Kynčlová

Praha 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jsem jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v repozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 25. června 2015 Miroslava Gondeková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala zejména mé vedoucí své práce Mgr. et. Mgr. Tereze Jiroutové - Kynčlové za její inspirativní vedení, podnětné rady a komentáře, cenné poznámky a čas strávený konzultacemi. Děkuji jí za podporu, motivaci a promptní emailovou komunikaci. Též děkuji Mgr. Lucii Mužíkové za korekci diplomové práce. V neposlední řadě bych ráda poděkovala blízkým kamarádům/kamarádkám a rodině za podporu a trpělivost, kterou se mnou měli během psaní mé diplomové práce.

Anotace:

V diplomové práci s titulem *Genderová literární analýza románu Nouzový východ od Richarda Yatese* použiji kvalitativní interpretační analýzu s prvky diskurzivní analýzy, a to k interpretaci děje a postav knihy z genderového hlediska. Interpretace budou vycházet z metody „vzdorného čtení“, kterou představila Judith Fetterley. Při analýze použiji i koncepty literární analýzy Pam Morris či Elaine Showalter. Pomocí genderu jako metodologické kategorie se budu snažit o rozkrytí či nalezení nových možných významů a interpretací děje a postav s ohledem na jejich genderovou identitu. V práci se zaměřím na koncepty mateřství a emancipace, které knihou prostupují.

Klíčová slova: Feministická literární analýza, gender, mateřství, interrupce, vzdorné čtení.

Abstract:

In the thesis "Gender Literary Analysis of the novel Revolutionary Road by Richard Yates" a qualitative interpretative analysis with aspects of discourse analysis is used to interpret the plot and characters from a gender perspective. These interpretations are based on the „resistant reading“ method introduced by Judith Fetterley. The literary analysis concepts introduced by Pam Morris and Elaine Showalter are also used as a point of reference. The aim for the application of Gender as a methodological category is to reveal and find new potential meanings and interpretations of the whole story and its characters with respect to their gender identity. The key areas that are focused on are motherhood, emancipation.

Keywords: Feminist literary analysis, gender, motherhood, abortion, resistant reading.

OBSAH

1. Úvod……6

1.1. Seznámení s knihou z genderového pohledu……...6

1.2. Politika lokace a motivace.....11

1.3. Interpretace knihy na základě vzdorného čtení.....12

2. Teoreticko-metodologická část .....…….13

2.1. Zvolená metodologie ……....13

2.2. Gender.....…….....15

2.3. „Vzdorné čtení“ a feministické čtení …….19

2.4. Feministická literární kritika, literární kánon a feministické čtení.....22

2.5. Mateřství…….24

2.6. Charakter společnosti a historické ukotvení……...30

2.7. Dědictví měšťanské společnosti a fenomén ženy v domácnosti…….....36

2.8. Život na předměstí.....39

2.9. Dostupnost a možnosti interrupce ve Spojených státech.....46

3. Analytická část.....52

3.1. Nouzový východ či Revolutionary Road aneb limity českého překladu.....52

3.2. Vztah April a Franka nahlížený prizmatem symbolického násilí …….....53

3.3. Motiv interrupce.....…….....57

3.4. Frankův pohled.....69

3.5. Pohled na manželství Wheelerových skrze americký poválečný obraz a jeho podobnost s měšťanským modelem devatenáctého století.....76

3.6. April Wheeler a její nouzový východ.....78

4. Závěr…….....82

5. Použitá literatura…….....87

1. Úvod

1.1. Seznámení s knihou z genderového pohledu

Náplní mé diplomové práce je genderová literární analýza románu *Nouzový východ* od amerického poválečného spisovatele Richarda Yatese. Kniha *Nouzový východ* poprvé vyšla v prosinci roku 1961 coby autorův první román.

Kniha *Nouzový východ* nabízí nespočet témat vhodných pro genderovou literární analýzu. Prostřednictvím genderové analýzy se zaměřuji na pojmy mateřství, interrupce a vztah hlavních postav April a Franka, což interpretuji na pozadí sociálních změn na trhu práce v poválečné Americe. Tyto společenské změny ovšem nejsou ústředními body analýzy. Avšak knihu Nouzový východ neanalyzuji podrobně jako zobrazení amerického poválečného ideologického života, který byl ovlivněn nastupující studenou válkou. Politický život a ideologie nejsou v tomto ohledu zájmem diplomové práce.

Na příkladu postoj hlavní ženské postavy April Wheelar, matky dvou dětí, Yates ukazuje její komplikovaný postoj k mateřství a nelehké přijetí role matky. Dalšími aspekty přínosnými pro literární analýzu, jsou genderové role a společenské postavení mužů a žen v poválečných Spojených státech, kdy se středostavovská společnost navrátila k modelu z devatenáctého století, kdy ženy byly uzavřeny v domácnosti, kde pečovaly o děti a manžela, zatímco on živil rodinu. (Havelková, 2004: 171).

Příběh se odehrává v polovině padesátých let na americkém předměstí a sleduje manželský pár, Franka a April Wheelerovy, jejichž vztah se ocitá v krizi, jelikož oba z manželů si postupem času uvědomili, že je společnost přinutila přijmout role ženy v domácnosti a chlebodárce finančně zodpovědného za celou rodinu. Oni se ale s těmito rolemi neztotožňují, jsou frustrovaní, nešťastní a svou nespokojenost svádějí jeden na druhého, což ničí jejich manželství. Manžele spojuje odmítavý postoj k tehdejším společenským hodnotám a pravidlům, jež však vzorně dodržovali až do okamžiku, kdy objevili cestu ven z jejich na první pohled spokojeného, spořádaného, rodinného života, ke kterému měli coby heterosexuální členové střední třídy s bílou barvou pleti přístup.[1]

Richard Yates ve své knize ukazuje na příkladu Franka a April Wheelerových, jaký dopad měly tehdejší společenské hodnoty a role přidělené mužům. Po krátkém románku se Frank

[1] Rasová segregace byla otázkou, kterou se Spojené státy v padesátých a šedesátých letech aktivně střetávaly. (Tindall, Shi, 1996: 676 – 704)

a April vzali a April krátce na to neplánovaně otěhotněla – Frank odmítl vyřešit jejich situaci tím, že by si April uměle vyvolala interrupci. Pár se vzdal volnomyšlenkářského života ve městě, přestěhoval se na předměstí a založil rodinu, přestože tento jejich styl života měl být pouze dočasný.

Americké středostavovské ženy padesátých a šedesátých let se po vzoru měšťanských žen devatenáctého století opět staly ženami v domácnosti (Havelková, 2004: 171 - 172). Mnoho z nich trpělo depresí a pocitem nespokojenosti, jež nedokázaly pojmenovat a kterému v šedesátých letech dala jméno Betty Friedan, když jej označila za „problém beze jména". Friedan se své knize *Ženská mystika* snažila objasnit problém, se kterým se potýkala velká spousta žen v poválečné Americe. Friedan mluví o tehdejším fiktivním obrazu, který pojmenovává „ženský mýtus", kdy ženy měly být šťastné, spokojené manželky a matky v domácnosti, jejich jedinou starostí a povinností byla péče o manžela, děti, úklid a vaření, dopravování dětí do školy a na kroužky. (Friedan, 2002: 35) Tento život je měl uspokojovat a naplňovat. Měly být rovnoprávnými partnerkami svých manželů. Společenský a mediální tlak určoval, že „žena by se neměla ztotožňovat s ničím, vyjma domácnosti – s žádnou politikou, s uměním, s vědou (…) ani s životem ve Spojených státech, pakliže to nějakým způsobem nezapadalo do jejího užšího ženského rámce, tedy do role manželky, matky a hospodyně!" (Friedan, 2002: 35) Friedan si uvědomila, že touto úzce vymezenou rolí, jež společnost ženě určila, ji omezuje a zužuje obzory. Pokud se ženy s ženským mýtem neztotožňovaly, byly nešťastné, nespokojené a cítily vnitřní prázdnotu a nepopsatelnou touhu, nevěděly, co si s těmito pocity bezvýchodnosti mají počít, jelikož o nich zpočátku nemluvily. Obviňovaly samy sebe za tyto pocity, považovaly se za nemocné. Některé věděly, že problém není v manželství či dětech, jiné problém hledaly naopak tam. Ženy vyhledávaly pomoc u psychoanalytiků/ček a psychologů/žek, kde však nenalezly jednoznačné řešení. Později se o tomto problému začalo veřejně diskutovat a nabízet původ problému (i případná řešení), avšak žádný z nich nebyl ten skutečný. (nekvalitní služby řemeslníků, zbytečně vysoké vzdělání překážkou pro šťastnou hospodyni, či dojíždění s dětmi do města). (Friedan 57–59)

Postava April je pro analýzu knihy *Nouzový východ* zajímavá též z hlediska jejího postoje k mateřství a interrupci.[2] Interrupce byla ve Spojených státech amerických

[2] Český překlad, který používám pro citace z knihy, pracuje s termínem „potrat," ať už se jedná o anglické abortion (úmyslné ukončení těhotenství; tj. interrupce), nebo anglické miscarriage (samovolný potrat). Richard Yates v anglickém originále píše „abortion". Knihu jsem četla v anglickém originále, který podrobuji

v padesátých letech legální jen v omezených určitých případech, které upravoval zákon. Mezi tyto výjimky patřilo například těhotenství, které svou povahou přímo ohrožovalo život těhotné ženy, či těhotná trpěla závažnou psychickou poruchou. (Solinger, 1993: 243) Ani jedna z podmínek se tudíž na hlavní postavu nevztahovala. April proto musela řešit alternativní řešení.

Spojené státy americké zejména v padesátých, ale ještě i v šedesátých letech zastihla populační exploze, počet dětí se ze dvou až tří zvýšil v některých případech až na šest potomků a ženy byly k mateřství povzbuzovány společností, politikou i médii. (Friedan, 2002: 51) April však na místo mateřství a prvního dítěte uvažuje nad interrupcí. Nebyla na mateřství ještě připravená, „podle jejich plánu, který nakonec zahrnoval čtyřčlennou rodinu“ (Yates, 2009: 49), v tuto chvíli první těhotenství přišlo neplánovaně a předčasně. Nebyli připraveni a ani jeden z nich si dítě v onen okamžik nepřál. „A já vlastně ani dítě nechtěl. (..) Nechtěl jsem dítě o nic víc než ona.“ (Yates, 2009: 49–52) Podmínky, které určovaly povolení k legálnímu přístupu k bezpečné interrupci (Sauer, 1974, Krannich, 1980, Harley, 1980) se na April a její situaci nevztahovaly. Neměla tedy možnost svá nechtěná a neplánovaná těhotenství bezpečně a legálně ukončit. April tedy hledala řešení mimo zákon a spoléhala se na rady od jiných žen, tedy konkrétně ji poradila „jedna dívka z divadelní školy, která měla vyzkoušený naprosto spolehlivý způsob.“ (Yates, 2009: 50) April se inspirovala a v lékárně si zakoupila potřebné pomůcky „klystýrovací balonek, gumovou cibulku a dlouhou plastovou hubici. (Yates, 2009: 263)

V poválečném období a zároveň v čase, kdy se o slovo začala hlásit studená válka, byli chlebodárci svých středostavovských rodin muži, kteří byli za své rodiny finančně zodpovědní a kteří si nemohli dovolit o svou práci přijít, jelikož by se jejich rodina ocitla v obtížné finanční situaci. Také tito muži nebyli se svou situací obecně spokojeni, jelikož na ně působil tlak rodiny o její finanční zabezpečení, cítili skrytou hrozbu Sovětského

---

analýze. Na základě konvencí o citování knihy v případě existence překladu do češtiny, tak citace čerpám z českého překladu z roku 2009. V citacích tohoto českého překladu ponechávám slovo „potrat“, přestože v Aprillině případě jedná o interrupci. Od slova potrat v citacích z českého překladu se tedy z významového hlediska distancuji. V analýze používám pojem interrupce, jelikož se April rozhodla, že si sama uměle ukončí těhotenství a provede si interrupci. Jakožto medicínský termín, se tedy nejedná o samovolný potrat, jenž nebyl uměle vyvolán, který angličtina označuje výrazem „miscarriage.“ *V České republice je interrupci věnován zákon č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství, vyhláška MZ ČSR č. 75/1986 Sb., kterou se provádí zákon ČNR č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství.*
Interrupci se blíže věnuji v metodologické části v kapitole interrupce.

svazu[3] a obtížně se vyrovnávali s tím, že ve skutečnosti měli omezenou moc, kterou mohly využívat především v rodinné sféře nad svými manželkami a dětmi. V neposlední řadě byli stejně jako ženy připoutáni k rodinnému životu na předměstí. Došlo ke změně v pojetí předměstského muže, který se z válečného hrdiny přeměnil na anonymního spotřebitele, jenž byl zbaven mužnosti. Yates se tedy v knize zaměřuje na tuto přeměnu středostavovského bělošského mužství, které stojí na pomezí rodinného života na předměstí, počátku moderní konzumní identity a válečného hrdinství. Moreno, 2003: 85)

Frank Wheeler je nespokojený s prací, která ho nebaví a která je podle jeho slov nezajímavá a nudná. „Vlastně je to trochu hloupá práce. Teda, není to nic – víte, zajímavého nebo tak něco.“ (Yates, 2009: 161) Frank opovrhuje obrazem tehdejšího mužství a sám sebe definuje jako opak tohoto obrazu. Touží být odlišný, jiný než většina, ale ve skutečnosti je stejný jako všichni ostatní muži. Je snílek, který žije v iluzi, že má talent, nadání a schopnost dosáhnout čehokoliv, avšak tato iluze je vystavěná na křehkých základech jeho nízkého sebevědomí a strachu, že ve skutečnosti by on i okolí odhalili tuto lež. Navíc Frank tvrdí, že se je jiný, že se chce odlišovat, ale ve skutečnosti mu konformita vyhovuje, jelikož mu dává pocit bezpečí. Nemusí dokazovat nic víc, než dokazují ostatní bílý středostavovští muži. Žije rodinným životem na předměstí, denně dojíždí do města do práce, která ho nenaplňuje, a pochybuje o svém životě a mužské identitě. Je jen jedním z davu bezejmenných pracovníků napomáhajících konzumnímu životu a masové výrobě. Stal se dalším válečným veteránem, který po návratu z války začal napomáhat rozvoji americké ekonomiky coby řádový zaměstnanec a spotřebitel. Frank si však takto svůj život nepředstavoval, bral ho jako dočasnou etapu, kterou měla vystřídat vysněná Evropa, „kterou často popisoval jako jedinou část světa, v níž stojí za to žít. (Yates, 2009: 28)

Franka, coby veterána druhé světové války, si vzala armáda „v osmnácti a šoupla ho rovnou do finální jarní ofenzívy ve válce v Německu, dala mu během dalšího roku zmatenou, leč radostnou cestu po Evropě“ (Yates, 2009: 27), se po návratu z války dal na studia Columbijské univerzity a stal se z něj veterán a intelektuál, jenž mluvíval o návratu do Evropy, o němž žádný z jeho přátel nepochyboval. Seznámil se s April, která ho okouzlila nejen svou krásou, ale především tím, že ho považovala za „toho

[3] Politikou a zahraničními otázkami se měly zabývat pouze muži, jelikož tato tématika nebyla považována za ženskou. Friedan zmiňuje, že „opravdové ženy, ty ryze ženské, (..) netouží po (..) zasahování do veřejného života tedy politiky.“ (Friedan, 2002: 50) Současně poukazuje na skutečnost, že ženská témata se podstatně zúžila a omezovala se jen ta témata spojená s dětmi, domácností a manželstvím. Muži naopak diskutovali o obchodech a politice. (Friedan, 2002: 54)

nejzajímavějšího člověka, jakého kdy potkala“. (Yates, 2009: 30) Mladý Frank se zhlédl v Apriliných slovech, lichotkách, v jejím zájmu a okouzlení. Frank se pak stal tím zajímavým intelektuálem, kterého chtějí všichni poslouchat a se kterým všichni souhlasí a poklepávají si na čelo a tvrdí, že „starý Wheeler má tady“. (Yates, 2009: 28) Právě tímto společensky uznávaným člověkem si Frank přál být a April mu dodala sebevědomí, aby se jím pro ně pro oba v jejich očích stal. Oba dlouho žili v představě, že Frank má tento opěvovaný talent a nadání, a stejně dlouho tuto iluzi chránili. Stejně tak dlouho věřili, že jejich participace na předměstském, konformním životě je pouze dočasná, a že pořád mají možnost se z této zlaté klece dostat. Z klece, do níž je americká poválečná společnost uzavřela. Oba manžele ubíjela každodenní rutina a společenská očekávání.

Obě hlavní postavy se snaží vzepřít genderovému a společenskému řádu. Postavy usilují o viditelné zpochybnění společenských rolí připisovaných ženám a mužům v polovině dvacátého století. April navrhne, aby se odstěhovali do Francie, kde ona bude chodit do práce, finančně zaopatřovat rodinu a Frank bude moci věnovat čas sám sobě a bude „hledat sám sebe“. (Yates, 2009: 98) Současně tento plán atakuje představu, že všichni jsou šťastní a spokojení se svými genderovými rolemi. April plánem přímo ukazuje na jejich nespokojenost a ohrožuje bezproblémový běh společnosti poukazováním na její problém a nedostatky. Tento plán je mimo jiné postaven na domněnce, že Frank je skutečně tím intelektuálem, za kterého se vydává a pro kterého je obyčejná řadová práce v kanceláři urážkou jeho talentu a potenciálu. April by přestěhováním získala volnost, možnost seberealizace a unikla by pocitu prázdnoty a zoufalosti, jenž ženy v domácnosti prožívaly. Motiv stěhování zmiňuje například Betty Friedan coby jednu ze strategií vyrovnání se s „problémem beze jména“. Ženy hledaly příčinu svého problému v manželovi, dětech, nebo v domněnce, že potřebují přestavit byt nebo se přestěhovat do lepší čtvrti atd.“ (Friedan, 2002: 56) Odstěhování se do Francie však odkrývá nejkontroverznější část jejího plánu – prohození živitelské role, únik z domácnosti a od neustálé péče o rodinu a děti.

Podle mého názoru si Frank vybral a upnul se k zidealizované představě Paříže či Francie z několika důvodů. Frank, coby voják za druhé světové války, bojoval v Evropě a do konkrétně do Francie se plánoval a toužil vrátit. Lidé v jeho okolí to od něho přímo očekávali. Říkávali, že bude pracovat v oboru humanitních věd, v něčem, s čím bude „souviset jeho časný a trvalý odchod do Evropy, kterou popisoval jako jedinou část světa, v níž stojí zato žít“. (Yates, 2009: 28) Frank se navíc také vzhlédl v Jean-Paul Sarterovi

(Yates, 2009: 29) a Francie a zejména Paříž pro něj musely být symbolem existencionalismu, (analogie s Frankovými myšlenkami a pocity osamělosti, zoufalosti a nesmyslnosti existence) literatury a všeobecně tvůrčí místo, kam jezdili umělci tvořit od Hemingwaye, Steinové, Fitzgeralda až po Ezru Pounda. Frank si zromantizoval představu Francie, která byla vším, čím Amerika nebyla. Byla zemí, která nebyla konzervativní, konformní a volnomyšlenkářská. Frank tedy Paříž, která reprezentovala kulturní a filosofické místo, které Frank spojoval s romantickými vztahy.

Současně se manželský pár dopracoval k názoru, že jejich život, do kterého byli natlačeni, je „sebeklam, obrovský hnusný sebeklam" (Yates, 2009: 100). Už jsou oba unaveni tou přetvářkou a ujišťováním sebe samých a okolí, že jsou šťastní a že je vše tak, jak má být. April je tou aktivní, která posouvá v tomto případě děj dopředu návrhem odstěhovat se do Francie.

1.2. Politika lokace a motivace

Reflektuji vlastní pozicionalitu. Uvědomuji si, že na mě působí a ovlivňuje mě diskurs[4], ve kterém se pohybuji a který formuje a konstruuje mou identitu, v rámci vlastní interpretace textu a jenž se může lišit od diskursu, ve kterém psal Richard Yates *Nouzový východ* a v němž se pohybují hlavní postavy knihy. Knihu tedy čtu z pozice „mladé" středostavovské ženy s vysokoškolským vzděláním žijící ve střední Evropě.

K tématu diplomové práce mě inspiroval film *Nouzový východ*, který byl natočen podle stejnojmenné knihy. Přiznávám tedy, že jsem jednou z těch, které se o této knize dozvěděli až díky úspěšnému filmovému zpracování, které na trochu zapomínanou knihu z šedesátých let upozornilo. Viděla jsem tedy nejdříve film a až poté jsem si přečetla knihu a rozhodla se pro její genderovou analýzu. Přiznávám tedy, že tato skutečnost mohla mé čtení ovlivnit, jelikož jsem si mohla vytvořit představy o například postavách na základě filmu.

Postava April, ať už ta knižní či filmová v podání Kate Winslet, mě okouzlila a právě díky ní jsem se pro analýzu této knihy rozhodla. April v knize sice nemá tak velký prostor

[4] Michel Foucault vnímá diskurs jako formulaci vědění určité společnosti, v dané konkrétní době, jež se týká určitého tématu. Diskursivní povaha moci pracuje s jedincem, s jeho subjektivitou a identitou, jako s produktem moci a jeho jednání je vždy ovlivněno a formováno v rámci diskursu, v němž se daný jedinec pohybuje a žije. (Foucault, 2005: 42)

jako na filmovém plátně, ale o to větší výzva pro mě byla samotná analýza. April coby manželka, matka a žena v domácnosti žijící na americkém předměstí řeší vnitřně mateřství a jelikož je mateřství téma, které celou knihou prostupuje, chtěla bych mu ve své diplomové práci dát prostor a zaměřit se na něj skrze interrupci a ideál americké ženy padesátých let.

Dalším důvodem, proč chci právě mateřství věnovat pozornost, je volné navázání na mou bakalářskou práci. Ve své bakalářské práci jsem se zabývala tím, jak je mateřství zobrazeno v knize *Difficult Daughter* od indické autorky Manju Kapur. Kniha *Difficult Daughters* představila obraz mateřství a život mladé, vzdělané a ambiciózní matky v ději, který je situován v Pujdžábu ve čtyřicátých letech dvacátého století. Zaměřením se na mateřství v příběhu *Nouzový východ* bych ráda volně navázala na téma své bakalářské práce.

1.3. Interpretace knihy na základě vzdorného čtení

Jelikož knihu *Nouzový východ* podrobuji genderové analýze a zaměřuji se na genderovou roli a postavení ženy ve společnosti, primární pozornost směřuji na postavu April a až sekundárně se věnuji Frankovi. Coby hlavní zdroj mé sekundární literatury považuji *Ženskou mystiku* od Betty Friedan, která se věnuje ženám a jejich roli v témže období, které byla nuceny přijmout roli manželky, matky a ženy v domácnosti (ženská mystika) a prožívaly tzv. problém beze jména. Friedan se zaměřuje na predominantně bělošské středostavovské a vzdělané ženy. Tou je i April Wheeler, a proto mě v diplomové práci bude zajímat, zda April spadá do kategorie žen, o nichž mluví Friedan, či je výjimkou. Zaměřím se na April a její vztah k mateřství, interrupci a způsob, jakým se April vyrovnává se svou genderovou rolí. Postava Franka bude mít v mé práci roli vedlejší, či doprovodnou, avšak podstatnou, jelikož je vypravěčem příběhu. Z tohoto důvodu nemohu Franka z analýzy úplně vyčlenit, ochudila bych se o validní část důležitou pro pochopení April.

Kniha je vyprávěna jak v Er-formě, tak z velké části z Frankova úhlu pohledu. Část příběhu, vyprávěna Frankem v první osobě, tedy vypravěčem konstruovaným v Ich-formě v intradiegetické rovině, se nachází v samotném centru děje. Příběh je nahlížen jeho očima. Podle Susan Lanser je publikem vyprávění jednoduše samo vyprávění jak implicitně tak explicitně adresované k tomu, komu je příběh vyprávěn, který je vně příběh a tedy mimo

literární svět knihy, a který může srovnávat s veřejným čtenářstvem. (Lanser, 1991: 620) Zbylá část knihy je vyprávěna v Er-formě v extradiegetické rovině, tím myslím ve třetí osobě, kdy je vypravěčem autor mimo děj příběhu. Vypravěč nezaujatě vypráví příběh a pocity a jednání postav. (Lanser, 1991: 620) Podle Pam Morris je právě „použití vypravěčského hlediska jedním z nejúčinnějších prostředků, které čtenáře nepostřehnutelně navádějí[5] ke sdílení hodnot daného díla.“ (Morris, 2000: 42)

2. Metodologicko-teoretická část

V metodologické části své diplomové práce bych ráda představila metody, jež používám k analýze textu, a současně se zaměřím na problematiku metodologie v literární vědě, a vysvětlím klíčové pojmy, se kterými pracuji při genderové analýze.

2.1. Zvolená metodologie

Metodologicky přistupuji k analýze knihy z hlediska konstruktivistického paradigmatu s hlavním analytickým nástrojem – genderem. Konstruktivistické paradigma je chápáno jako interpretativní paradigma, které interpretuje sociální realitu coby produkt interakce a vztahů mezi lidmi, kteří žijí ve významovém světě objektů. Konstruktivistické paradigma se odlišuje od pozitivistického, k němuž se inklinuje zejména v přírodních disciplínách, právě tím, že nepřistupuje k vnímání sociální reality jako dané a nezávislé na svých členech a nepopírá jakoukoli vzájemnou interakci a vliv členů společnosti na charakter této dané společnosti. (Denzin, Lincoln, 2005: 110 - 117)

[5] Chtěla bych upozornit na fakt, že forma vyprávění je velmi důležitá. Podle Morris „forma vyprávění nás utvrzuje v našem vidění světa, v našem chápání toho, jak se věci – nevyhnutelně – mají. (Morris, 2000: 45) Je tedy důležité naučit se číst z pohledu ženy a nezaujatě číst text. Číst z pohledu ženy podle Morris vyžaduje „postavit se proti ideologickým významům obsaženým v struktuře klasických příběhů a otevřít v literárních textech alternativní prostory ženské svobody vzpírající se často neúprosné logice příběhu. Musíme také odolat interpretační síle vypravěčského úhlu, nutícího nás přijmout hlavní hodnoty vyjádřené v textu, a místo toho musíme hledat okamžiky nebo místa, kdy si text protiřečí nebo zpochybňuje sám sebe.“ (Morris, 2000: 47)

Z feministického pohledu, který představuje Reinhaz, lze použít kulturní produkty ke studiu jednotlivých skupin žen, vztahů mezi ženami a muži, vztahů mezi ženami, souvislosti mezi rasovými, genderovými, třídními a věkovými identitami a institucemi, osobami a představami, které ovlivňují životy žen. (Reinhanz, 1992: 155)

Genderová studia jsou interdisciplinárním oborem tematicky, metodologicky a též teoreticky, je tedy z tematického hlediska možné gender použít coby analytickou kategorii na mnoho disciplín, například historii, náboženství, psychologii, jazyk a další. Každý z těchto zmíněných a dalších oborů, v němž se zkoumá genderová otázka, se řídí vlastními konkrétními teoriemi, pravidly a metodologií genderového výzkumu. Je takřka nemožné v literární vědě pojednání o teorii a metodologii prakticky rozdělit. Lze sice dělit metody diskurzivní, obsahové, archetypální analýzy, avšak záleží na jejich uplatňování, které se odvíjí od použitých teorií. (Knotková-Čapková, 2011: 11). Například sociologický výzkum použité metody vymezuje a zakotvuje, ale u literárně teoretické analýzy není takto jednoduché vymezení možné. Důvodem je jejich neoddělitelné prolínání se s teoriemi. V knize *Tváří v tvář* Blanka Knotková-Čapková, Tereza Kynčlová a Jan Matonoha dochází k závěru, že „analytických přístupů k feministickému zkoumání literatury je mnoho, a to jak z hlediska teoretického, tak metodologického, v literární vědě tato dvě hlediska ani oddělit nelze“. (Knotková-Čapková, Kynčlová, Matonoha, 2010: 17)

Na základě výše zmíněných poznatků jsem se rozhodla, že pro odbornou práci s textem zvolím kvalitativní obsahovou analýzu s prvky diskurzivní analýzy, a to k interpretaci děje a postav knihy. Mé interpretace budou vycházet zejména z metody „resisting reading“ neboli česky „vzdorného čtení“, kterou představila americká autorka Judith Fetterley (Fetterley, 1991: 492 - 501). „Resisting reading“ je podle Violy Parente-Čapkové výchozí pozicí feministického pohledu na literaturu a zároveň pohledu, který vychází z perspektivy různých skupin marginalizovaných v rámci západní společnosti. (Viola Parente-Čapková, 2005: 9) Vzdornému čtení věnuji níže kapitolu *2.4 Vzdorné čtení „resisting reading“ a „feministické čtení*“, ve které pojem definuji a popisuji, proč je důležitý pro analýzu v diplomové práci.

2.2. Gender

V prostředí feministického interdisciplinárního výzkumu vznikla genderová studia a feministické teoretičky zavedly pojem gender jako ústřední kategorii pro své bádání. Poprvé se pojem gender objevil ve feministické literatuře v roce 1975 díky americké psycholožce Gayle Rubin, která si ho vypůjčila z jazykovědy literatury, aby bylo možné popisovat a zkoumat vše, co je konvenční a arbitrární v souvislosti se sociologickými, kulturními, politickými a filozofickými návyky, které se nabalují na pohlaví. Gayle Rubin použila gender ve spojení gender – sex – systém. (Rubin, 1975, 167 – 169) Feministky chtěly pomocí kategorie genderu upozornit na sociální a kulturní praktiky a na genderový řád. (Renzetti, Curran, 2003: 21) Podle radikálně libertariánské feministicky Gayle Rubin lze gender definovat jako „souhrn opatření, kterými společnost transformuje biologickou sexualitu na produkty lidské aktivity a kterými jsou tyto transformované sexuální potřeby uspokojeny“. (Tong, 1998: 48)

Tato definice mi v analýze pomůže odkrýt vytvořené genderové role, které byly Frankovi a April společností připsány, aniž by byly zohledněny jejich osobnosti. Postavy musely přijmout a hrát role, které byly pro tehdejší společnost padesátých let považovány za akceptovatelné a vhodné na základě toho, jak má ideální muž či žena vypadat.[6] Lidé byli takto společností zformování a drženi v přesvědčení, že životní styl, který byli nuceni přijmout za svůj, jim vyhovuje a jsou spokojeni (Friedan, 2002: 55 – 61). Například Campbellovi byli spokojeni. „Pro Shepa bylo posledních pár let dobou relativního klidu. (..) Byl uspokojivě plný pečeného jehněčího a piva, těšil se na příjemnou rozmluvu s Wheelerovými.“ (Yates, 2002: 125) Na druhou stranu Frank a April se považovali za výjimečné, jelikož si mysleli, že dokázali prokouknout společenské nedostatky a dokázali poukázat na onu „zoufalou prázdnotu,“ (Yates, 2009: 164) kterou s sebou tehdejší společenský diktát pro muže i ženy představoval. Frank kritizuje sebeklam americké společnosti.

[6] Po druhé světové válce došlo k redefinování ženy za účelem přesunutí žen z veřejné sféry zpět do domácí. (May, 2001: 151)

Tong uvádí příklad, jakým patriarchální společnosti používají určitá fakta o mužské a ženské fyziologii (chromozomy, anatomie či hormony) jako základ pro konstruování řady „mužských“ a „ženských“ identit a chování, které slouží k tomu, aby moc ve společnosti patřila výhradně mužům, a naopak ženám byla moc upírána.[7] (Tong, 1998: 48) Aby tento proces mohl fungovat, tak patriarchální společnosti přesvědčí samy sebe, že tyto její kulturní konstrukce jsou přirozené, a proto „normalita“ každého člena/členky společnosti závisí na jejich individuální schopnosti projevovat svou genderovou identitu a chování, které daná společnost kulturně spojuje s jejich biologickým pohlavím. (Tong, 1998: 48–49)[8]

S touto myšlenkou pracuje také Bourdieu, který tvrdí, že síla maskulinního řádu spočívá v tom, že nemusí být ospravedlňována. „Androcentrické vidění se vnucuje jako neutrální a nevyžaduje žádné legitimizující diskurzy.“ (Bourdieu, 2000: 11) Bourdieu rozpracovává svou myšlenku dál a poukazuje na vliv sociálního světa na konstruování lidského těla. Svět funguje na principu binárních protikladů, který se jeví jako objektivně existující. Toto dělení je však dáno vztahem nadvlády, neustále se reprodukuje a upevňuje pomocí předsudků a odráží se ve vnímání a myšlení. Tento princip dělení se uplatňuje na lidská těla, kdy anatomická diference mezi pohlavími slouží jako základ pro sociální rozdíl mezi muži a ženami a váže se na ni mnoho „přirozených“ vlastností, které jsou však sociálně vytvářeny a považují se za přírodní zákon. Sexualita je v androcentrických společnostech somatizovaným projektem mužské nadvlády. (Bourdieu, 2000: 24–25) V knize Nouzový východ je toto dělení patrné na dělbě práce mezi muži a ženami. Frank je živitelem rodiny a April je ženou v domácnosti, které se stará o manželovo pohodlí a současně pečuje a vychovává jejich dvě děti. Mezi další Apriliny činnosti patří i domácí práce.

Americká filozofka a myslitelka Judith Butler jako první využila teorií performativity, kterou převzala z filosofie jazyka. Její originalita a přínos spočívají v tom, že dokázala propojit poststrukturalismus Michela Foucaulta a Jacquese Derridy s Lacanovou psychoanalýzou a teorií mluvních aktů, a tímto vytvořila teorii, jež přisuzuje

[7] Vlastnosti a způsoby chování, které společnosti přiřazují svým členům/členkám jsou „zakotveny ve společenských institucích, jako jsou hospodářství, politický systém, vzdělávací systém náboženství, rodinné uspořádaní aj.“ (Renzetti, Curran, 2003: 21)

[8] Mimo jiné radikální libertariánské feministky odmítly domněnku, že existuje nebo by mělo existovat nutné spojení mezi pohlavím a genderem. Naopak tvrdily, že gender je oddělitelný od biologického pohlaví a že patriarchální společnosti používají přísně stanovené genderové role k tomu, aby ženy udržely pasivní (láskyplné, poslušné, empatické, veselé, milé či přátelské) a muže aktivní (houževnatí, agresivní, zvědaví, ambiciózní, zodpovědní, soupeřiví). (Tong, 1998: 49)

pohlaví performativní roli. „Butler tvrdí, že ‚pohlaví' je normativní ‚regulatorní ideál', který produkuje tělo a následně jej prostřednictvím opakovaných apelů hegemonních diskurzů (heterosexuální imperativ) ovládá tak, aby vznikla performativita, která je vždy pouze odvozená" ze současného společenského diskursu. Butler na základě diskurzivního utváření subjektivity a identity zpochybnila rozlišování mezi genderem a rodem. (Barker, 2006: 29) Podle ní je gender i pohlaví konstrukt a zároveň je obojí výtvorem diskurzu. Butler dále pracuje s jádrem a povrchem těla, jelikož je gender podle ní performativní, tak performativitou a opakováním činů a gest, trestáním a zakazováním jiných modelů chování gender vytváříme. A právě tímto procesem se gender zdá být daným a autentickým. Butler však zároveň vyvrací, že tato naše performativita vychází z našeho nitra. Na povrchu těla podle Butler „hrajeme" to, co od nás společnost očekává a vyžaduje, abychom neustále tuto performativitu opakovali. „Činy a gesta artikulované a ztvárněné touhy vytváří iluzi vnitřního a organizovaného genderového jádra, iluzi, která je diskurzivně udržovaná za účelem regulace sexuality v rámci reprodukční heterosexuality." (Butler, 2003: 186–187) Podle Butler je iluze nitra největší silou diskurzu.

Frank a April tedy hrají takové role, které se od nich očekávají a které od nich společnost vyžaduje. Mezi ono chování patří například konformita a role manželky v domácnosti a pracovitého muže s kariérou, kteří žijí šťastně a spokojeně se svými dětmi na předměstí a volný čas tráví se sousedy, kteří žijí podobné životy. Dělání genderu a hra s povrchem těla a nitrem tedy slouží k udržení binárních opozic, heterosexuality a v neposlední řadě reprodukce. Tím se politicko-diskurzivně udržuje kontrola nad reprodukcí ve společnosti. April, coby žena, ví, co od ní společnost očekává a kde je její místo a po většinu příběhu hraje tuto hru na povrchu těla, přestože její iluzorní nitro není s touto situací spokojeno.

Vývoj definování a pojetí pojmu gender se nezastavil u Butler. Další feministické myslitelky a myslitelé přicházeli s novým pojetím této kategorie. Gerlinda Šmausová tvrdí, že „ontický, substanciální rod neexistuje, neexistuje ani substanciální, homogenní mužská nebo ženská identita". (Šmausová, 2002: 15) Ontická představa podle Šmausové přežívá právě v samotném konstruktu genderové identity. „Ve skutečnosti hrají všichni všechny role, v závislosti na rodové konstrukci sociálního kontextu." (Šmausová, 2002: 15) Gerlinda Šmausová tedy kritizuje fakt, že na základě biologického pohlaví se člověku přiřazuje gender. Butler jde ve své teorii dále než Šmausová, dekonstruuje totiž gender a

podle ní neexistuje ani pohlaví. Současně Šmausová upozorňuje, že sociologie[9] si je vědoma existence kategorií pohlaví a genderu, ale přesto nadále pracuje s binaritou mužského a ženského těla, a že tuto binaritu pořád nadále udržuje a nedekonstruuje pohlaví a nereflektuje, že genderové role se odehrávají v kontextu. Též vyčítá sociologii, že na jednu stranu tvrdí, že gender je konstrukt, ale na druhou stranu s genderem pracuje jako s druhou přirozeností, s jakýmsi druhým pohlavím přiřazeným a neměnným. Kritizuje ontologickou přirozenost a společenskou konstruovanost. (Šmausová, 2003: 15–17) Šmausová hovoří též o myšlence „dělání genderu". Poukazuje na fakt, že společenské struktury jsou přiřazeny určitému genderu a že z tohoto důvodu nedefinují své funkce, pozice a role rodově neutrálně, ale převážně buďto „mužsky", nebo „ženský". „Společenské instituce vyžadují od svých členů, aby hráli tu roli, která odpovídá jejich genderové sebedefinici. Rolová hra je vždy závislá na kontextu. „‚Produkování role' ovšem předpokládá, že se příslušníci obou (úředně určených) pohlaví během socializace učí hrát i tu druhou, protikladnou roli." (Šmausová, 2003: 21)

Šmausová vychází z názoru, že každý člověk s „normální biografií"[10] dokáže dočasně zaujmout perspektivu „druhého" genderu, a tím je schopný rozumět perspektivám obou rodů a též hrát obě role. „Jedinec s ‚normální biografií', která je vybavena inherentním nátlakem k heterosexualitě, nakonec volí jednu, dalo by se říci, reziduální genderovou identitu. Tato identita však není bytostná, nýbrž spočívá na tom, že se neustále zdůrazňuje onen minimální rozdíl v přirozených tělesných znacích, např. kosmetikou, oblečením atd." (Šmausová, 2003: 21)

Teorie Butler je i v této knize zřejmá, jelikož performace genderu je u postav viditelná (Franka – živitel, April – matky a hospodyně). V knize je však patrná i teorie o reprodukci, protože skrytá agenda reprodukční politiky společnosti, o které mluví Buler, April narušuje, když přemýšlí o interrupci. Současně si lze povšimnout, že s genderem se skutečně pracovalo jako s druhým pohlavím, když ženství bylo spojeno s fyziologií a schopností ženského těla. Z tohoto faktu byla odvoze funkce jak ženského těla, tak posléze

[9] Jelikož jsou genderová studia interdisciplinárním oborem, který vyrostl z feministických teorií, zmiňuji též, jak se gender a pohlaví podle Šmausové používá v sociologii. Dalším důvodem, proč zařazuji pasáž o vnímání genderu v sociologii, je fakt, že v rámci analýzy čerpám mimo jiné ze sociologických textů. Současně v období od čtyřicátých do šedesátých let byl dominantním paradigmatem strukturální funkcionalismus. Toto paradigma pohlíželo na muže a ženy na základě fyziologické odlišnosti. Tato odlišnost vedla ke vzniku genderových rolí, které byly od všech očekávány. (Renzetti, Curran, 2003: 23–25)

[10] „Normální biografie" je podle Šmausové naplňování genderového řádu, je člověku předurčená už od narození, jelikož se vztahuje k životu daného jedince na základě jeho pohlaví.

ženy samotné. Žena byla dělohou a měla sloužit k rození a výchově dětí. Ženy, které se staly matkami, tímto skutkem potvrzovaly zpětně svou biologickou podstatu a společenskou funkci.

2.3. Feministická literární kritika, literární kánon a feministické čtení

Chtěla bych na tomto místě zdůraznit, že moje diplomová práce čerpá a analyzuje knihu *Nouzový východ,* která byla publikovaná v roce 1961. Na motivy knižní předlohy byl v roce 2008 natočen stejnojmenný film (v originále tedy *Revolutionary Road*). Režie se ujal britský režisér Sam Mendes a titulní role Franka a April Wheleerových ztvárnili Leonardo DiCaprio a Kate Winslet. Film sklidil velký úspěch, mnoho nominací a cen, kdy tou nejprestižnější byla cena *Zlatý Globus* v kategorii Nejlepší herecký výkon v hlavní roli, kterou obdržela Kate Winslet, či nominace na Nejlepší mužský herecký výkon ve vedlejší roli pro Michaela Shannona za roli Johna Givingse.

Od samého počátku jsem se nechtěla v diplomové práci zabývat komparace knihy a filmu, jelikož jsem chtěla volněji navázat na téma své bakalářské práce, a zároveň pracovat se stejnou metodou. Současně jsem se obávala, že moje laická znalost kinematografie nemůže k diplomové práci stačit. Přestože moje diplomová práce tedy nespočívá v komparaci knihy a filmu, zmíním několik rozdílných a shodných momentů, jelikož film se poměrně přesně drží knižní dějové linie a je věrný své předloze. Samozřejmě se všechny scény z knihy na filmové plátno nedostaly (více prostoru dostali manželé Cambellovi, Givingsovi či Frankova milenka Maureen), ale film tímto aspektem nijak neutrpěl a zachovává stejný smysl jako kniha. Za zmínku stojí zejména dialogy, které jsou často přímo převzaty z knihy. Tímto se filmu podařilo vykreslit ducha doby, jelikož došlo k zachování jedinečného jazykového stylu vyjadřování padesátých let. Přestože April je vedle Franka hlavní postavou příběhu, je kniha z převážné části vyprávěna z Frankova pohledu, tedy až na několik výjimek. Film naopak dává April více prostoru a diváctvo takto získává náhled do Aprilina uvažování a myšlenek. Film vynechává části, které kniha věnuje Frankovu a Aprilinu dětství.

Literaturou je podle Pam Morris soubor textů estetické hodnoty, jenž se nazývá kánon. Další definicí literatury je i instituce, která se váže se vzděláním a vydáváním knih a současně také kulturní aktivita (tvorba, čtení, hodnocení a vyučování děl onoho

literárního kánonu). (Morris, 2000: 17) Morris se zamýšlí nad tím, jakým způsobem může být čtení děl literárního kánonu prospěšné pro feministickou práci a přichází s myšlenkou, že propojení literatury s životem nabízí náhled jednak na ženskou diskriminaci[11], na způsob jakým společnost funguje v neprospěch žen, ale současně že kladně vykreslené ženské vlastnosti a zkušenosti mohou vést k větší sebejistotě žen. Zároveň však upozorňuje, že život „žijeme (…) a vnímáme jako něco přirozeného a předem daného, a proto je v tomto smyslu literatuře vždy nadřazen. Literatura oproti tomu pomocí slov vytváří obraz již existující skutečnosti.“ (Morris, 2000: 18)

Avšak chápání života a zkušenosti není „přirozené“ či předem dané, ale je zprostředkováno kulturními formami (slovy a obrazy), a právě díky naší schopnosti znázornit svět jej lze poznávat. (Morris, 2000: 18–20) Na tuto skutečnost upozorňuje i Culler, když říká, že současná teorie kritizuje vše, co se přijímá jako přirozené, a snaží se ukázat, že ve skutečnosti se jedná o společenský a kulturní produkt. (Culler, 2002: 22–23) Právě v tomto poznávání a odhalování má velkou roli jazyk coby nástroj, pomocí kterého přijímáme kulturní hodnoty jako samozřejmé a přirozené (reprezentace). Literatura tedy zachycuje samotné vytváření hodnot, které konstruují a ukotvují sociální nerovnosti. (Morris, 2000: 18 - 20) Z feministického hlediska je tedy literatura kulturní oblastí, ve které lze pomocí feministické literární kritiky tematizovat vliv a podíl literatury na vytváření systému kulturních hodnot, jak je v literatuře zobrazen gender a moc daného systému a jaké má samotné literární dílo subverzivní potenciál, přestože všechna literární díla tento potenciál nemají. (Morris, 2000: 18–20)

Zájem feministické kritiky o studium literárního kánonu ovšem vzbuzuje fakt, že kánon je z genderového úhlu pohledu považován za androcentrický projekt, který koreluje s patriarchální ideologií a zároveň s imperativem heteronormativity. Feministická studia právě z tohoto důvodu odmítají představu genderově neutrálních, vůči patriarchální ideologii rezistentních estetických norem, jež má kánon reprezentovat. (Knotková-Čapková, Kynčlová, Matonoha, 2010: 11) Literární kritici tradičního ražení považují díla napsaná ženami za zvláštní případ a literaturu psanou ženami marginalizují. Normou je pro ně literatura psaná muži a současnému společenskému úzu. Pam Morris shrnuje fakt, že

[11] Renzetti a Curran hovoří o tom, že v sociologii dochází k sexismu, a mají tím na mysli hodnocení mužského pohlaví coby cennějšího než pohlaví ženského a vším spojovaným s ženstvím. „Z historického pohledu je sexismus v sociologii do značné míry důsledkem nízkého podílu žen mezi zaměstnanci a studenty akademických a výzkumných institucí a odráží však i širší společenské předsudky vůči ženám vtělení do předpokladu, že co si ženy myslí, dělají a říkají, je nedůležité, nezajímavé.“ (Renzetti, Curran 2003: 31)

kritici vytvořili literární kánony, které ženy vylučují z literární historie. (Morris, 2000: 65–69)

Proti literárnímu kánonu a jeho důsledkům, které přinesl coby instituce ženám, se staví i americká literární kritička Judith Fetterley, pro niž je literatura politická. Konkrétně americkou literaturu považuje za mužskou právě z hlediska způsobů reprezentace ženství a mužství v kanonické literatuře. Fetterley poukázala na to, že běžná reprezentace literatury je jako něco apolitického, překládající čtenářstvu univerzální pravdy, ale současně není tento efekt literatury zřetelný a odehrává se ve sféře podvědomí. Autorka zároveň upozorňuje na androcentrismus a vysvětluje ho tím, že literatura sice tvrdí, že je univerzální, ale připomíná, že mužské je považováno za univerzální. (Fetterley, 1991: 492–493)

Pam Morris tvrdí, že „ne všechna díla napsaná ženami budou nezbytně nebo ze své podstaty vyjadřovat ‚ženský' pohled a ženské hodnoty". (Morris, 2000: 12) Stejně tak neplatí, že ženy autorky píší z feministického pohledu a zastávají jeho politické a ideologické hodnoty. Stejně jako Morris budu používat v mé práci pojem ženský/mužský[12] pro biologické pohlaví, femininní odkazující na kulturní chápání genderové identity a v neposlední řadě feministický pro mě bude znamenat pojem s politickým nábojem a cílem. (Morris, 2000: 12)

Dalším důležitým bodem je způsob, jakým je literární text čten. Morris se pozastavuje nad tím, jak text ovlivňuje naše vidění světa „forma vyprávění nás utvrzuje v našem vidění světa, v našem chápání toho, jak se věci – nevyhnutelně – mají. (Morris, 2000: 45) Proto je podle mne zásadní postavit se ke knize *Nouzový východ* nezaujatě a číst jej z pohledu ženy. Čtení z pohledu ženy podle Morris vyžaduje „postavit se proti ideologickým významům obsaženým v struktuře klasických příběhů a otevřít v literárních textech alternativní prostory ženské svobody vzpírající se často neúprosné logice příběhu. Musíme také odolat interpretační síle vypravěčského úhlu, nutícího nás přijmout hlavní hodnoty vyjádřené v textu, a místo toho musíme hledat okamžiky nebo místa, kdy si text protiřečí nebo zpochybňuje sám sebe." (Morris, 2000: 47) Budu se tedy snažit číst knihu

[12] Morris upozorňuje na biologický determinismus a odmítá jej. Feministky používají termíny „ženskost" a „mužskost" pro nabyté kulturní identity vlastní danému pohlaví, „přestože se toto společenské a subjektivní vnímání sama sebe (…) vytváří v tak raném období, že mámě pocit, že je vlastně identické s naším biologickým." (Morris, 2000: 12)

metodou vzdorného čtení (Fetterley, 1991: 492 - 501), abych se vyhnula interpretaci, která by mě nutila identifikovat se s postavami a nevědomě přistoupit na normy Yatesova díla.

Jelikož je Apriliin postoj k interrupci popsán z pohledu Franka, který s ním nesouhlasí a snaží se změnit její názor. Podařilo se mi nepřistoupit na Frankovy manipulace a nesoudila jsem April za její přístup k interrupcím. Nepodlehla jsem tedy podvědomě interpelaci textu a nepřijala hodnoty Franka v roli vypravěče.

2.2. Vzdorné čtení „resisting reading“ a „feministické čtení“

Na základě výše zmíněných faktů o metodologii a literární analýze jsem se rozhodla, že nástrojem mé odborné práce s textem bude kvalitativní obsahová analýza s prvky diskurzivní analýzy, kterou použiji k interpretaci děje a postav knihy Nouzový východ. Mé interpretace budou vycházet z metody „vzdorného čtení“, kterou představila Judith Fetterley (Fetterley, 1991: 492 - 501). Pomocí této metody se mohou rozkrývat sexistická schémata, která zastírají potřebu patriarchálního řádu udržet věci, které by jej mohly subvertovat mimo oblast jazyka a vědomí mužů a žen. (Knotková-Čapková, Kynčlová, Matonoha, 2010: 13) Fetterley pracuje s příkladem americké literatury a zkoumá klasická díla amerického literárního kánonu, avšak teorii, s níž přichází, je možné aplikovat i na jiné literatury s přihlédnutím na jejich daný historický a kulturní kontext.

Podle Fetterley feministická kritika představuje objevení či znovuobjevení unikátního a jedinečného hlasu, který je silný a schopný zrušit ty hlasy, které hovořily o ženách, na ženy, k ženám, ale nikdy pro ženy. (Fetterley, 1991: 497) Fetterley poukazuje na problematiku politiky v literatuře ve smyslu politiky pohlaví, boje mezi mužem a ženou v literárním textu. Autorka poukazuje na fakt, že genderovou socializací jsou ženy naučeny dívat se na sebe i na svět skrze patriarchální hodnoty, které potírají ženskou identitu a ženské zájmy. Coby čtenářky, učitelky a akademičky jsou ženy učeny myslet jako muži, identifikovat se s mužským úhlem pohledu a tento stav akceptovat jako normální a legitimizovat mužský systém hodnot, jehož ústředním principem je misogynie. (Fetterley, 1991: 497) Tento model, který představuje Fetterley, se setkává s pojmem symbolického násilí, který představil francouzský sociolog Pierre Bourdieu (Bourdieu, 2000). Symbolické násilí je stav, kdy ovládaný uznává nadvládu, protože k reflektování vládnoucího i sebe sama disponuje pouze nástroji poznání, jež jsou osvojenou formou vztahu nadvlády a ukazují tento vztah jako přirozený. (Bourdieu, 2000: 34 - 35) Bourdieu

poukazuje na to, že „jestliže schéma, skrze něž nahlíží a hodnotí jak sebe sama, tak ty, kdo vládnou (…) vyplývají z osvojeného, a tím naturalizovaného klasifikování, jehož plodem je i jeho sociální bytí“. (Bourdieu, 2000: 35) Pokud tedy symbolické násilí vztáhneme zpět na způsob, jakým jsou ženy učeny dívat se na svět a literární díla, tj. „mužskýma očima“, jsou tedy čtenářky podle Fetterley schizofrenní. Fetterley říká, že ženy jsou „intelektuálně mužem a fyzicky ženou“, a musí se proto stát vzdorující čtenářkou, která s textem nesouhlasí. Autorka nabádá, že smyslem feministické literární kritiky je podívat se na starý text novým pohledem a vytvořit „nové čtení a chápaní“ literatury. Právě tímto krokem může feministická kritika změnit přijímání kulturních stereotypů, které jsou v literatuře zobrazené. Následně dojde k rozdílnému čtení literárních děl a knihy ztratí moc svazovat nevědomky ženy. (Fetterley, 1991: 498).

Se vzdorným čtením souvisí i opoziční „čtení jako žena,“ se kterým přišel Jonathan Culler. Ten definuje „čtení jako žena“ tak, že pro ženu není „čtení jako žena“ opakováním identity nebo zkušenosti, které jsou dané, ale je to hraní role, kterou si vytvoří s odkazem na svou identitu jako žena, jež je též konstruktem, aby řada mohla pokračovat: žena čte jako žena čtení jako žena.“ (Culler, 1991: 522) Jedná se tedy o „vědomým zaujetím takové čtenářské pozice, která v textu reflektuje skryté patriarchální významy či o tuto reflexi vědomě usiluje“. (Knotková-Čapková 2010:14) Stejně jako u vzdorného čtení se toto čtení vymezuje hierarchizujícím formám zobrazování genderových vztahů. Culler jej právě nezakládá na biologickém pohlaví člověka, ale na vědomém a kritickém rozpoznání genderové nerovnosti ve společnosti. Čtenář/ka musí tedy prostřednictvím svobodného vnímání i projevením vlastní identity bez ohledu na mocenské indoktrinace anebo přímo proti nim. (Culler, 1991: 519 - 520) *Nouzový východ* budu tedy číst „proti srsti“ a budu se snažit rozklíčovat ideologické a sexistické vzory i konstruování postav. A budu mít na paměti politické aspekty literatury, které nutí vytvářet literární postavu daným ideologickým způsobem. V analýze budu prostřednictvím vzdorného čtení hledat motivy a způsoby, jimiž se text snaží maskovat androcentrismus a fungování patriarchální americké společnosti padesátých let.

Vedle vzdorného čtení budu k analýze používat metodu zvanou feministické čtení, již v 70. letech 20. století představila Elaine Showalter. Byla to právě Showalter, která se jako první pokusila raný vývoj feministické kritiky teoretizovat ve svém eseji *Pokus o feministickou poetiku*. V textu apeluje na nutnost teoretického přístupu ve feministické

literární kritice. (Showalter, 2007: 21) Způsob, jakým Showalter přistupuje k feministické kritice, je její rozdělení na dva typy. Jedním je „feministické čtení“, které se soustředí na ženu-čtenářku, tedy tu, jež čte díla psaná muži, a též se zabývá způsobem, jímž hypotéza o této ženě-čtenářce mění chápání určitého textu a „probouzí v nás povědomí o významnosti kódů závislých na pohlaví“. (Showalter, 1998: 216) Přichází s ideou, že feministické čtení je historicky zakotvená metoda výzkumu zkoumající ideologické předpoklady v literárních jevech. Zaměřuje se na obrazy a stereotypy žen v literatuře psané muži, zneužívání a manipulaci ženských čtenářek a v neposlední řadě se koncentruje na analýzu „ženy – jako znaku“ v sémiotických systémech. (Showalter, 1998: 216) Gynokritika je druhým typem feministické literární kritiky. Soustředí se na ženu coby spisovatelku, tvůrkyni textových významů, dále studuje historii, témata, žánry a struktury psané ženami. (Showalter, 1998: 217)

Pro úspěšnou a validní genderovou analýzu bylo nepodlehnout interpelační síle textu, být schopná číst *Nouzový východ* proti srsti a nepřijímat automaticky a podvědomě například genderové stereotypy, bez toho aniž bych reflektovala text. Případným nebezpečím by bylo číst postavu April jako neurotickou, nespokojenou ženy, která žije v krásném domě na předměstí, má dvě děti a manžela, který rodinu finančně zabezpečuje, ale neváží si toho a hledá problémy v manželovi a ve společnosti. Při přistoupení na tento pohled, by April byla jak pro Franka tak i společnost hrozbou a narušitelkou řádu.

2.3. Mateřství

Kniha *Nouzový východ* se tématu mateřství věnuje prostřednictvím interrupce, volby či povinností stát se matkou či nikoliv, ohrožení odjezdu do Paříže. Nejenže bych ráda navázala na mou bakalářskou práci, která se vedle vzdělání zaměřovala právě na mateřství, ale současně je mateřství konceptem, jenž byl v životě žen v padesátých letech dvacátého století ve Spojených státech velmi důležitý a tehdejší ideologií takřka slučovaný se samotnou podstatou ženství. „Odborníci ženám spíše radili, že jediné skutečné naplnění najdou v životě výhradně jako manželky a matky. A ženy pořád dokolečka slýchaly, že tradice a koneckonců i freudiánská doktrína považuje za jediný smysluplný osud ženy mateřstvím korunovanou oslavu ženství.“ (Friedan, 2002: 49) Kniha *Nouzový východ* se s tématem mateřství zabývá prostřednictvím hlavní ženské postavy April a jejího vztahu

k interrupci a tomu, co pro ni znamená stát se matkou či nikoliv. April je matkou dvou dětí, prvorozené Jennifer a čtyřletého Michaela.

Otázkou mateřství a reprodukce se od šedesátých let zabývaly radikální feministky druhé vlny. Lze předpokládat, že zájem feministického výzkumu o mateřství, péči o děti a reprodukci byl zapříčiněn ideálem ženy coby matky, který byl populární především v padesátých a šedesátých letech a v době, kdy mateřství bylo a stále je spojováno a ženstvím. (Friedan, 2002: 53) Mateřství se průběžně objevuje v mnohých feministických teoretických koncepcí druhé vlny feminismu (Szapuová, 2006: 345), kdy se kladly otázky, zda jsou pro ženy jejich reprodukční schopnosti požehnáním či prokletím. Názory se lišily jak mezi tábory radikálně kulturních a radikálně libertariánských feministek, tak mezi autorkami samotnými. (Tong, 1998: 71 a 80) Byly to právě radikální feministky druhé vlny, které přišly s rozdělením mateřství na biologické a sociální. Alison Jagger přichází s pojmem „mothering", který by se dal přeložit coby pečování a výchovu dítěte jako matka, ale touto pečující osobou nemusí být žena, jež dítě porodila. Přesto patriarchální společnosti prosazují názor, že žena, která odnosí a porodí dítě, je zároveň tou nejlepší osobou, která by se o toto dítě měla starat a vychovávat jej. Radikálně libertariánské feministky se ve většině postavily k Jaggar a tvrdily, že patriarchální představa mateřství ženy i jejich těla svazuje a omezuje. Radikálně kulturní feministky však zastávaly názor, že žádná žena by si neměla nechat odepřít možnost stát se matkou a pečovat o dítě. (Tong, 1998: 80)

Biologický koncept mateřství se podle Kiczkové určuje a vymezuje schopností ženy otěhotnět a porodit dítě, jelikož porod považuje za nutnou příčinu, anebo za něco, co je ženám přirozené a co je odlišuje od mužů. (Kiczková 2006: 417) Mateřství je tedy v tomto smyslu spojováno s narozením dítěte, což představuje jeho základ. Kiczková tedy vysvětluje, jak se v patriarchální společnosti chápe matka. Být matkou totiž znamená porodit dítě.[13] Právě tato reprodukční schopnost je nejvýznamnějším biologickým rozlišovacím znakem mezi mužem a ženou. Kiczková shrnuje, že od tohoto obrazu mateřství je již jen „malý krok k redukci žen jakožto nositelek biologické nevyhnutelnosti

[13] S biologickým pojetím mateřství se váže i rozšířená představa o mateřském instinktu, kterým by měly disponovat nejen zvířecí samice, ale i ženy. Lidé se z důvodu přirozeného charakteru plození domnívají, že biologickému a fyziologickému jevu těhotenství musí odpovídat zakódované mateřské chování. Plození by totiž nemělo smysl, kdyby matka nezaručila dítěti, že přežije. Tento názor potvrzuje dvojznačné chápání termínu mateřství. „Tento pojem se totiž vztahuje na dočasný fyziologický stav, tedy těhotenství, a zároveň na období po porodu, kdy se matka dlouhodobě stará o výživu a výchovu dítěte. V krajním případě tato funkce končí, až když matka přivede na svět dospělého člověka." (Badinter, 1998: 10)

reprodukce lidského rodu“. (Kiczková 2006:418) Patriarchální ideologie a uspořádání společnosti staví na ztotožnění ženskosti a mateřství na základě reprodukční funkce.[14] Tímto dochází ke dvojímu snížení hodnoty ženy, jelikož se redukuje na matku a mateřství se redukuje na biologickou funkci. „Z biologicky podmíněné reprodukční schopnosti žen vytváří tato ideologie mýtus, podle kterého je mateřství nevyhnutelným a základním posláním žen, je jejich základem, přirozeností, nejvyšším cílem a naplněním smyslu jejich života.“ (Szapuová, 2006: 346) Kiczková tento biologický pohled na mateřství v patriarchálních společnostech vztahuje i na diskriminační důsledky pro ženy, které buď nemohou, či nechtějí mít děti, a tím pádem nemohou splnit svou fundamentální funkci ženy. Kiczková tvrdí, že koncept biologického mateřství „vede k diskriminaci těch žen, které z nejrůznějších důvodů nemohou anebo nechtějí být biologickými matkami“. (Kiczková 2006: 419) V případě April vede její odmítavý postoj k prvnímu a třetímu těhotenství spíš k nepochopení ze strany Franka, který ji považuje za iracionální, jelikož dle jeho názoru musí být nemocnou ženou, když se netěší z těhotenství a budoucího mateřství. (Yates, 2009: 199–201) Frank opatrně implikuje její iracionalitu, jelikož se jí bojí explicitně vyjádřit, aby April nerozzlobil. Potřeboval s ní být zadobře, aby jí interrupci rozmluvil. „Podívej, tohle možná zní, jako že si myslím, že s tebou *je* něco ‘strašně‘ v nepořádku..“ (..) April se Franka ostentativně ptá: „Myslíš, že jsem emocionálně narušená?“ (Yates, 2009: 201) Frank svůj argument o Apriilně iracionalitě a emocionální nestabilitě zakončil slovy: „Jen se snažím naznačit, že v téhle věci, zdá se, nejsi úplně racionální.“ (Yates, 2009: 201)

Szapuová rozvíjí tuto patriarchální ideu mateřství a dochází k názoru, že pseudonaturalizováním mateřství se vytvořila jakási umělá morálka, která ženy nutí k tomu stát se matkami, jelikož porodit dítě je nejvyšším cílem ženy. Ideologie mateřství sloužila a stále slouží k legitimizaci subordinaci žen ve společnosti v oblasti politiky, veřejného působení, platových podmínek atd. (Szapuová, 2006: 347) Krajní pojetí mateřství a matky je tedy buďto idealizující, kdy se matka naprosto obětuje, miluje a oddává se svému dítěti,

[14] Prostřednictvím tohoto velebení mateřství podle Kiczkové dochází k řízení a kontrole ženské sexuality včetně reprodukce v rámci patriarchální ideologie. (Kiczková 2006: 418–419) Kiczková uvádí, že v rámci biologického konceptu mateřství je mateřství určené a vymezené schopností žen otěhotnět a porodit dítě. Porod se považuje a uznává jako potřebná příčina, tj. dostatečný důvod pro „status mateřství jako něčeho, co je pro ženy přirozené“. (Kiczková 2006: 417) Tímto prizmatem je tedy matka ztotožňována s rodičkou a zároveň došlo k „redukci žen jakožto nositelek biologické nevyhnutelnosti reprodukce lidského rodu“. (Kiczková 2006: 418)

přijímá bez výhrad tuto svou funkci. Na druhé straně však existuje obraz zlé, neochotné, neschopné, odmítající matky, která nechce podřídit svůj život dítěti. (Szapuová, 2006: 347) Friedan zmiňuje tlak, kterým společnost na ženy v padesátých a šedesátých letech působila, aby se staly matkami. Ženy zpočátku přijaly tuto ideu za svou a svůj život směřovaly k jasnému cíli najít si vhodného manžela, stát se manželkami v domácnosti a porodit děti. (Friedan, 2002: 64–66)

Tato dělba práce a genderové vymezení rolí padesátých a šedesátých let, kdy se ženy navrátily zpět do soukromé sféry, a muži zaujali ústřední pozici ve sféře veřejné, odpovídá vnímání světa prostřednictvím binárních opozic v patriarchálních společnostech, které kupříkladu přírodu spojují se ženou a v opozici k přírodě kulturu asociují s mužem. (Ortner, 1998) Ortner zmiňuje několik možností spojení ženy s přírodou, ženy jsou spojovány s dětmi, které jsou též považovány za součást přírody. Jiným důvodem je spojení ženy s rodinou a domácí sférou, jež je tradičně v opozici s veřejnou oblastí, které dominuje muž. (Ortner, 1998: 105) Dalším příkladem se stává ženská fyziologie, coby bytosti blíže k přírodě. Ženské tělo se déle zabývá reprodukčním procesem a s ním související následnou péčí o děti. Navíc tradiční sociální role, která je ženě vnucena díky jejímu tělu a jeho funkcím, „ve svém důsledku strukturují její psychiku, která je, stejně jako fyziologická přirozenost ženy a její sociální role, chápána jako entita více spjatá s přírodou“. (Ortner, 1998: 100)

Sociální koncept mateřství rozpracovala Sara Ruddick, podle které je mateřství a ženství od sebe navzájem neoddělitelné, avšak mateřství se prezentuje jako mateřská práce, coby určité činnosti, aktivity, avšak nikoliv vlastnost či určenost. Matkami se ženy stávají reakcí na reálně existující dítě v určitém sociálním prostředí. Být matkou podle Ruddick znamená, že osoba přebírá zodpovědnost za péči o dítě a práce, která je s touto péčí spojená, se stane pravidelnou a esenciální součástí života ženy. (Ruddick, 1989: 40)

Kiczková ve fiktivním rozhovoru se Sarou Rudick shoduje s výše zmíněným názorem Ruddick a též hovoří o tom, že mateřská práce a ženské bytí se chápe jako od sebe neoddělitelné. Být matkou podle Kiczkové znamená, že určitá osoba přebírá zodpovědnost a péči o dítě a práce s tím spojená se stává pravidelnou a podstatnou součástí jejího života. (Kiczková, 1998: 40) Jako matka vystupuje takový člověk, který přebírá na sebe uspokojující požadavek plynoucí z nároků dítěte, ale též ze sociálního prostředí, které na něj klade požadavky a očekávání. (Kiczková, 1998: 40–

41) Důležitým prvkem je vztahovost, tedy idea, že být matkou či stát se matkou znamená vstoupit do vztahu s dítětem a neustále existovat v tomto vztahu prostřednictvím splňování a pracováním na požadavcích dítěte láskou, péčí a výchovou. Matkami se ženy stávají, nikoli rodí. Matkami se stanou tím, že vstoupí do vztahu s dítětem a převezmou za něj péči a zodpovědnost. Touto osobou může být muži i žena. Biologické rozdíly mezi ženou – matkou a mužem – matkou nejsou předpokladem k tomu, aby bylo jedno pohlaví k výchově a péči o děti nadřazené tomu druhému. Tímto se podle Kiczkové mění model ženy – matky a muže – živitele. Mnoho žen se emancipuje a muži stále častěji přebírají péči o děti. (Kiczková, 1998: 41)

Od April se tedy apriori očekává, že se coby žena stane matkou. V padesátých letech byl biologický pohled na mateřství vyžadován a April, aby splnila svou společenskou roli a funkci, musela se stát matkou. April ale není vyloženě mateřský typ, který tehdejší ideologie vytváří, oslavuje a od žen vyžaduje. Třetí těhotenství si April přeje uměle ukončit a argumentuje slovy „ale já už *mám* dvě děti. Copak se to nepočítá v můj prospěch?“ (Yates, 2009: 195) Matkou se tedy stala tím, že dvě děti porodila a nyní o ně pečuje a vychovává je, ale současně se od ní vyžaduje, odnosit a vychovat i dítě třetí bez ohledu na její přání.

Matkami v tomto širším chápání mohou být i muži, avšak kulturní obraz mateřství je silně určován dominantními ženskými normami, na nichž má historicky podíl genderová dělba práce, rozdělení genderových rolí, ve kterých se kompetence a zodpovědnost za výchovu dětí přisuzuje ženám, a proto ve většině společenství je ženské a mateřské kulturně a politicky neoddělitelné. (Kiczková, 1998: 41) Matkou v tomto kontextu by mohl být i Frank, avšak idea sociální mateřství byla v polovině padesátých let naprosto neznámá a důraz byl kladem především na biologické mateřství. (Friedan, 2002: 511) Přestože osobně se přikláním k pojetí mateřství a péči o dítě k názorům Kiczskové a Ruddick, v padesátých a šedesátých letech tento model sociálního mateřství byl poměrně neznámý a tehdejší společnost by se přikláněla spíše k definici Elisabeth Badinter, která považuje matku jako relativní a trojrozměrnou osobnost. (Badinter, 1998: 15) Relativní je, jelikož je brána jen ve vztahu k otci a dítěti. „Trojrozměrná, protože kromě tohoto zdvojeného vztahu je matka také ženou, tedy specifickou bytostí s vlastními touhami, které často nemají nic společného s aspiracemi manžela či s požadavky dítěte.“ (Badinter, 1998: 15) Přestože mateřství

bylo důležitým posláním v životě žen padesátých a šedesátých let, nebylo jediným cílem. Ženy musely být totiž i dobrými manželkami, oporami svých manželů, hospodyněmi starající se o domácnost a rodinu. (Friedan, 2002: 49 - 54)

Jak již bylo řečeno, koncem druhé poloviny čtyřicátých let dvacátého století dochází k jakémusi modernímu návratu k měšťanské éře. (Havelková, 2004: 171) Stejně jako měšťanská vrstva v devatenáctém století, která rozdělila společnost podle genderových rolí a sféry působnosti mužů a žen, si od druhé poloviny století dvacátého predominantně bělošské manželské páry střední vrstvy rozdělily společenské role obdobným způsobem, kdy ženám byla určena role matek. (Badinter, 1998: 107–108) A právě od konce 18. století se obraz matky, její úlohy a význam změnily, jelikož se na rozdíl od předchozích století na mateřskou lásku pohlíží jako na sociální hodnotu prospěšnou celé společnosti a mateřská láska se oslavuje jako přirozená. Zároveň docházelo k velebení a zvyšování důležitosti matky a k postupnému snižování role otce ve vztahu k dítěti. (Badinter 1998: 107) Otce později nahradil stát, který začal dohlížet na zájmy dítěte a chránit jej v případě potřeby před matkou a otcem. (Badinter 1998: 211–212) Vycházely publikace, které nabádaly matky, aby se věnovaly svým dětem, a ženě radily, „aby byla především matkou, a začíná se utvářet mýtus o mateřském instinktu či spontánní lásky každé matky ke svému dítěti“. (Badinter 1998: 107) Od té doby se mateřská láska oslavuje jako „přirozená a zároveň jako sociální hodnota, prospěšná pro lidské pokolení i pro společnost“. (Badinter 1998: 107)

Sociální mateřství je koncept pro padesátá léta neznámý. Když April po třetí neplánovaně a nechtěně otěhotní, což významně komplikuje odjezd Wheelerových do Paříže, ani jeden z manželů se na vteřinu nezamýšlí nad možností, že by si Frank a April role v primární péči a výchově o děti prohodili. Automaticky předjímají představu, že se o dítě bude starat biologická matka. April považuje jejich stěhování do Paříže kvůli jejímu těhotenství za ztracené a Frank se jí snaží utěšit, že ho mohou prozatím na chvilku jen odložit. „Chvilku! Dva roky? Tři roky? Čtyři? Jak dlouho myslíš, že bude trvat, než budu moct vzít práci na plný úvazek?“ (Yates, 2009: 179) April se Franka jinými slovy ptá, jak dlouho bude trvat, než se bude moci od dítěte vzdálit a bude například možné se o péči výchovu dítěte dělit se školkou či školou. Jak dlouho bude muset odkládat své touhy a přání ve prospěch někoho jiného. April

by se totiž měla automaticky jako matka obětovat a opustit od svých přání, aby se mohla plně věnovat mateřství a obětovat pro děti.

2.4. Charakter společnosti a historické ukotvení

Jak již bylo řečeno, děj knihy se odehrává v padesátých letech na americkém předměstí. Tato poválečná doba s sebou nese významné období v americké historii, kdy ekonomika vzkvétala, výroba a průmysl byly na špici a přispěly vzniku konzumní společnosti nadbytku. Poválečná léta jsou obdobím, kdy byly ženy vytlačeny ze zaměstnání a pracovních míst, která za muže zastaly v období druhé světové války. (Tindall, Shi, 1996: 607 – 608) A v neposlední řadě jsou obdobím studené války, technologického souboje se Sovětským svazem, vzniku předměstí a občanského hnutí Afroameričanů za rovnoprávnost. Americké předměstí se stalo místem, kde se americký veterán stal spotřebitelem poválečných domácích spotřebičů a elektroniky. (Tindall, Shi, 1996: 650–653)

Útok na Pearl Harbor a následná mobilizace ukončila hospodářskou krizi a nezaměstnanost, jelikož Spojené státy americké začaly rychle investovat do výroby, čímž značně pomohly hospodářství a firmám, jež od státu dostaly zakázky na výrobu zbraní. Válečné úsilí si vyžádalo plné nasazení výroby a současně s tím i „plnou zaměstnanost práce schopného obyvatelstva“. (Tindall, Shi, 1996: 606–607) Tento válečný požadavek značně ovlivnil roli žen ve společnosti. Mezi léty 1910 až 1940 se počet pracujících žen nijak nezměnil, avšak s odchodem mužů na frontu „poptávka po pracovních silách otřásla starými předsudky o rozdílnosti úloh mužů a žen na pracovišti – a v ozbrojených silách“. (Tindall, Shi, 1996: 608) McCulloch tvrdí, že před válkou role a odpovědnost žen ve veřejné sféře byla jak ženami, tak vědeckou obcí stále neutvořená a nejasná. McCulloch vidí válku jako možnost, kterou ženy mohou proniknout do společnosti a najít tam své místo. Země ve válečném stavu přehodnotily sílu žen. Také vláda Spojených států si začíná uvědomovat tento společenský význam a hodnotu žen. (McCulloch, 1942: 301–303)

Šest milionů žen během druhé světové války vstoupilo do zaměstnání[15], čímž se zvýšil počet zaměstnaných žen o více než padesát procent (v roce 1944 byla zaměstnána

[15] S odchodem mužů na frontu potřeboval stát zaplnit volná a nově vznikající místa na pracovním trhu, učinil tak díky mužským imigrantům z jižní Ameriky, černochům a ženám. Stát orientoval kampaň, která oslovila vdané ženy v domácnosti, jež samy sebe nepovažovaly za náhradu mužů v průmyslu. Avšak kampaň vsadila na vlasteneckou notu a slíbila ženám, že jejich pracovní působení bude dočasné, dokud se muži opět nevrátí.

více než třetina amerických žen). (Bradley, 1994: 242) Důvody, kvůli kterým ženy začaly pracovat, byly různé, ať už se jednalo o nabídku a poptávku ze strany pracovního trhu (absence mužů, větší počet pracovních nabídek pro ženy), zvýšení platů, vlastenecká povinnost či fakt, že s odchodem manžela do války byly ženy finančně zodpovědné za své rodiny. (Goldin, 1989: 2) Ženy, které byly zaměstnané v administrativě či na sekretářských pozicích s nižším platovým ohodnocením nebo pracovaly v domácnosti, využily příležitost zkusit si práci v průmyslovém odvětví. Brzy se jim na těchto lépe placených pozicích začalo dařit a zastaly práci ve sféře, ve které před válkou dominovali pouze muži. (Bradley, 1994: 242; Goldin, 1989: 2) Ženy takto vystoupily ze soukromé sféry a zároveň zastoupily muže v tradičně vnímaných mužských profesích (soustružnice, strojnice, nýtařky, jeřábnice, dřevorubkyně, nakladačky, železničářky a kovářky)[16]. Vláda vedla kampaň, jejímž cílem byl vstup žen na pracovní místa mužů především ve výrobě. Propaganda, která oslavovala pracující ženy, se šířila tiskem, filmem, rádiem, a nabádala ženy, aby po čas války zastaly muže na jejich pracovních pozicích. (Bradley, 1994: 241) Nejvyšší procento pracujících žen do roku 1945 bylo zastoupeno vdanými ženami. Pro mnohé ženy se druhá světová válka a pracovní zkušenosti, které získaly, staly symbolem svobody a narušení tradičních rolí. (Tindall, Shi, 1996: 608–609)

Na jaře roku 1940 bylo zaměstnaných jedenáct milionů žen a další dva a půl milionu hledalo práci. Na jaře roku 1945 bylo zaměstnaných šestnáct milionů žen. Odhadovalo se, že po konci války zůstane v zaměstnání patnáct milionů žen, jelikož dobrovolně pracovní trh opustí studentky, které kvůli válečnému stavu přerušily studium, a starší ženy, jež odejdou do důchodu. Předpokládalo se, že i část žen v domácnosti, které si musely najít během války zaměstnání, si po návratu manželů z fronty opět zvolí roli manželky v domácnosti. Mnoho žen však po válce ztratí práci, jelikož je vytlačí váleční veteráni a na pracovních pozicích budou čelit diskriminaci. (Anderson, 1945: 239)

Válka ještě nebyla u konce a už vznikaly debaty a předpovědi, jak bude pracovní trh po válce vypadat, co se stane se zaměstnanými ženami, jaká bude jejich role v této době, v poválečné Americe z ekonomické a společenské perspektivy. Mnozí předvídali a doufali,

(Kossoudji, Dresser, 1992: 432) Ženy, které před válkou pracovaly na administrativních a špatně placených pozicích, využily válečné poptávky po pracovní síle v průmyslu. (Kossoudji, Dresser, 1992: 433)

[16] Statistiky ukazují, že jedna ze šesti žen zaměstnaných v roce 1944 pracovala přímo v průmyslu zaměřeném na výrobu válečných zbraní a techniky. (Golding, 1989: 13)

že se ženy navrátí zpět do soukromé sféry[17]. (Andreson, 1945: 238) Nikdo nevěřil, že by ženy měly být po válce zaměstnány na úkor mužů, kteří se vrátili z války. Ženská pracovní síla a schopnosti byly využity, v čase nejvyšší potřeby, a pak opět zapomenuty. Prezident Roosevelt ve své řeči v lednu roku 1945 vzkázal, že každý občan a občanka Spojených států amerických má právo na užitečnou a platově ohodnocenou práci. (Andreson, 1945: 238) Úřady, mezi nimi například Women's Bureau, se obávaly podobného poválečného scénáře, který zasáhl Spojené státy po konci první světové války[18]. Případnou krizi, nezaměstnanost, ekonomické ztráty a zahrnutí žen do pracovní sféry se snažili řešit ještě za stále probíhající války. Jedním z nabízených řešení byla rovná mzda, kdy by se platy vyměřovaly na základě pozice a ne genderové identity. Tento krok by mohl vyřešit strach z toho, že by ženy a jejich nižší plat mohly konkurovat mužům. Řešení nabízelo uzpůsobení a znovu zaměstnání mužů i žen, muži by mohli využít praxi a kvalifikaci, kterou získali v armádě a nemuseli by se navracet na svá stará místa, a stejně tak ženy by mohly uplatit školení a kurzy, které absolvovaly, aby si osvojily nové techniky a dovednosti například v průmyslu. Stoprocentní zaměstnanost by mohla napomoci uspokojit předpovědi ilustrující poválečné spotřební požadavky[19]. (Anderson, 1945: 240–241)

Druhá světová válka byla historickým předělem a rozhodujícím momentem, který radikálně transformoval ekonomický pohled na ženy. (Goldin, 1989: 4) Více než 50 procent ze všech vdaných žen pracujících v roce 1950 bylo předtím zaměstnaných v roce 1940, a více než polovina žen, které začaly pracovat během čtyřicátých let, zůstala v práci i po válce. Téměř polovina žen pracujících za války, odešla ze zaměstnání ještě před rokem 1950. Zaměstnanost žen během válečného období nevylepšila platové ohodnocení žen po roce 1950. (Golding, 1989: 15–17)

Válka nepřinesla ženám pouze pracovní příležitosti, ale též studijní. Jelikož muži byli povolaní do armády, ženám se otevřely možnosti, které by jinak byly nabídnuty mužům; například postgraduální studia, pracovní stáže anebo velmi dobře placené a prestižní pozice. (Scott, 1990: 556) Po vyhlášení války Japonsku a odchodu mužů do války mnoho

[17] Women's Bureau obdrželo například dopis od muže: „Doufám v den, kdy si žena bude moci odpočinout a zůstat v její milované kuchyni, coby milující manželka muže, které právě teď bojuje za naší milovanou vlast.“ (Anderson, 1945: 237)

[18] Předejít krizi podobné té, která začala roku 1929, měla vyřešit stoprocentní zaměstnanost lidí a plné využití zdrojů. (Anderson, 1945: 240)

[19] Předpovídalo se, že dojde k zakoupení automobilů v hodnotě tři a půl miliardy dolarů, sedm a čtvrt miliard dolarů bude investováno na výstavbu nových domů a za další miliardu dolarů lidé zakoupí spotřební a domácí elektroniku. (Anderson, 1945: 241)

mladých žen trápily výčitky svědomí, jelikož „jim se svět otevíral ze všech stran“. (Scott, 1990: 559) Ženy měly výčitky svědomí, že mohou využívat studijní a kariérní možnosti, ke kterým by jinak kvůli diskriminaci a předsudkům neměly přístup a mezitím muži trpí ve válce.

Po skončení války se od žen očekávalo, že se přesunou z práce do domácnosti. Zaměstnání žen na pozicích v mužských profesích s válkou sice skončila, ale ženám tato skutečnost nezabránila v aspiracích na práci mimo domov. (May, 2001: 151) Z výzkumů Women's Bureau bylo zřejmé, že mnoho žen plánovalo v zaměstnání po válce pokračovat[20].

Po skončení druhé světové války byli muži válkou zdrceni a stát intenzivně investoval do potřeb veteránů, jejich léčení a vynaložil velké úsilí o jejich navrácení zpět do společnosti. Veteráni z druhé světové války se navrátili zpět do svých škol, zaměstnání a ke svým rodinám, které kvůli válce opustili. (Tindall, Shi, 1996: 631)

Ženy ve velkém opouštěly svá pracovní místa či byly ve velkém počtu propuštěny. Existují dvě teorie, proč se tak stalo. První z nich mluví o tom, že ženy během válečného stavu nastoupily do zaměstnání spíše z vlasteneckých než ekonomických důvodů a po válce se řídily osobní preferencí, a to navrátit se zpět k životu v domácí sféře (Kossoudji, Dresser, 1992: 431). Tato teorie by se dala genderově vyložit jako snaha matek, sester, přítelkyň, manželek, snoubenek, dcer a dalších ženských identit pomoci svým mužům, kteří riskovali životy ve válce tím, že se budou podílet na válečném průmyslu, výrobě zbraní a dalších zaměstnáních doprovodných v boji a v ochraně amerických vojáků. Tyto ženy po válce ze zaměstnání dobrovolně odešly, jelikož důvod k práci ve veřejné sféře s koncem války pro mě skončil. Druhá z teorií nabízí vysvětlení, že se ženy z dělnické třídy přesunuly na platově dobře hodnocenou práci v průmyslu a po válce je z těchto míst vytlačili muži, jelikož mužští manažeři a vedoucí uplatnili pravidlo seniority a přednostní výsady mužů vrátit se na svá pracovní místa. K tomuto kroku došlo i přesto, že ženy pracovaly stejně dobře a tvrdě jako muži a navíc pobíraly nižší plat. (Kossoudji, Dresser, 1992: 431) Tyto ženy se staly obětmi genderové diskriminace na trhu práce. Fakt, že ženy dokázaly zvládnout mužské role a práci, ovlivnil představy o genderové dělbě práce a genderových stereotypech. (Kossoudji, Dresser, 1992: 431) Do roku 1950 byl počet pracujících žen srovnatelný s předválečným. Mnoho žen sice dobrovolně nezvolilo roli

[20] Například v Deitroitu 85 % žen, které byly zaměstnané již před válkou, plánovaly v práci pokračovat, stejně tak 85 % studentek, 58 % bývalých žen v domácnosti. Afroameričanek si přálo nadále pracovat 89 % a bělošek celkově 75 %. (Kossoudji, Dresser, 1992: 433)

ženy v domácnosti, ale opustily pracovní místa, na kterých působily za války, a znovu pracovaly na administrativních a úřednických pozicích. (Kossoudji, Dresser, 1992: 434) Obecně lze říci, že ženy ve většině případů dobrovolně zaměstnání neopouštěly, byly buďto hromadně propuštěny, nebo dostaly výpověď po časových intervalech v menších počtech, či byly přeřazeny na nejnižší pracovní pozice za velmi nízký plat a nakonec byly donuceny vnitřním tlakem zaměstnavatelů dát výpověď. (Kossoudji, Dresser, 1992: 441)

Opět se zvedla porodnost, jež do poloviny čtyřicátých let značně poklesla. Až do šedesátých let se nárůst populace držel ve vysokých hodnotách a dětem, které se narodily během tohoto poválečného období, se přezdívá generace „populační exploze“[21]. Americká ekonomika rapidně bohatla. (Tindall, Shi, 1996: 631–632)

Od druhé poloviny čtyřicátých let došlo ve Spojených státech amerických k ohromnému ekonomického rozkvětu a prosperitě a vznikl propastný rozdíl mezi americkou životní úrovní a zbytkem světa. Vidina nekonečného růstu a blahobytu vedla jednak k populační explozi a k vzniku takzvané spotřební kultury. Lidé nakupovali automobily, domy, ale také plenky, dětské hračky, kojeneckou stravu a zvýšila se poptávka po školách, vyučujících a knihách. Dařilo se i výrobě a prodeji domácích spotřebičů, například pračkám, ledničkám, vysavačům, mixérům, šicím strojů a také televizím. (Tindall, Shi, 1996: 650–653)

Zatímco americkou zahraniční politiku od padesátých let začala zaměstnávat studená válka, domácí ideologie paranoia, propagandy, dohled, sledování a porušování občanských svobod lze označit za „národní narativ“, jenž omezoval moc sociálních a ekonomických aspektů v zemi. (Moreno, 2003: 84) Tento narativ vytvořený prostřednictvím veřejných politických a kulturních prohlášeních a společenským očekáváním by zaručil, že americká převaha byla udržována v populárních představách a že bezpečnost a dominance ekonomických zájmů národa a technologických ambicí by zůstaly neomezené. (Moreno, 2003: 84) Vedle strachu ze Sovětského svazu a na síle nabírající Číně lze ke ztrátám z období korejské války přičíst i nebezpečí, které se „rudou hrozbou“ zrodilo na domácí půdě již od roku 1945 a jež dosáhlo vrcholu během zmíněné korejské války. Politici totiž začali zneužívat strach rozšířený mezi obyvatelstvem a paranoiu. (Tindall, Shi, 1996: 647–648) Sám Yates o tomto období mluvil kriticky a knihu *Nouzový východ* označil žalobou

[21] Babyboom mezi lety 1945–1960 představoval třicetiprocentní nárůst obyvatelstva Spojených států. (Tindall, Shi, 1996: 650)

amerického života v padesátých letech. „V průběhu padesátých let v celé zemi existovala obecná touha po konformitě, a v žádném případě pouze na předměstí, jakási slepá, zoufalá lpění na bezpečnosti a ochraně za každou cenu, jak ilustroval Eisenhower ve své politice a McCarthyho hon na čarodějnice[22]. Názvem knihy jsem zamýšlel poukázat na to, že v padesátých letech revoluční cesta roku 1776 dospěla k něčemu velmi podobnému slepé uličce.“ (Yates, New Yorker, 2008) Yates tím kritizoval americkou konformní společnost, která svou nezávislost a různorodost vyměnila za blahobyt a konzum. Stejně tak Yates vystupoval proti demokracii.

Současně Friedan mluví o společenské situaci, kterou zapříčinila válka a která ovlivnila ráz poválečné Ameriky. Friedan se pozastavuje nad tím, co zapříčinilo to, že ženský mýtus zbavil soudnost tolika amerických žen, které bez dlouhého rozhodování akceptovaly život v domácnosti, opustily jakékoliv jiné ambice, jež se neslučovaly s ženským mýtem[23]. Zamýšlí také nad tím, co vedlo tolik žen k tomu, aby ženský mýtus přijaly, a jaké společenské potřeby v Americe způsobily, že lidé kvůli nim zavrhli kritické myšlení. (Friedan, 2002: 267)

Než se Amerikou rozšířil ženský mýtus, trápila zemi hospodářská krize, začala druhá světová válka a byla svržena atomová puma, jejímž důsledkem byl volný přechod druhé světové války ve studenou. Lidé si uvědomovali nejistotu a hledali útěchu ve svých domovech a dětech. Když se navrátili z druhé světové války vojáci zpět, „byli příliš staří, aby se navrátili zpět k mamince“. (Friedan, 2002: 268) Proto hledali teplo domova jinde a „nezvladatelnou touhu po manželství, po domově a po dětech trpělo současně několik různých generací; byl to hlad, který mohl v blahobytu poválečné Ameriky najednou kdekdo snadno utišit“. (Friedan, 2002: 268) Rodiny zakládali jak mladí vojáci sotva dost staří na to mít vlastní děti, tak i generace, která se snažila dohnat, co kvůli hospodářské krizi a druhé světové válce odložila. U žen a dívek roky čekání a odkládání manželství jen prohloubily jejich touhu po svatbě, rodině a dětech, stejně jako strach o své partnery či manžely, kteří bojovali ve válce či byli dennodenně ohroženi svržením atomové bomby v době studené války. Kvůli těmto skutečnostem byly ženy náchylnější podlehnout ženskému mýtu. „Ženský mýtus jim (ženám) tehdy dával na vybranou pouze ze dvou

[22] Počátkem roku 1950 v proslovu přišel republikánský senátor McCarthy s obviněním, že ministerstvo zahraničí je plné komunistů a on má seznam jejich jmen. Pod vlivem antikomunistické hysterie roku 1950 schválil Kongres (navzdory právu veta prezidenta Trumana) McCarranův zákon o vnitřní bezpečnosti, a tímto začal takzvaný McCarthyho hon na čarodějnice. (Tindall, Shi, 1996: 647–648)

[23] Friedan ženským mýtem zastřešuje obraz americké středostavovské manželky, matky a ženy v domácnosti, kterou by tato její životní dráha měla plně uspokojovat a naplňovat. (Friedan, 2002: 34–35)

možností – buď zůstanou pěkně doma a budou se těšit z lásky, dětí a hezkého domova, nebo se v životě zaměří na jiné cíle.“ (Friedan, 2002: 269) April sice za druhé války nepracovala, nýbrž studovala divadelní školu, o svých kariérních aspiracích se však nezmiňuje. Nelituje, že by ji manželství a mateřství připravilo o kariéru. Manželství si Frankem, válečným veteránem, si zvolila svobodně a zpočátku v něm byla šťastná. „Na jejich manželství bylo z části zábavné to, že to bylo, jako by spolu jen chodili. (…) Mělo to (manželství) určité nepopiratelné kouzlo i z hlediska praktických výhod: zbavilo jí to řady drsných zklamání, jimiž by jinak byla vystavena jakožto jen mírně talentovaná, mírně nadšená absolventka divadelní školy.“ (Yates, 2009: 49) Její manželství a vztah s Frankem jí v tomto smyslu ulehčil finanční i kariérní situaci. Nemusela řešit, čím vlastně chce být a jaké jsou její životní cíle. Stala se manželkou, která prožívá svou první skutečnou lásku, a jako výhodu svého manželství spatřuje ve faktu, že se manželství nepodobá.

2.5. Dědictví měšťanské společnosti a fenomén ženy v domácnosti

Jak již bylo zmíněno, postavení žen ve společnosti se s koncem druhé světové války změnilo. Ženy, přestože dokázaly, že zvládnou pracovat na stejných pozicích jako muži, s návratem mužů z války již nebyly v zaměstnání potřeba. (Miller, Moen, Dempster – McClain, 1991: 566) Jedním z kroků, prostřednictvím nichž se měli muži navrátit zpět na svá původní pracovní místa, byl ohromný tlak veřejnosti a médií, jenž působil na ženy, aby opustily pracovní trh a navrátily se zpět do domácnosti, které měly věnovat všechen svůj čas. Ženy měly zapomenout na svou předválečnou pracovní dráhu, přestat myslet na kariéru a heslem druhé poloviny čtyřicátých let bylo „Zpátky do kuchyně“. Došlo k předefinování ženy. Z žen potřebných v zaměstnání za druhé světové války, z žen, které byly podporovány v kvalifikaci a práci v ryze mužských oborech (nýtařky, letkyně), se měly ze dne na den stát opět ženami v domácnosti. (Tindall, Shi, 1996: 656)

Vznikl diametrální rozdíl mezi ženou válečnou a poválečnou, jemuž věnuje pozornost Betty Friedan, která porovnáváním mediálního diskurzu a obrazu ideální ženy dochází k závěru, že média, tisk a časopisy vedené muži vydávaly články, které zobrazovaly ženy buď coby šťastné a spokojené hospodyně, nebo jako nešťastné kariéristky. (Friedan, 2002: 70–120)Tímto se vytvářel ženský mýtus prohlašující, že ženy by přirozeně měly zvolit život zasvěcený péči o manžela a děti. Friedan upozornila na kontrast mezi třicátými a padesátými lety na základě článků, které byly publikovány

v ženských časopisech, kdy třicátá léta přinášela čtenářkám představu nezávislé a sebevědomé ženy, která se mimo jiné realizuje ve své kariéře. (Friedan, 2002: 70–120)

Veřejný a mediální obraz ženy byl inspirován vzorem ženy měšťanského modelu. Existuje podobnost v definování společenského obrazu, role a postavení, ke kterému byly ženy v druhé polovině dvacátého století donuceny. Na minimálně dvě desetiletí došlo k pokusu o návrat k měšťanskému modelu, zatlačení žen do soukromé sféry a upření jim prakticky využívat lidská práva, která první vlna feminismu vybojovala tím, že byly ženy zmanipulovány do role, kterou měly samy dobrovolně přijmout a každý den znovu vytvářet. (Havelková, 2004: 171).

Poválečná žena byla v mediální kampani znázorněna jako mladá, „sympatická a oblíbená žena v domácnosti, matka čtyř dětí, která žije na předměstí od svých šestnácti let, kdy se provdala“. (Tindall, Shi, 1996: 655) Jejími stěžejními znaky byl fakt, že je skvělou a oddanou manželkou, pečující matkou, hostitelkou, dobrovolnou pracovnicí, spravuje domácnost, dokáže šít vlastní šaty, organizuje společenské večírky, spolupracuje s rodičovským sdružením, cvičí, aby se líbila svému manželovi, a v neposlední řadě zpívá v místním kostelním sboru. (Tindall, Shi, 1996: 655–656) Tyto kvality a schopnosti měly mít i měšťanské ženy devatenáctého století. (Frevert, 2)

Kult ženy v domácnosti je znát i v knize, přestože se o něm explicitně ani jedna z postav nezmiňuje. Moderní žena v domácnosti čili „housewife“ měla být ideální životní dráhou každé ženy bílé střední vrstvy v poválečné Americe. Povinnosti ženy v domácnosti byly spojené převážně s dětmi a domem, jednalo se však o neplacenou práci, přestože její náplň obsahovala činnosti, které se na trhu práce odměňovaly mzdou. April se stará o dvě děti, vaří, uklízí a doprovází manžela do společnosti.

Moderní měšťanská společnost devatenáctého století sice přišla s občanskými zákoníky a zrovnoprávnila stavy, ale budoucnost člověka byla předurčena pohlavím, jelikož byly silně esencialistická. „Zatímco muž byl chápán jako autonomní osobnost uvažující vlastním rozumem, svobodně se rozhodující a nikomu se nepodřizující, pro ženu byl zvolen úplně obrácený model – její místo je v domácnosti, musí se podřizovat svému okolí a pro svou roli se vzdát seberealizace. Muž je tedy občan s občanskými právy, žena neobčanka bez občanských práv.“ (Havelková, 2004: 171) Tento obraz společenských rolí a postavení ve společnosti v devatenáctém století je velmi podobný tomu, ke kterému se po druhé světové válce rozhodla Amerika. Inspirace v měšťanském modelu je tedy více než jistá, s tím

rozdílem, že první vlna feminismu ženám vybojovala práva občanská, právo na vzdělání či majetek. (Havelková, 2004: 175) Ženy v padesátých letech sice práva měly de iure, ale de facto platily ústavní, ale ve skutečnosti se nedodržovala, tehdejší ideologie ženám bránila zvolit si veřejnou realizaci a zároveň rodinu. Učila ženy, že emancipace a kariéra nejsou femininní a pro ženy se nehodí. (Friedan, 2002: 78–120) Ženy byly „učeny litovat ony neurotické, neženské a nešťastné ženy, které se rozhodly“ pro kariéru či zasahování do veřejného dění. (Friedan, 2002: 50) Přestože ženy měly právo na vzdělání, využívaly univerzit k tomu, aby si našly budoucího manžela. Jakmile se vdaly, studium opouštěly nedokončené a naopak přijaly titul Ph.T., tedy „Putting Husband Through“, což znamenalo odchod ženy z vysoké školy, aby mohla vytvořila domácí zázemí, ve kterém by mohl manžel dostudovat. Friedan hovoří o tom, že v padesátých letech nedokončilo šedesát procent studentek univerzitu, ať kvůli povinnostem v manželství či ze strachu, že budou pro svého budoucího manžela moc vzdělané a přílišné vzdělání k uzavření sňatku bude překážkou. Současně prudce poklesl počet studentek vysokých škol. (Friedan, 2002: 50) April sice vystudovala hereckou školu, ale o kariéru v herectví se nikdy nezajímala.

Osvícenský ideál autonomní, sebeurčující osobnosti, která má své nadání a zájmy svobodně rozvíjet, platil pouze pro muže, jelikož byli vnímáni jako nositelé rozumu a hráli významnou roli v hospodářství, politice a společnosti. (Havelková, 2004: 170–172) Ženy byly vyloučeny ze sféry placené práce, veřejné sféry a politického vlivu. Patřily pouze do domácnosti a nově do rodiny. Měšťanská společnost ženy umístila do domácnosti a sloučila jejich životní úlohu s prací v domácnosti a výchovou dětí. Žena neměla pracovat pro zisk, ale měla v rodině vytvářet útočiště pro manžela před veřejným světem peněz a boje o moc. Nejvyšší prioritu pro ženy představovala jejich schopnost muže obšťastňovat či mu oslazovat život něžnou péčí, opatrováním a láskou, a tím ho odvádět od všedních problémů. (Frevert, 3)

Tento úkol měšťanské ženy devatenáctého století však platil i pro ženu v domácnosti druhé poloviny dvacátého století. Práce založená na citovém základě a prováděná z bezpodmínečné lásky ke své rodině byla jednou z nejdůležitějších prvků poslání a úkonů ženy v domácnosti. Tento specifický druh práce se lišil od všech ostatních neplacených činností, které by mohly být v domácnosti zpoplatněny a současně již existovaly jako placená práce ve veřejné sféře. Tuto práci v podobě láskyplné péče o děti a sexuální vztah s manželem pro rodinu může vykonávat pouze žena v domácnosti, která je zároveň jak matkou oněch dětí, tak i manželkou. (Nilson, 1978: 541–542) Bergmann uvádí znaky či

schopnosti, které musí žena v domácnosti mít a ovládat, které s sebou mohou přinášet i rizika. Jedním ze znaků je fyzická krása, jelikož je nutné, aby manželka svému manželovi připadala atraktivní. Dalším je i partnerské sexuální soužití manželů, které je pro ženu v domácnosti jedním z neplacených benefitů její práce, spíše než jedním z jejích úkolů, jak uvádí Bergmann. Tento bod však pro ženu může znamenat riziko otěhotnění. (Bergmann, 1981: 81–82) Na postavu April Wheeler lze Bergmannův postřeh aplikovat, jelikož April dvakrát neplánovaně otěhotněla. April byla tedy coby hospodyně v domácnosti také matka Frankových dětí, o které pečovala a které vychovávala.

2.6. Život na předměstí

S nárůstem populace a přesidlování lidí z venkova došlo k velkému růstu předměstí, kam se stěhovaly převážně mladé středostavovské rodiny s dětmi. Množství navzájem si podobných předměstí z prvních dvou poválečných desetiletí jsou důkazem, že tehdejší bílá středostavovská společnost nabývala stále homogennějšího charakteru. Klíčovou roli růstu ortodoxie hrály původně pocity strachu, vyvolané studenou válkou, avšak uniformitu podporoval i celkový způsob života na amerických předměstích. (Tindall, Shi, 1996: 653–655) Hrozba komunismu coby nového amerického nepřítele poháněla paranoiu a nadšení po konformní společnosti stejně tak jako technologický pokrok země. Obrazně lze atmosféru poválečné Ameriky popsat i na příkladu tehdejší kampaně antikomunistů, kteří společenskými atributy dodržování konformity a pokroku nebojovali na nepřátelské frontě, nýbrž na zmíněných předměstích. (Tindall, Shi, 1996: 653 - 655) Yatesův obraz poválečné společnosti v knize *Nouzový východ* ukazuje Spojené státy v momentě, kdy docházelo k jejich přetvoření v „novou a vylepšenou“ kulturu založenou na spotřební kultuře, komfortním životním stylu a technologickém pokroku (jak ve spotřebním zboží uspokojujícím domácí trh, tak i v technologické soutěži se Sovětským svazem). Došlo k paradoxní představě, kdy se nová americká identita měla zakládat na obrazu společnosti devatenáctého století věznící ženy v domácnosti (Havelková, 2004: 171), přestože celospolečenské podvědomí nadále oslavovalo svobodu a nezávislost. Poválečná společnost se vyznačuje ještě jedním paradoxem, tím je touha po homogenní komunitě, konformitě a pocitu bezpečí před rudou hrozbou, ale zároveň prahne po individualitě a nespoutané mobilitě, které značí psychologii amerického obyvatelstva. (Moreno, 2003: 84–85)

Vznik a rozvoj amerických předměstí se v poválečné době stal symbolem, který spojoval budování nového typu domovů s předělanými hodnotami tradiční komunity. V padesátých letech se předměstí stalo jakousi utopickou představou poválečné Ameriky, kterou propagoval tisk a televize. (Beuka, 1999: 36) Důvodů stěhování se z měst na předměstí bylo hned několik. Ať už bylo bydlení na předměstí prostornější, bezpečnější a školy dostupnější, důležitými byly však i rasové důvody zapříčiněné rasou segregací[24]. (Tindall, Shi, 1996: 653–655)

Jedním z problémů vznikajících při analýze předměstí je určitá nejasná hranice mezi předměstím samotným a venkovem. Mnoho míst existovalo na jakémsi hraničním prostoru mezi výše zmíněnými. Jak tvrdí Beuka, vzhledem k tomu, že mnoho z předměstských sídlišť vzniklo na zemědělské půdě, mnoho lidí toužilo koupit si dům, který byl autentickým venkovským sídlem. Právě tak lze předpokládat, že i April s Frankem chtěli dům s duchem původní autenticity, kterou pro ně přestavovala přestavěné stodola. Beuka však upozorňuje, že tato „autentická" venkovská obydlí byla pouhými imitacemi a sériově vyráběnými domy bez jakékoliv autenticity. (Beuka, 2004: 1) Lidé si však přáli alespoň falešný pocit autenticity, který by jim na jednolitém předměstí dal pocit výjimečnosti, který byl však společensky akceptovatelný v rámci konformního apelu. „Paní Givinsová okamžitě pochopila, že chtějí něco mimořádného – malou renovovanou stodolu nebo přístřešek, nebo statý domek, něco, co má určité kouzlo." (Yates, 2009: 33)

Americká předměstí se navzájem velmi podobala a její obyvatelé tvořili společnost poměrně stejnorodého charakteru. (Tindall, Shi, 1996: 650–655) Důsledkem veřejné či skryté diskriminace, bylo obyvatelstvo předměstí z devadesáti pěti procent bělošské. Tehdejší konformní společnost spojoval společný strach ze studené války a zároveň radost

[24] Eisenhowerova vláda podporovala a byla svědkem počátku hnutí za občanská práva. Vláda zrušila rasovou segregaci na veřejných místech a ve školách. Padesátá léta jsou obdobím boje za rovná práva Afroameričanů ve Spojených státech. Vůdcem hnutí se stal pastor Martin Luther King mladší, který hlásal nenásilí a pasivní odpor. Padesátá léta byla obdobím mnohých rasově motivovaných útoků a sporů (bojkot autobusů v Motgomery 1955, Little Rock 1957). (Tindall, Shi, 1996: 676–680) Rasovou otázku v šedesátých letech řešil i Kennedy především na jihu Spojených států, kde mířil na desegregaci, diskriminaci a zrušení praktik Jimiho Crowa. Došlo k mnoha protestům a hnutí za lidská práva se vyhrotilo 28. srpna 1963 pochodem dvou set tisíc černošských a bělošských aktivistů ve Washingtonu. Až prezident Johnson 2. července 1964 podepsal zákony o lidských právech, které zakazovaly rasovou diskriminaci a segregaci. Johnson podpořil nový zákon o volebním právu rušící zkoušky gramotnosti a jiná limitující opatření, čímž se rapidně zvýšil počet registrovaných afroamerických voličů/voliček. Paradoxně po schválení zákona o volebních právech z 11. srpna 1965 se v Los Angeles rozpoutaly rasové nepokoje, rabování, které odstartovaly období rasového neklidu. „V polovině šedesátých let žilo sedmdesát procent amerických černochů v městských oblastech, převážně v ghettech v centrech měst, kterým se vyhnula poválečná prosperita." (Tindall, Shi, 1996: 701–704) V roce 1966 se Černá moc stala mezi mladými aktivisty/aktivistkami převládajícím směrem a došlo ke vzdálení se od nenásilného odporu Kinga a jedním z předních vůdců se stal extremistický Malcolm X. (Tindall, Shi, 1996: 703–704)

z vyhrané druhé světové války. „Uniformitu však podporoval celkový způsob života na těchto předměstích. Nová společenství lidí, kteří se dosud neznali, pociťovala potřebu sdružování a sounáležitosti.“ (Tindall, Shi, 1996: 650–655) V padesátých letech dominovalo strukturálněfunkcionalistické paradigma, které vnímalo společnost „jako stabilní, uspořádaný systém, jehož členové ve své většině sdílejí týž soubor hodnot, přesvědčení a očekávání, tj. sdílejí určitý společenský konsensus.“ (Renzetti, Curran, 2003: 23) Společnost se shodla na genderové dělbě práce, založené na fyziologických rozdílech mužů a žen, dále na konformitě, spojoval je vlastenecký duch a strach z komunismu.

Toto sdružování a společenský život předměstské komunity je patrný i z příběhu *Nouzový východ*, kdy se April spolu se svými sousedy a sousedkami účastní aktivit v ochotnickém divadelním spolku a nacvičují společně hru, již hrají v tamním divadle. Než došlo k samotné divadelní premiéře, hru nacvičovali a celou zimu se scházeli v obývacích pokojích a vedli „vzrušené hovory o Ibsenovi, Shawovi a O’Neillovi.” (Yates, 2009: 14)

Stejně tak je z knihy patrný také i sociální původ a charakter obyvatelstva na předměstí západního Connecticutu v padesátých letech. „Diváci, jejichž auta následujícího večera přijela jako dlouhý klikatící se had, to (divadelní představení) brali také stejně vážně. Stejně jako herci byli většinou spíše mladším středním věku a byli hezky oblečeni v tom, co newyorské obchody s oděvy nazývají neformálním venkovským oblečením. Každý by poznal, že jsou lepší než průměrný dav, co se vzdělání, zaměstnání a zdraví týče.“ (Yates, 2009: 15) Obyvatelstvo předměstí, na kterém se děj knihy odehrává, tedy nijak nevybočuje z popisu amerického předměstí Georga Tindella a Davida Shi (Tindall, Shi, 1996: 650 – 655). Yates čtenářstvu popisuje společnost střední třídy, jež je vzdělaná a dojíždí za prací do velkých měst a vede poměrně živý společenský život. Jedním z příkladů bylo zmínění aktivní participace v ochotnickém divadelním spolku, ale zároveň i pasivní návštěva divadla. Další společenské aktivity, které Frank a April Wheelerovi pravidelně provozovali, byly malé společenské akce se svými přáteli ze sousedství Shepem a Milly Campbellovými (Yates, 2009: 130–133) anebo s paní Helen Givensovou a jejím manželem a synem Johnem, kdy se navzájem navštěvovali, či s Shepem a Milly chodili na taneční zábavy ve Vitově srubu. „Pravidelnými návštěvníky ve Srubu o těchto tanečních večerech byli většinou studenti z posledních ročníků střední školy (…) a trocha místních obchodníků a řemeslníků, kteří seděli s pažemi kolem svých manželek, (..), chlapci v černých kožených bundách a vysokých botách, (..) a byli tu i stálí hosté, osamělí ve středním věku a evidentně bez domova, svobodní nebo v nevhodném manželském svazku.“ (Yates, 2009:

212) Během posledních dvou let se v davu během tanečních nocí nezřídka navštěvovala Srub i čtveřice náladových mladých dospělých, kteří nepatřili ani k jedné rozeznatelné skupině a tedy Campbellovi a Wheelerovi. (Yates, 2009: 212) Yates zobrazuje různorodou společnost, která navštěvovala místí taneční zábavu. Mezi návštěvníky byly lidé napříč sociálními vrstvami od studujících, lidí bez domova, až po bělošské manželské páry ze střední třídy. Všechny spojovala touha jít se bavit do společnosti a sdružovat se, přestože k velké interakci mezi hosty Srubu nedocházelo. I Wheelerovi, kteří zaujímali obecně kritický postoj k předměstí a jeho obyvatelům, jež sami sebe mezi ně nezahrnoval[25]i, trávili pravidelně čas s dalšími sobě podobnými manželskými páry. Jejich přáteli byli Campbellovi, které však Frank a April považovali za další z pokryteckých představitelů předměstského sebeklamu. „Úplně stačí, že musíme žít mezi těma zatracenýma předměstskýma týpkama – a tím myslím i Campbellovi, řekněme si to upřímně – úplně stačí, že těmi lidmi musíme žít.“ (Yates, 2009, 30) Frank a April se nad těmito v jejich očích obyčejnými zástupci předměstské „rezignace na život“ (Yates, 2009: 100) povyšovali, jelikož sami sebe považovali za ty, kteří sebeklam poválečné společnosti prokoukli.

Wheelerovi se sice považovali za ty, kteří byli schopni nahlédnout na falešnou povahu americké společnosti, ale zároveň se též účastnili na společenských akcích a znovu obnovovali ideu o sounáležitosti a družnosti obyvatel Spojených států nejen na předměstí. (Tindall, Shi, 1996: 650 – 655). Frank na návštěvě u sousedů lamentuje nad charakterem poválečné Ameriky a April mu následujícího dne připomíná jeho kritický postoj k předměstskému konformnímu životu slovy: „Zrovna včera, když jsme byli u Campbellových, pamatuješ si, co jsi říkal, o celé té představě předměstí, které se snaží udržet si odstup od skutečnosti? Říkals, jak chce každý vychovávat děti v moři sentimentality.“ (Yates, 2009: 99) Wheelerovi sice kritizují společenské normy a postoje, ale zároveň se jim nedaří se těmto požadavkům vyhnout a stěhují se například na předměstí jako jeden z mnoho mladých středostavovských párů.

Richard Yates v knize zmiňuje přesidlování z měst či vesnic na předměstí. Tento trend rozrůstajících se předměstí, jenž byl populární především u mladých manželských párů, vykresluje popisem realitní makléřky paní Helen Givings. „Byla zaneprázdněná vyčerpávajícím zmatkem v práci: další rozkošné staré domečky byly na prodej, stavěly se

příjemněji vypadající nové, a z města sem přicházelo víc a víc těch správných lidí – lidí, kteří chtěli a zasloužili si něco opravdu pěkného a nezajímalo je handrkování o cenu. Brzy se z toho vyklubalo nejlepší realitní jaro její kariéry, a byla na své řemeslo pyšná.“ (Yates, 2009: 282) Federální vláda přesun lidí na předměstí finančně podporovala. Dalším faktorem, který šel ruku v ruce s rozkvětem předměstí, byl automobilový průmysl a stavba silnic a dálnic. (Tindall, Shi, 1996: 654)

Děj knihy *Nouzový východ* se odehrává na americkém předměstí Revolutionary Hill Estates, konkrétně „psal se rok 1955 a dějištěm byl západní Connecticut, kde krátce předtím tři rozšiřující se vesničky splynuly v jednu díky široké a hlučné dálnici zvané Route Twelve.“ (Yates, 2009: 14) Obyvatelé předměstí však museli splňovat kritéria bílé střední třídy, což ale v očích místní realitní makléřky Helen Givings nestačilo, manželské páry musely být konformní a nevybočovat z řady. Nebylo by vhodné, kdyby narušovaly svou odlišností poklidný ráz předměstí a tím zneklidňovaly jiné rodiny, protože by mohly upozornit na to, že tyto životy byly umělé, nucené a plné přetvářky. Frank a April Wheelerovi podle jejího názoru do jejich malé komunity nepatřili, jelikož s sebou přinášeli důkaz nefunkčnosti tehdejšího manželského soužití, čímž upozorňovali na fakt, že pokud nejsou spokojeni Wheelerovi, nemusejí být spokojení ani Campbellovi či Givingsovi a v tom případě je celá americká idylická společnost postavená na přetvářce.

Paní Givings neskrývá radost, když se jí konečně podařilo najít ten správný pár a prodat mu dům na Revoluary Road, který Frank Wheeler opustil. „A jsou to takoví rozkošní mladí lidé, ty Braceovi. Ona je velmi milá a je zábava si s ní povídat; on je poněkud rezervovaný. Myslím, že dělá ve městě nějakou skvělou práci. (…) Celé ty roky mám tenhle dům ráda a tohle jsou ti první opravdu vhodní lidé, které jsem pro něj našla. Myslím opravdu milí a sympatičtí lidé.“ (Yates, 2009: 283) Nový manželský pár, na který paní Givings pěla chválu, zapadl do jejího obrazu lidí hodných pro předměstí, přestože o nich prohlásila v podstatě totožnou ódu jako na Franka a April, když se na Revolutionary Road stěhovali.[26] „Náš typ lidí. Ach Wheelerovi jsem měla vždycky moc ráda, ale byli vždycky tak trochu nevyzpytatelní, na můj vkus. Trochu neurotičtí. (..) Jde o to, že to byl podivný mladý pár. Nezodpovědný. To, jak se na člověka rezervovaně dívali; to, jak se člověkem mluvili; nezdraví, tak nějak.“ (Yates, 2009: 283) V tomto případě se jméno

[26] „Jsou rozkošní. (…) To děvče je naprosto okouzlující, a myslím, že ten chlapec dělá ve městě nějakou skvělou práci – je velmi milý, poněkud rezervovaný – a je vážně tak osvěžující pracovat s takovými lidmi.“ (Yates, 2009: 33)

Givings (významem štědrá, velkorysá) na paní Helen Givins příliš nehodí. Chová se spíše opačně. Franka a April soudí a kritizuje, což však dělá především, aby zamaskovala sama před sebou skutečnost, že původně je měla ráda a přišli jí naopak jako sympatičtí lidé. (Yates, 2009: 283)

Když paní Givings dlouze pomlouvá Wheelerovi a jejich podivínství, její manžel si vypne naslouchátko a neslyší ji. (Yates, 2009: 283) Toto zmíněné ticho však může být mnohem silnější než sáhodlouhé nářky jeho ženy. V příběhu neproběhlo mnoho skutečných rozhovorů a opravdové, ryzí komunikace bez skryté agendy, ale současně na předměstí nezůstane nic utajené[27]. Lidé spolu nemluvili, ale jeden přes druhého. April s Frankem se sice snažili rozebrat svou situaci a předkládali argumenty, ale oba odmítali uznat myšlenku a názor toho druhého a jejich stanoviska zůstala nezměněná. A právě tak by se závěrečná scéna, ve které manžel vypne sluchátko, poukazuje na nedostatek komunikace, natož pak společenství, mezi lidmi a ukazuje, jak byly postavy ve skutečnosti izolovány jedna od druhé, přestože naoko žily jako spokojený a milující manželský pár. Současně lze na páru nalézt znaky takzvané terapeutické etiky (Cancian, Gordon, 1988: 308 – 309), která se stala od druhé poloviny dvacátého století ústředním typem, jelikož v manželství zamítala jakékoliv druhy závazků, povinností a odevzdanosti a nahrazuje je ideou otevřené, upřímné a přímé komunikace mezi manželi. (Cancian, Gordon, 1988: 308–309) April a Frank se tedy snažili o otevřenou komunikaci, ale oba odmítali slyšet argumenty toho druhého.

Jak je patrné z lamentování paní Givings, Frank a April Wheelerovi do jejího hodnotového rámce vhodných kandidátů na předměstský život nezapadli. Paní Givings upřednostňovala páry, které se od sebe nijak nelišily, a tím pádem skvěle zapadaly na předměstí. Právě navzájem si podobná poválečná předměstí dokazovala stejnorodost a konformitu společnosti. (Tindall, Shi, 1996: 654) A právě tímto popisem „neurotického páru“ se podařilo poukázat na nebezpečí, které nefunkční pár mohl svou přítomností

[27] Tak, jak byla předměstí koncipována a architektonicky designována vlastně umožňovala dohled a sledování jeden druhého. Docházelo tedy k tomu, že lidé se chovali dle diktátu tehdejší ideologie, aby se neodlišovali od svých sousedů, nevybočovali a nebyli ostrakizováni. Touto neviditelnou ideologickou silou docházelo k potvrzování a zacyklení chodu společnosti a genderových rolí. Všichni se chovali a tvářili, že jim tato společenská pravidla vyhovují, ze strachu přesvědčili i sebe samé. Wheelerovi, přestože občas s přáteli rozebírali nedostatky tehdejší Ameriky, si též nedovolili reálně projevit nesouhlas a strhnout na sebe nechtěnou pozornost, která by mohla naznačit, že jejich šťastné manželství a spokojenost jsou jen přetvářkou. Když po jedné z hádek April vyběhne z domu a běží na kopec nad domem, Frank se nedokáže ubránit myšlence a strachu z toho, že ji tam někdo ze sousedů uvidí. „Ale tady nahoře se nemůžou hádat – byli na doslech od dalších domů v ulici. (…) Kdyby začala křičet tady na úbočí, slyšeli by ji v každém domě na Revolutionary Road.“ (Yates, 2009: 249)

v křehce vybudovaném společenství znamenat, jelikož mohl ohrozit pevnou půdu genderového řádu, jenž by mohl ovlivnit ostatní manželství.

Wheelerovi nebyly typickým stereotypním párem z předměstí, přestože oba na tehdejším společenském modelu participovali a genderové role hráli, při hovorech s přáteli dávali najevo, jak s tímto životem na předměstí a středostavovskou přetvářkou nesouhlasí a po několika letech strávených životem na předměstí, který od nich společnost očekávala, se rozhodli toto ukončit. Frank živil rodinu díky práci, která ho nebavila. „Vlastně je to trochu hloupá práce. (…) Teda, není na ní nic – víte, zajímavého nebo tak něco.“ (Yates, 2009: 161–162) Avšak jelikož museli splňovat společenské normy a očekávání, museli své životy přizpůsobit a podrobit se diktátu doby. Protože pokud měli rodinným životem žít na předměstí, posílat děti do školy a manželka se měla starat o domácnost, Frank musel pracovat. „Chceš si hrát v domečku, musíš mít práci. Chceš si hrát ve velmi hezkém domečku, velmi milém domečku, pak musíš mít práci, kterou nemáš rád.“ (Yates, 2009: 162) Což shrnuje, že kompromis, který museli, stejně jako ostatní páry, Wheelerovi udělat, aby naplnili americký sen o úspěchu, bohatství a společenském uznání. Wheelerovi však prohlédnou tento společenský mechanismus a chtějí se odstěhovat do Evropy. Fakt, že nahlédli tuto zoufalou prázdnotu, je činil odvážnými, jelikož dokázali reflektovat tehdejší realitu a odstěhováním učili krok, který byl však okolím zesměšňován, nepochopen a připadal lidem podezřelý. Jejich nejlepší přátelé, manželé Campbellovi, je sice naoko podpořili, avšak jejich nadšení a souhlas nesdíleli. Naopak souhlasili a utvrzovali sebe navzájem, že plán Wheelerových je dětinský a bláznivý. „Myslím, že celá ta jejich věc zní dost nedospěle. (…) Další věc, co je to za debilní nápad, že ho bude živit?“ (Yates, 2009: 132) Stejně tak se paní Givingsová pozastavila a líčila manželovi, jak je jejich plán bláznivý a komentovala jej mimo jiné slovy: „Pokud třeba – no od něčeho neutíkají, nebo tak podobně. Není to bizarní?“ (Yates, 2009: 143)

Přesto však je nutné zmínit, že právě fakt, že Frank a April vybočovali z řady a nebyli stereotypním předměstským manželským párem, vedl paní Givings k tomu, že je seznámila s jejím synem, který pro svůj mentální zdravotní stav také nespadal do kategorie mladého muže žijící na předměstí. Černou ovci rodiny paní Givings měla odvahu seznámit pouze s jiným, v jejích očích neortodoxním párem z jejich komunity. Jelikož Wheelerovi nezapadali do předměstského vzoru manželského páru, sebrala paní Givings odvahu seznámit je s jejím synem. Právě onen fakt jejich nedokonalosti a nekonformity je činil ideálními adepty. Wheelerovi byli otevření, uměli kriticky uvažovat a měli liberální,

bohémské myšlení, které jim dovolovalo myslet mimo hranice středostavovské předměstské společnosti. Frank i April coby snílci toužili po životě ve Francii, který si Frank zidealizoval po návratu z druhé světové války. Žili mezi cestovatelskými plakáty z Francie (Yates, 2009: 49), nahlédli na prázdnotu a bezvýznamnost jejich života na předměstí. (Yates, 2009: 97–98, 163)

Wheelerovi spolu často rozebírali, v čem spočívá problém tehdejší americké společnosti, a vedli intelektuální debaty, při kterých kritizovali a nahlíželi na společnost. „Celá tahle země je prolezlá sentimentalitou. Šíří se to jako nemoc už celá léta, až je tím teď všechno, čeho se dotkneš, ochablé.“ Pozastavili se například nad tím, že existovalo něco víc než jen „motiv zisku či ztráty duchovních hodnot, nebo strach z bomby“. Měli na mysli právě tehdejší společenské uspořádání, které nevyhovovalo ani mužům, ani ženám. Frank se například pozastavuje nad tím, že tehdejší muži mohou být zženštilí. „Protože to je to, co se děje; tohle je to, co se odráží v tom žvanění o ‚přizpůsobení‘, a ‚bezpečí‘, a ‚pospolitosti‘.“ (Yates, 2009: 115) Tímto Frank a April kritizovali a hlavně dokázali nahlédnout výše zmíněný charakter konformní společnosti, obávající se strachu z komunismu, studené války a rozkvětu konzumu. (Tindall, Shi, 1996: 650–655; Moreno, 2003: 84–85) Oba manžele těší a pyšní se tím, že oni tuto skutečnost dokázali prohlédnout a reflektovat: „Nespadli jsme do toho. To je podstatné.“ (Yates, 2009: 115)

Naopak Frank hlasitě kritizuje problém tehdejší ideologie. „Je to, jako by se všichni v tichosti dohodli, že budou žít ve stavu naprostého sebeklamu. Pojďme mít celou kopu rozkošných klikatých cestiček a rozkošných malých domečků natřených na bílo a růžovo a na světle modro.“ Frank kritizuje konformní život na předměstí, ale pokračuje v ataku konzumní společnosti a genderových rolí. „Pojďme být všichni dobrými konzumenty a mít horu soudržnosti a vychovávat děti v záplavě sentimentality – tatínek je skvělý, protože vydělává, maminka je skvělá žena, protože za tatínkem celá ta léta stála.“ (Yates, 2009: 63)

2.8. Dostupnost a možnosti interrupce ve Spojených státech

Jak již bylo zmíněno, interrupce má v knize velmi důležitou roli. Hlavní hrdinka April chce řešit svá dvě těhotenství interrupcí. Děj knihy se odehrává v padesátých letech, kdy ale byly interrupce ve Spojených státech amerických postaveny mimo zákon a byly vnímány jako nemorální. Myslím si, že je důležité stručně představit pojetí a historické utváření přístupu k interrupci a kontrole ženského těla a reprodukci. V patriarchální společnosti je esenciálním cílem získat kontrolu nad ženským tělem a reprodukcí. (Rich, 1995: 13),

(Szapuová, 2006: 346)Tento cíl byl zakrýván náboženskými, etickými, zdravotními či společenskými normami a požadavky. Frank Wheeler používal etické, zdravotní a společenské argumenty k podpoření svého stanoviska proti interrupci. Tvrdil, April, že je to jediná morální (Yates, 2009: 192) a „dospělá věc, kterou můžeme udělat, je pokračovat v tom a mít to –“ (Yates, 2009: 193) Avšak z kontextu knihy vyplývá, že Frank sice s těmito argumenty operoval, ale ony jen zakrývaly skutečný důvod, jenž se skrýval za jeho odmítavým postojem k ukončení těhotenství. Frank se totiž obával odjezdu do Evropy, faktu, že může svou manželku zklamat a že opustí bezpečí, které mu jeho genderová role a postavení ve společnosti umožňovaly.

Jak již bylo zmíněno v úvodu v poznámce pod čarou, v anglickém originále autor používá termín „abortion“ čili úmyslně provedené ukončení těhotenství nejčastěji provedené do 28 týdne těhotenství. (Pearsall, Hanks, 1998: 5) Český překlad knihy pracuje se slovem potrat. Potratem je samovolné ukončení těhotenství bez vnějšího zásahu do ukončeného dvaadvacátého týdne těhotenství. (Binder a kol., 2006)

Ve všech známých společnostech existovalo uměle vyvolané ukončení těhotenství coby způsob, kterým byla kontrolována reprodukce.[28] (Krannich, 1980: 365) V polovině devatenáctého století došlo k negativnímu vnímání do té doby legální interrupce. Zvrat v jejím pojetí nebyl způsoben ani náboženským nebo morálním hnutím, jelikož ve skutečnosti mnoho náboženských vůdců sdílelo názor, že včasná interrupce byla přijatelná forma antikoncepce. Byla to právě lékařská praxe, která ovlivnila americkou politiku interrupce. Společenskou změnu v postojích k interrupcím způsobilo hlavně hnutí praktických lékařů. (Hayler, 1979: 311) Koncem devatenáctého století došlo ve Spojených státech amerických ke kriminalizaci interrupcí. Vedla k tomu medikalizace porodů. Lékaři nahradili porodní báby, čímž došlo k tomu, že muži získali kontrolu nad reprodukcí. (Hayler, 1979: 311; Sauer, 1974: 56) Lékaři zastávali konzervativní názory o ženách a o jejich místě ve společnosti. Interrupce se považovala jednak za nepřirozenou, společensky nebezpečnou a současně za hrubé porušení ctnostného ženství, protože interrupce dokazovala, že žena toužila po muži a sexuálním uspokojení, aniž by chtěla přijmout mateřskou odpovědnost. V devatenáctém století vyhledávaly interrupci zejména vdané ženy ze středních a vyšších tříd protestantské víry, a to i přesto, že interrupce byly ilegální. (Hayler, 1979: 311–312; Sauer, 1974: 55)

[28] První záznam o interrupci pochází ze starověké Číny přibližně 3000 let před naším letopočtem. (Krannich, 1980: 365)

Do roku 1900 všechny státy USA přijaly trestní zákony, které regulovaly či přímo zakazovaly interrupci a negativní postoj k ní prostupoval tehdejší společností. (Harley, 1979: 313) Později došlo ke zmírnění zákona, kdy bylo možné žádat o zákonem povolenou interrupci, ženy však musely splňovat podmínky pro interrupci, tj. k přerušení těhotenství muselo dojít pouze v prvním trimestru a současně těhotenství muselo způsobovat zdravotní komplikace či přímo ohrožovat ženu na životě. Tyto zdravotní komplikace nebo psychiatrické poruchy mohli určit pouze lékaři/lékařky, a ženy se tudíž musely dostavit před lékařskou komisi, která rozhodla, zda žena splňuje podmínky pro interrupci provedenou lékaři. Jakkoliv jinak provedená interrupce byla ilegální.[29] (Solinger, 1993: 243) April na základě těchto podmínek neměla nárok a právo na legální, bezpečnou a medikalizovanou interrupci. Byla zdravou ženou, těhotenství ji nijak neohrožovalo na životě. April si této skutečnosti byla v obou případech neplánovaného početí vědoma a automaticky hledala alternativní řešení své situace, kdy se rozhodla podstoupit ilegální interrupci.

Adrianne Rich se pozastavila nad otázkou provedení ilegální interrupce samotné. S jakými riziky se ženy setkaly, ať už si interrupci provedly samy, nebo vyhledaly pomoc. Mnoho Američanek podstoupilo ilegálně interrupci.[30] (Harley, 1979: 313) Existovalo mnoho způsobů, kterými ženy provedly interrupci; od použití ramínka na prádlo, jehlice na pletení, husím brkem namočeným v terpentýnu, louhem, mýdlem, či tím, že vypily rtuť. (Rich, 1995: 267) April použila gumový klystýrovací balonek, který si koupila v lékárně. Všechny zmíněné praktiky byly ženám dostupné s přihlédnutím na skutečnost, že ženy trávily většinu svého času v domácnostech, tudíž používaly i předměty, které jim byly přístupné a které byly levné. April se dozvěděla o způsobu, jímž se rozhodla ukončit

[29] V polovině padesátých let zejména některé liberálnější nemocnice začaly zakládat komise složené z praktických lékařů/lékařek, kardiologů, porodníků, gynekologů/gynekoložek a také psychiatrů, kteří měli posoudit zdravotní a psychický stav těhotných žen žádajících o interrupci z jiných než zdravotních důvodů. Tyto komise měly sloužit jako společně sdílený odborný názor na jednotlivé případy. Současně praktiční lékaři/lékařky redefinovali těhotenství ve vztahu k ženskému tělu v tom smyslu, že zákon a plod byly nadřazeny potřebám ženy. Tyto komise měly prakticky moc a kontrolu nad ženami, přesto jejich funkce byla ospravedlněna mimo jiné tím, že medicína si musí uchovat prestiž, reputaci a jednotný názor a současně docházelo k zajištění kontroly uvnitř lékařské obce, aby nedocházelo k provádění ilegálních interrupcí prováděných lékaři/lékařkami, kteří byli takzvanými „lékaři/lékařkami se svědomím“. Těmito lékaři/lékařkami byli ti, kteří prováděli tajně interrupce, které nebyly závislé na podmínce ohrožení života těhotné ženy, ale závisely na přání ženy. (Solinger, 1993: 247–249)

[30] Koncem čtyřicátých let a v padesátých letech Spojené státy americké zažily populační explozi, která zakončila období krize let třicátých, kdy byla porodnost nízká. V období druhé světové války porodnost mírně stoupla a s ní i počet interrupcí a to až o 20–40 %. Za těmito interrupcemi stál především vstup žen do průmyslu a nahrazení mužů na pracovním trhu. (Sauer, 1974: 62) Ve čtyřicátých letech se v nemocnicích rutině prováděly zákonem povolené interrupce. (Solinger, 1993: 243)

těhotenství, od své známé z divadelní školy. April byla odhodlaná provést si interrupci sama bez pomoci kohokoliv jiného. Rich upozorňuje na skutečnost, že někteří lidé mají problém s tím, provést si i malé „medicínské“ zákroky na vlastním těle, lidem se dělá nevolno při pohledu na krev a nedovedou si vědomě fyzicky způsobit bolest. Rich takto vysvětluje, proč mnoho žen nebylo schopných provést si interrupci a vyhledalo pomoc lidí, kteří prováděli ilegální interrupce. Mezi nimi byli například lékaři, kteří kvůli alkoholismu ztratili oprávnění. Tyto ženy se často staly oběťmi sexuálního zneužití a znásilnění těmito muži, ženy byly často nuceny cestovat za interrupcí velmi daleko a tento výkon byl navíc drahý. Ženy riskovaly svůj život a zdraví stejně jako případný postih, pokud by se na interrupci přišlo. Provedením interrupce dochází nejprve k násilí na ženském těle a duši. Rich dodává, že ve společnosti, ve které by všechny ženy za všech okolností dobrovolně souhlasily se souloží, kde by jim byly dostupná adekvátní antikoncepce, by neexistoval otázka interrupce, stejně jako by ubylo nechtěných těhotenství a sebenenávisti žen a pocitu viny. (Rich, 1995: 267–269)

Jelikož Spojené státy nebyly (a nejsou) touto utopickou společností, kterou měla na mysli Rich, počet ilegálních interrupcí byl vysoký. Přestože nejsou k dispozici přesná spolehlivá data o četnosti ilegálních interrupcí do poloviny dvacátého století, existuje důkaz o dobře zavedené ilegální službě, která různými prostředky prováděla interrupce. Hrubé odhady mluví o přibližně 240 tisících ilegálních interrupcí provedených ve třicátých letech a 30 tisících v letech čtyřicátých. (Krannich, 1980: 366) V celé první polovině dvacátého století se státem povolené interrupce staly čím dál tím více omezovanými a kontrolovanými a současně nezákonně provedené interrupce byly běžnou záležitostí. (Krannich, 1980: 366) To, že nezákonné interrupce byly běžné, však ještě neznamená, že byly bezpečné. Statistiky ukazují, že v několika prvních letech po legalizování interrupce klesla úmrtnost těhotných žen způsobená nevydařenou nezákonnou interrupcí o 85 %. (Meyer, Buescher, 1994: 179)

Interrupce sice v padesátých letech poklesly, ale rozhodně nevymizely, přestože byly veřejností odmítány. Krátce po konci druhé světové války se rozpadl lékařský konsensus o zdravotních podmínkách a komplikacích pro schválení interrupce a počty provedených přerušení těhotenství začaly prudce klesat v nemocnicích po celé zemi. Prudký pokles v počtu legálních lékařsky prováděných interrupcí poskytovaných v nemocnicích odrážel i skutečnost, že od druhé poloviny dvacátého století většina lékařské obce sdílela názor, že tehdejší technický pokrok v medicíně a v gynekologii dokázal léčit řadu zdravotních

problémů, rizik a nemocí, které předtím ohrožovaly životy těhotných žen. Tím se snížil počet státem akceptovaných legálních interrupcí. (Solinger, 1993: 244–245)

Zmíněný technologický pokrok v medicíně způsobil velice komplikovanou situaci pro lékařskou obec a vedl ke krizi, která trvala více než dvacet let. Krize částečně pramenila z paradoxního vztahu mezi medicínským pokrokem, právem a politikou. Na jedné straně lékaři/lékařky zosobňovali hrdiny, jež dokázali vyléčit či odstranit nemoci, které ohrožovaly život těhotných a těhotenství samotné, a na druhé straně stát nadále požadoval lékařsky doložené důvody ohrožující život matky pro povolení umělého přerušení těhotenství. Pokrok ve vědě a v medicíně však odstranil téměř všechny komplikace a rizika zabraňující pokračování v těhotenství, a tím ženám značně ztížil cestu k legální lékařsky provedené a bezpečné interrupci v případě, že žena dítě nechtěla. (Solinger, 1993: 242–245)

V polovině padesátých let žena stejně jako o ní pečující lékař/lékařka mají morální povinnost udržovat „nádobu“ zdravou.[31] (Solinger, 1993: 255) Tato myšlenka slučování žen a reprodukce byla v padesátých letech velmi populární. Současně definice mateřství byla považována za jakýsi status. Ženy byly matkami. Mateřství a péče o dítě nebylo něčím, co ženy prováděly, ale bylo to tím, čím byly. Mateřství bylo pro ženy ústředním zastřešujícím statusem a jakákoliv činnost, kterou provozovaly, byla čtena skrze definici mateřství či jejich fyziologický potenciál stát se matkami. Mateřství a jeho požadavky, děti a jejich požadavky byly tím, co definovalo ženy. (Katz Rothman, 1987: 313)

Přibýval však počet lidí, kteří otevřeně přijímali provedení interrupce i pro jiné účely než z důvodu záchrany života matky. Interrupce získala větší pozornost médií. Došlo k polemice nad stávajícími právními předpisy, a to zejména v případě mimořádných okolností, za což se považovalo například otěhotnění po znásilnění. American Law Institute v roce 1959 navrhl legalizovat interrupce v případech, kdy došlo k těhotenství důsledkem znásilnění nebo incestu, kdy těhotenství ohrožuje tělesné či duševní zdraví matky, anebo v případě vysoké pravděpodobnosti narození dítěte s vážným fyzickým či mentálním postižením. Populační exploze skončila na konci šedesátých let. Za poklesem porodnosti v sedmdesátých letech, mohl stát i fakt, že interrupce byly přístupnější, a tím i četnější. (Sauer, 1974: 62–63)

[31] Solinger dokládá tehdejší obraz a roli těhotné ženy citátem porodníka: „žena je děloha obklopená podpůrnými orgány.“ (Solinger, 1993: 255)

Colorado se stalo prvním státem, jenž v roce 1967 schválil mírnější potratové zákony, a další státy se postupně přidávaly. (Krannich, 1980: 366) Nakonec Nejvyšší soudní instance vydala zákony, jež zakazovaly interrupce za neústavní ve dvou samostatných rozhodnutích v roce 1973 (Roe v. Wade, Doe v. Bolton) a tím krokem došlo k legalizování interrupce v prvním trimestru těhotenství. (Krannich, 1980: 366; Hayler, 1979: 311) Legalizace interrupce potvrdila fakt, že „žena má právo vyslovit svůj názor, a udělila ženám rozhodující hlas ve spletitém problému vztahu, který zahrnoval odpovědnost za život i za smrt“. (Gilligan, 2001: 11)

Harley zastává názor, že právo ženy zvolit interrupci, coby součást nároku na své reprodukční sebeurčení, je ústředním bodem feministického hnutí. Upozorňuje na význam patriarchátu v prosazování mužské kontroly nad reprodukční schopností žen a současně upírání ženám této kontroly. (Harley, 1979: 321) Harley pracuje s myšlenkou Adrienne Rich, která postavila do souvislosti násilí institucionalizovaného mateřství. Rich tvrdí, že mateřstvím společnosti od žen vyžadují mateřský „instinkt“[32] a podřízení „přirozenému“ řádu věcí. Avšak patriarchální instituce oslavují a schvalují jen některé formy mateřství a mateřských instinktů. Jedná se pouze o ty, které patriarchátu slouží.[33] (Harley, 1979: 321–322)

Harley dále pracuje s myšlenkou, že patriarchální společnosti považují za základní prvek ženství pasivitu. Harley pasivitu analyzuje ke vztahu početí a mateřství a tvrdí, že žena se z pohledu patriarchátu stále ocitá v pasivní roli. U početí se na ženu nahlíží jako na tu, co pasivně přijme a odnosí dítě. V případě mateřství se očekává, že se bude obětovat pro zájmy a požadavky dítěte a rodiny. Feministický výzkum rozpracovává dopad, který má na ženy tento požadavek pasivity, obětování se a zřeknutí se sama sebe. Podle Harley interrupce ženám umožňuje vzdorovat nucenému mateřství. (Harley, 1979: 321–322)

V případě April Wheeler lze poznamenat, že interrupce by April umožnila vyřešit první neplánované těhotenství, které lze v jejím životě považovat za zlomový okamžik. Její

[32] Elisabeth Badinter však zpochybňuje mateřský instinkt a tvrdí, že se obecně spojovala mateřská láska s instinktem, až došlo k tomu, že toto ženské chování bylo považováno za součást ženské povahy, aniž by se reflektoval kontext, ve kterém se žena nachází. Naopak mateřská láska a instinkt se považovaly za přirozené a automatické, které se vážou na fyziologické funkce ženského těla spjaté s těhotenstvím a porodem. (Badinter, 1998: 9–10)

[33] Mateřství se považuje za posvátné, pokud jsou jeho potomci legitimní, to znamená, že pokud děti nesou jméno otce, který legálně ovládá matku. Rich nepřímo zmiňuje i interrupci, když říká, že na ženy, které připravují své děti o otce, se v devatenáctém století nahlíželo jako na sobecké, nepřirozené, odsouzeníhodné a nemorální, stejně jako na ženy, které braly svým manželům děti používáním antikoncepce nebo podstoupením interrupce. (Harley, 1979: 321–322)

život totiž nabral směr k mateřství, životu na předměstí a podle jejích slov byla nucena (spolu s Frankem) „rezignovat na skutečný život“ (Yates, 2009: 100) tím, že se tímto způsobem usadí. April si představovala, že interrupce by jí umožnila žít život, který by ji nesvazoval. Těhotenství jí sice nepřekazilo studia, retrospektivně uznává, že sice nechtěla být herečkou, motivací ke studiu na herecké akademii byl fakt, že se chtěla dostat daleko od domova (Yates, 2009: 101), ale zavedlo ji na životní cestu, kterou si v tu chvíli nepředstavovala. Nebo alespoň se s touto cestou neztotožňovala v době početí, jelikož děti plánovala později. April se proto snažila aktivně řešit svou situaci a interrupce měla sloužit jako ono řešení. Průzkumy z padesátých let ukazují, že 75 až 85 procent mladých amerických žen doprovázelo s prvním těhotenstvím negativní emoce; například zklamání, smutek, absolutní nesouhlas či rozmrzelost. Avšak tehdejší ideologie prokázala tyto pocity za „normální.“ (Friedan, 2002: 580) April měla hned od úplného počátku negativní postoj k jejímu těhotenství.

April tedy věděla, že dítě v tuto chvíli nechce, jelikož se situace nesetkávala s jejími plány. Pro interrupci byla rozhodnuta, udělala pro to mnohé potřebné; zjistila si informace o metodě bezpečné „po domácku“ provedené interrupce, koupila si klystýrovací balonek. Zaujala tedy velice aktivní přístup ke své situaci a neodmítala ji pasivně přijmout, což atakuje představu o pasivní ženě, která těhotenství a mateřství přijímá a pro mateřskou roli obětuje sama sebe. (Harley, 1979: 321–322)

3. Analytická část

3.1 Nouzový východ či Revolutionary Road aneb limity českého překladu

Knihu jsem četla v anglickém originále a ten jsem také podrobila analýze. Kniha *Revolutionary Road* byla přeložena roku 2009 Mirkou Kopicovou, která pro ni zvolila jméno *Nouzový východ*. S tímto překladem názvu díla se osobně neztotožňuji. Používám jej sice v názvu diplomové práce a v práci samotné, ale to z toho důvodu, že cituji český překlad. Kdyby kniha do češtiny nebyla přeložena, pracovala bych výhradně a pouze s anglickým originálem a nebyla bych vázána českým překladem.

Richard Yates knihu pojmenoval *Revolutionary Road* a jak sám tvrdil, měl na mysli revoluční cestu roku 1776, která se v padesátých letech dostala do slepé uličky. Měl na mysli kritiku konformní společnosti žijící na předměstí a zoufalou lpění na bezpečnosti za každou cenu. (Yates, New Yorker, 2008)

Můj osobní výklad názvu *Revolutionary Road* byl však odlišný, jelikož se odvíjí od konkrétního příběhu April a Franka a tehdejší společnosti. Nebrala jsem ale v úvahu širší historické pozadí, které může revoluce pro Spojené státy americké znamenat. Vnímám revolutionary road jako cestu, kterou se April a Frank rozhodli jít proti proudu společnosti, revolutionary road, která je plná překážek, kterou musejí ospravedlňovat a vyjednávat své rozhodnutí na tuto cestu se vydat. Revolutionary – tedy revoluční – však nemusí nutně znamenat správnou volbu, jde pouze o alternativu vůči mainstreamovému proudu. Další význam, který Revolutionary Road v knize přestavuje, je samotná adrese, na které manželé Wheelerovi bydlí. Pár kritizující společnost, a který se považuje za odlišný, se usadil právě v revoluční ulici – Revolutionary Road.

Podle mého názoru nešťastný překlad posunul význam a možný výklad jiným směrem, který nakonec využívám v názvu poslední kapitoly. K nouzovému východu se ubíráme v poslední chvíli, v momentě nebezpečí či zoufalosti, kdy není jiné cesty ven. Nouzový východ předpokládá, že žádné neexistuje jiné řešení situace.

3.2. Vztah April a Franka nahlížený prizmatem symbolického násilí

Frank, který měl vždy nízké sebevědomí, těžil ze své válečné zkušenosti, s ní spojené cesty po Evropě, a v neposlední řadě ze svého talentu výřečnosti, jímž okouzloval své okolí. A vztahem k nespoutané a krásné April si dokázal, že je stejným mužným jako ostatní muži. Fakt, že se do něho zamilovala žena, jakou byla April, mu dal „pocit ryzího vítězství“ (Yates, 2009: 28), nejenže mu zvedla sebevědomí tím, že v něm viděla nadějného a talentovaného muže, který dokáže, co si zamane, ale s April svém boku cítil dokonce i on svou výjimečnost a talent. Podmaněním si April si Frank jen dále potvrzoval své mužství. April vytvářela zidealizovaný obraz Franka, který je talentovaný, inteligentní, schopný a dokáže vše, protože je to „nejcennější a nejnádhernější na světě“. Je muž. (Yates, 2009: 103) Chtěla tomuto obrazu věřit i sama, přesvědčit tak Franka, aby se s touto neohroženou dokonalou představou ztotožnil a snad se jí i stal.

Nebyla však cesta k získání Franka na svou stranu jen čirou manipulací, zapracováním na jeho egu a potenciálu? Lest, které April využila, aby získala svého, však mohla být jediná možnost, kterou April mohla použít coby žena v domácnosti. Jelikož má jako žena v domácnosti velmi omezený přístup k moci, může jí docílit lstivostí, mazaností. Mary Wollstonecraft například kritizovala toto pojetí morálky, kdy se ospravedlňoval

případ, kdy ženy jako bezprávné bytosti využily lest a mazanost k dosažení svých cílů. Wollstonecraft tvrdí, že se od žen „nedá očekávat ctností, dokud nebudou určitou měrou nezávislé na mužích, nelze očekávat ani sílu přirozené náklonnosti, která by z nich činila dobré manželky a matky. Dokud jsou naprosto závislé na manželích, tak budou mazané, úzkoprsé a sobecké.“ (Wollstonecraft, 1998: 24) Frank se též domnívá, že jeho manželka není tak morální jako on, protože přemýšlí o interrupci. (Yates, 2009: 192)

Frank i April si oba dobře uvědomují, jak fungují zavedené společenské vztahy, jelikož z patriarchálního diskursu oba navenek plní své genderové role. Frank chápe, že ženy zastat a mnohdy i překračují patriarchální normy. Jelikož se u žen podle Bourdieho vyskytuje mazanost a schopnost, jak obcházet ona společenská pravidla, neboť tato schopnost je charakteristická pro ovládané. (Bourdieu, 2002: 31) Bourdieu mluví o určité formě zvláštní bystrosti, která je specifickým rysem ovládaných, která souvisí neoddělitelně od stavu objektivní i subjektivní podřízenosti, jež vyžaduje bdělost a ostražitost, díky níž ženy dokážou vyjít vstříc s přáním a vytušit předem nepříjemnosti. (Bourdieu, 2002: 31) Ženy však doopravdy nemohou převrátit vztah nadvlády, tyto jejich strategie překračování patriarchální moci mají ale přinejmenším ten účinek, že „potvrzují dominantní představu o ženě jako neblahém tvoru, jehož zcela negativní identita v podstatě sestává ze zákazů, jež zase zavdávají příležitost k tomu, aby se překračovaly.“ (Bourdieu, 2002: 31–32) April touto svou vychytralostí a bystrostí manipuluje s Frankem, aniž by o tom tušil, a tím lze napadnout její mravní integritu. Frankovi například tvrdí, že jejich odstěhování do Paříže je čin, který dělá pro něho, z lásky. Její manžel si přece zaslouží novou šanci, kterou mu však překazila třetím neplánovaným těhotenstvím. Jejich odjezd se tedy bude muset buďto zrušit nebo odložit, s čímž Frank nemá problém. „‘No ale co ty?‘ zeptá se April. „‘Jak budeš mít takhle možnost někdy nalézt sám sebe?‘“ (Yates, 2009: 180) April však ve skutečnosti obává, že to bude ona, která ztratí šanci na nový začátek.

Frank ví, že April není tou slabou, pasivní a submisivní ženou, která byla ideálem v poválečné Americe, přestože se tak April chová a dokonale performuje svůj gender. April zná přesnou představu ženy padesátých let, kterou by měla být. „Celé její vzepření jako by s novým, nemotorným důrazem dokazovala, že všechno, čím kdy chtěla být, je rozumná žena v domácnosti ze střední třídy, a že veškerý projev lásky, který kdy očekávala od manžela, spočíval v tom, že jednou za čas poseká trávu, místo aby celý den prospal.“ (Yates, 2009: 46) April je manželkou, která podporuje svého manžela, stará se o své dvě děti, uklízí jejich dům, vaří a navíc se angažuje v divadelním spolku. April splňuje navenek

všechny typické rysy, které by měla mít žena přijímající ženský mýtus. (Friedan, 49–57) Její podílení se na aktivitě mimo domácnost lze považovat za určitou společností povolenou rebelii proti pouhé práci v domácnosti. Jednalo by se současně o činnost, při které se April mohla realizovat a částečně uskutečnit své ambice přesahující domácí povinnosti. Friedan považovaly za aktivity podobné této za formy zaměstnání, které byly ženám dovoleny a tolerovány. (Friedan, 2002: 482 – 483) Tyto akceptovatelné ženské koníčky totiž pod záminkou sdružování a sounáležitosti podporovaly uniformitu společnosti. (Tindall, Shi, 1996: 650 – 655)

Tato její znalost fungování genderových rolí jí dává moc. Tuto Aprilinu moc a znalost Frank reflektuje a obává se jí. Stejně tak Frank ví, že coby muži mu patriarchální společnost dává moc nad ženou a rodinou, a uvědomuje si, že April by ho měla poslouchat a respektovat. Obě postavy tedy znají a vědomě využívají své genderové role. V tomto schématu se odráží vztah mocenské nadvlády založené na genderových vztazích.[34] Oba dva genderové role využívají k manipulaci sebe navzájem, protože jejich vztah a komunikace mezi sebou je hra.

April je velmi racionální a vychytralá v tomto ohledu tím, že se snaží prostřednictvím přesvědčování Franka o jeho kvalitách a talentu přesvědčit k odjezdu do Francie a tím utéci osudu ženy spojeném s ženským mýtem, jelikož je uvězněná v domácnosti a ve své roli. Je nešťastná a nedokáže svůj pocit či problém pojmenovat. (Friedan, 2002: 63–71) Frank, který je ve skutečnosti slaboch, jemuž vyhovuje uměle vytvořená role silného a talentovaného muže, kterou mu April předkládá, se bojí momentu, kdy by měl vylézt ze své ulity a stát se mužem, kterým ve skutečnosti není. Frankovi se uleví, když mu April sdělí, že čeká jejich třetí dítě a že plán odcestovat do Evropy se bude muset buďto odložit, posunout či celý zavrhnout. Přesto navenek hrál zklamaného a zdrceného muže, který lituje, že jim cesta do Evropy nevyjde. „Obličej mu náležitě zbledl a čelist mu spadla do výrazu muže, jehož ohromila špatná zpráva. (…) Z hrudi se mu dral na svobodu jásavý úsměv a musel se chytit za ústa, aby ho zastavil.“ (Yates, 2009: 178) Uvědomění si genderových rolí u obou postav však neznamená, že by vědomě překračovaly Bourdieuho koncept symbolického násilí, poněvadž oba tyto role neustále performují, a tím zároveň ukotvují.

[34] Tento vztah nadvlády, který Bourdieu označuje symbolickým násilím, nelze zrušit na úrovni vůle a vědomí. (Bourdieu, 2002: 32)

April se v tomto případě odjezdu do Francie tváří tak, že se obětuje pro blaho Franka. April manžela přesvědčuje, že se nesnaží k němu být milá a že „nepřináší žádnou velikou nesobeckou oběť“. (Yates, 2009: 99) Na tomto chování je zřejmé symbolické násilí, které definoval Bourdieu, jelikož April chápe svůj úděl jako dobrovolné sebeobětování. (Boudieu, 2002: 32) Sebeobětování dobré manželky tedy využívá k tomu, aby prosadila svůj skutečný záměr. April reprodukuje sociální řád, coby žena, stejnou měrou jako Frank, a tím se dopouští komplicity mezi ovládanými a ovládajícími. V souvislosti s mateřstvím si April uvědomuje, že je jejím ženským posláním být matkou a jejich dítě odnosit, a ví, kde je její místo ve společnosti, jak se má coby žena k muži chovat, avšak svou vychytralostí a mazaností dokáže manipulovat Frankem tak, aby dosáhla svého (např. zmíněný odjezd do Francie či Frankův souhlas s interrupcí).

April zcela chápe fungování společenského diskursu, a proto si uvědomuje, že úloha ženy spočívá hlavně ve zvyšování mužova symbolického a sociálního kapitálu, což jí však dává moc. Ekonomie symbolického kapitálu dává manželským vztahům, jež přičítají ženě, statut směnného předmětu, definovaného podle mužských zájmů a odsouzeného přispívat tak k reprodukci symbolického kapitálu mužů. (Bourdieu, 2002: 41–42) Přeneseně lze tento mechanismus chápat v případě Wheelerových zvyšováním Frankova sebevědomí a vytvářením iluze o jeho schopnostech a talentu za účelem úniku z vězení April na americkém předměstí a role ženy v domácnosti, která ji nenaplňuje. K tomu, aby byl muž ve společnosti uznáván a získal mužství, musí vykonat hrdinský čin. (Bourdie, 2002: 48–50) Frank byl válečným veteránem (armáda je jedním ze způsobů, jak se dle Bourdieho hrdinou stát), který se prostřednictvím armády dostal do Evropy a touhou vrátit se zpět oslovil a nakazil i April, která využívá právě jeho snu z mládí k tomu, aby ho přiměla k odjezdu. A zároveň z Franka vytváří hrdinu jeho vlastního života, jelikož mu neustále připomíná jeho kvality, nadání a potenciál, který bohužel v jeho nudné práci nemůže plně využít. Chování April není jen pouhý záměr ze svého manžela vytvořit hrdinu jak v jeho očích, tak i ve společnosti, ale stojí za tím i její sobecký záměr, jak si sama prostřednictvím svého partnera zvýšit vlastní společenské postavení a získat společenský kapitál. (Bourdieu, 2002: 33–34) Současně tvorbou takovéhoto hrdiny April nevědomky pomáhá posílit Frankovo mužství v době, která je podle něj pro muže nebezpečná, jelikož je emaskulinizující. (Yates, 2009: 115) April koupila Frankovi knihu Chytřejší francouzština („Pro chytré lidi, kteří už trochu umějí“), který její koupi však suše komentuje slovy „tohle se nám asi moc nehodí. Tedy myslím, že je to trochu moc pokročilé.“ Frank maskuje svou

neznalost francouzštiny a hází vinu na Aprilin výběr učebnice. April svou chybu automaticky přijímá, nezpochybňuje Frankovu znalost francouzského jazyka a okamžitě dodává Frankovi sebevědomí. „Další věc, kterou jsem měla nechat na tebe. Tyhle věci vždycky umíš mnohem lépe než já.“ (Yates, 2009: 119) April hbitě a promptně maskuje Frankovu slabinu a na její vlastní neznalosti a neschopnosti mu zvedá sebevědomí.

3.3. Motiv interrupce

Interrupce a mateřství mají v knize zásadní místo. Hlavní hrdinka April zvažovala několikrát během života jak možnost interrupce, tak i mateřství. Když po krátké známosti s Frankem zjistila, že je těhotná, její rozhodnutí vyřešit tuto situaci směřovalo právě k interrupci. S Frankem byli mladí, znali se jen krátce, vzali se a v manželství měli plány a sny, které se ještě neslučovaly s usazením se a se založením rodiny. April vyhovoval jejich bezdětný, bohémský a bezstarostný život. „Bylo snadné zvolit lásku na Bethune Street, procházet se hrdě nahá po koberečku z mořské trávy v bytě, kam dopadalo ranní slunce, mezi provizorními křesly, cestovatelskými plakáty z Francie.“ (Yates, 2009: 49) Avšak zároveň byla připravená se kdykoliv zvednout a odejít. „(…) byla však nachystaná kdykoliv utéct; byla neustále připravená zmizet, jakmile se jí zachce. ‚Takhle se mnou nemluv Franku, nebo odejdu. Myslím to vážně.‘ Stejně tak plánovala zmizet, jakmile se něco pokazí.“ (Yates, 2009: 49) Právě proto mohlo být Aprilino rozhodnutí podstoupit interrupci způsobem, jak vyřešit první neplánované těhotenství, jak odstranit vzniklý problém.

Problematika interrupce v knize není ani tak spojená s tím, že interrupce stála za hranicí zákona, ale zejména s negativním obrazem nemocné, nepochopené ženy, která zabila své dítě, jak několikrát naznačoval Frank. „Že je s tebou něco strašně v nepořádku.“ (Yates, 2009: 195) Přestože interrupce nebyla legální, byla však naprosto běžná v praxi. Ve Spojených státech se v roce 1955 odhadoval roční počet ilegálních interrupcí mezi 200 000 až 1,2 milionu. Mnoho nevydařených nezákonných interrupcí skončilo neplodností či dokonce smrtí žen. (Sauer, 1974: 62) April si je však vědoma toho, že ona nese zodpovědnost za své tělo, že jí náleží rozhodnutí o interrupci a současně odmítá možnost fyzického ohrožení na jejím životě v případě neúspěšné či zkomplikované interrupce. Opakuje si, že do konce třetího měsíce se jí nemůže nic stát. (Yates, 2009: 49 a 189)

April byla těhotná celkem třikrát. V případě prvního a třetího těhotenství zvažovala interrupci. První těhotenství, jak již bylo zmíněno, bylo neplánované a nechtěné, April se

tudíž rozhodla hledat možnost, jak ho ukončit. Fakt, že neměla možnost ukončit těhotenství bezpečně, legálně a za pomoci zdravotního personálu, vedl April k alternativním řešením, které vyhledávala prostřednictvím známostí a ženského přátelství/sesterství. (Benson Gold, 2003: 2) April osobně znala z dramatické školy dívku, která si provedla interrupci a věděla tedy o naprosto spolehlivém způsobu, jak uměle ukončit těhotenství. Podle April to bylo jednoduché, stačilo počkat do té pravé chvíle, na konec třetího měsíce, a „vzít sterilizovaný klystýrovací balónek a trochu sterilizované vody“. (Yates, 2009: 49) April k interrupci přistupovala jako k řešení problému, který v případě prvního těhotenství stál v cestě jejich společné cesty za bohémským cestovatelským snem jménem Francie, a v případě druhém se jednalo o stejnou destinaci, která jim však měla zachránit rozpadající se manželství a dát nový směr jejich prázdné existenci na předměstí.

Dítě a s ním spojená změna v životech Franka a April byly překážkou, která stála v cestě k tomuto snu. Navštívit Francii, být svobodní a život skutečně žít a prožívat. Z knihy není jasné, zda April zvažovala rizika, která může takováto interrupce s sebou přinést pro její zdraví či život. Vůbec se nad riziky nepozastavovala. April si explicitně nepřipouštěla, jaké fatální důsledky může interrupce jejímu tělu a životu ve všech směrech způsobit. Při pohledu na kalendář věděla, že v prvních třech měsících je interrupce bezpečná. „‚Hned na konci třetího měsíce‘, kdy by podle dávného tvrzení její kamarádky mělo být bezpečné použít ten gumový balonek.“ (Yates, 2009: 186) Ujišťuje Franka, že interrupce je v jejím případě bezpečný, jelikož je stále v prvním trimestru, a zná ženu, která si interrupci vyvolala několikrát, tudíž lze předpokládat, že Frankovi předkládá interrupci jako běžnou a bezpečnou záležitost. „‚Ach, zkoušet to po třetím měsíci už by bylo něco naprosto jiného, to mu nebere – ‚Chci říct, že by rozhodně bylo na místě dělat si starosti, pokud by to byl tenhle případ. Ale takhle, když jsme schopní to určit tak přesně a tak, je to ta nejbezpečnější věc na světě.‘“ (Yates, 2009: 189) Zjednodušovala interrupci a zároveň z ní dělala všední a všudypřítomnou záležitost. „Něco takového dělají ženy každý den, naprosto bezpečně; to děvče ze školy už to udělalo nejmíň dvakrát.“ (Yates, 2009: 189) Statistiky, že počet nezákonných interrupcí byl vysoký (Solinger, 1993: 244–245), dávající April za pravdu, však mluví opačně v případě bezpečnosti interrupce. Jelikož jedním ze svědectví o ilegálních interrupcích, byla právě úmrtnost těhotných žen, které zemřely na následky chybně provedené nemedikalizované interrupce. (Benson Gold, 2003: 2) Je však pravdou, že v padesátých letech tento počet klesl, nikoliv však kvůli nižšímu počtu

interrupcí, ale díky používání antibiotik, která zachránila mnoho žen, jež by jinak zemřely na následky infekce. (Benson Gold, 2003: 2) April by tedy mohla Frankovi pravdivě tvrdit, že v polovině padesátých let byl počet úmrtí nižší než v dřívějších letech.

Bude to právě sama April, kdo ponese důsledky této zrady osobně, ale i na svém těle, zdraví a bude muset vyjednávat dopad těhotenství či případné plánované interrupce s Frankem a její vliv na jejich manželský vztah. April ujišťováním a uklidňováním manžela ujišťuje i samu sebe. Ilegální interrupce byla sice běžnou záležitostí, ale přinášela s sebou řadu rizik a April potřebovala přesvědčit samu sebe, že bude mít interrupci pod kontrolou a že se jí nemůže nic stát.

Zdá se, že před Frankem April bezpečnost interrupce zveličuje a celou otázku interrupci bagatelizuje, aby dosáhla Frankova souhlasu. Prostřednictvím Frankova souhlasu a požehnání k interrupci si přeje schválit tento krok sama před sebou. Souhlas Franka s interrupcí by ji ospravedlnil a nemusela by se sama před sebou zodpovídat za své nemateřské rozhodnutí. Společnost od žen v poválečném období vyžadovala, aby se staly matkami a tuto svou roli bez námitek přijaly, jelikož byla představována jako poslání ženy. (Friedan, 2002: 35) April tedy potřebovala slyšet, že je v pořádku, pokud se (prozatím) nechce matkou stát. Chtěla si sama před sebou ospravedlnit své „sobecké“ rozhodnutí práva na vlastní život.

April, coby žena s vlastními touhami a sny, se jich bude muset vzdát, jelikož její vlastní aspirace a přání se neslučují se zájmy jejího manžela a zájmy dítěte, jež čeká. Přesně jak říká Bandinter ve své definici matky, April je sice trojrozměrná osoba s vlastními plány a vědomím vlastního já, avšak to by mělo ustoupit zájmům manžela a dětí, jelikož by měla být i správnou matkou. (Badinter, 1998: 15) April vnímala těhotenství jako jakési nemilé překvapení, ohrožení plánů, svobody či dokonce zradu. Ať už ji zradilo její vlastní plodné tělo (Ortner, 1998: 100–104), které svou biologickou činností pracovalo proti jejím snům, či ji zradil Frank, který ji neplánovaně přivedl do jiného stavu, zradit však mohla April samu sebe. K této zradě se nakonec April přiklání a vnímá ji jako osobní selhání či pochybení, které ji samotnou přímo ovlivní a za něž bude muset přijmout odpovědnost, ať už s onou situací naloží jakkoliv.

Dalším rizikovým faktorem, nad kterým se April v knize nezamýšlí, je její případná smrt vyvolaná vlastním rozhodnutím. April ani Frank o smrti nemluví, nezmiňují ji jako možnost, jež nemedikalizovaná interrupce může znamenat. Skutečnost, že se April vyhýbá

tomuto tématu je zcela praktický, jelikož potřebuje Franka přesvědčit, že interrupce je bezpečná a zcela běžná záležitost. (Yates, 2009: 186) Jediný moment, kde se téma bezpečnosti interrupce řeší je v případě prvního těhotenství. Frank jen jednou v případě prvního těhotenství zvolá „chceš se zabít“ (Yates, 2009: 49), což je ale jeho prvotní reakce, kterou spontánně reaguje na Aprilin nápad. Potom však už smrt ani fyzické následky od Franka ani April nezazní. Zdá se, že oba manželé bezpečnost skutečně neřeší, v případě třetího těhotenství jsou spíše zabráni do přesvědčování sebe navzájem a jejich soukromé mocenské bitvě o moc. Frank rozmýšlí každý argument, každou příležitost „téměř nezávisle na své vůli se pustil do své finální taktiky, do nebezpečného zoufalého manévru, o němž doufal, že si ho podrží v zásobě pro případ hrozící porážky“. (Yates, 2009: 194)

Manželé však tímto vyřadili argument o bezpečnosti interrupce, přestože laicky vyvolané ukončení těhotenství bylo nebezpečnou záležitostí, která mnoho žen fyzicky poznamenala či dokonce zabila.[35] Nebezpečí a rizika interrupce však byla přítomná a zřejmá. Komplikace spojené s vyvolanou interrupcí byly procentuálně nejvyššími příčinami úmrtnosti matek. (Meyer, Buescher, 1994: 179; Benson Gold, 2003: 4–5)

April sděluje informaci o třetím těhotenství Frankovi v kuchyni, kdy se Frank ptá, jestli se jí něco nestalo, jelikož se chovala odtažitě. „Nic se dneska nestalo, co bych už nevěděla celé dny – a, ach bože Franku, prosím, nekoukej se tak nechápavě; vážně chceš říct, žes to nevěděl taky, nebo sis to nedomyslel, nebo tak něco? Jsem těhotná, to je celý.“ (Yates, 2009: 178) April skutečně z této nečekané zprávy neměla radost a boří tím tak představu nadšené a šťastné ženy, která se těší na své miminko. Okamžitě po cestě z gynekologické ordinace, kde jí potvrdili těhotenství, April nakupuje v lékárně gumový balonek, kterým si může vyvolat interrupci. (Yates, 2009: 186–187) Pokud bychom považovali několik týdnů starý plod za dítě[36], odpovídalo by Aprilino chování k němu obrazu matky ničemnice, což je nejhorší typ matky, takzvané macechy, kterou Badinter

[35] Na základě statistických dat sebraných z let 1963–1992 na případové studii ze státu Coloradu bylo zřejmé, že z celkového počtu 555 zemřelých těhotných žen 73 žen zemřelo na následky spontánního potratu či potratu. Z čehož 10 žen zemřelo na následky spontánního potratu a 62 žen zemřelo z důvodu nevydařené interrupce či na její následky (sepse atd.). (Meyer, Buescher, 1994: 179–181)

[36] Stanovisko pro-life (pro život) hnutí staví na názoru, že plod je potencionální lidskou bytostí a interrupce je tedy z tohoto pohledu nemorální a považuje ho za vraždu. (Scott, 1989: 320) Například český právní řád řeší postoj k plod následovně: „V souvislosti s přijetím Listiny základních práv a svobod se vyskytly názory, podle nichž provádění interrupcí je v rozporu s či. 6 Listiny, který zaručuje každému právo na život. Takové názory však byly odmítnuty. Pojem „každý“ se vztahuje k již narozenému občanu, k fyzické osobě, nadané právní subjektivitou. I další znění citovaného článku Listiny, podle něhož „je lidský život hoden ochrany již před narozením“, neznamená zákaz interrupcí. (Stolínová, 2004: 5)

definuje jako biologickou matku, která se chová jako nevlastní. Jednalo by se o matku ničemnou a neschopnou své dítě milovat. (Badinter, 1998: 200–201)

April se při sdělování svého třetího těhotenství Frankovi omlouvá, že stěhování do Francie je v tuto chvíli ztracené, cestu budou muset odložit a všechnu vinu bere na sebe: „Celým smyslem toho, že pojedeme, bylo dát ti příležitost, aby ses našel, a teď je to ztracené. A je to moje chyba! Má vlastní hloupá, nepozorná…“ (Yates, 2009: 179) Pár další dítě skutečně neplánoval. April používala pesar, takže měla jistou kontrolu nad svým tělem. Avšak neplánované těhotenství lze připsat na svědomí ne stoprocentní funkčnosti pesaru či jeho chybnému zavedení, čehož si Frank všiml, April si přesto byla jistá, že je vše v pořádku. (Yates, 2009: 186)

April tedy přijímá vinu a bere ji na sebe; April jakožto žena je kulturně spojována s reprodukcí. Jak o tom mluví Szapuová, patriarchální společnosti ženy vnímají a redukují na matky, na plodná těla, či dokonce na plodící těla. (Szapuová, 2006: 346) Na tuto redukci sama sebe na jakousi biologickou funkci přistupuje i April a dochází k závěru, že ona je zodpovědná za své těhotenství, a tudíž je to její chyba, že otěhotněla (tedy chyba, kterou musí napravit).

Patriarchát tímto způsobem kontroluje či ovládá ženská těla a jejich biologickou funkci. Mateřství staví jako přirozenou funkci žen a jejich bytí. (Szapuová, 2006: 346) April tedy nahlíží na samu sebe tak, jak ji k tomu podvědomě nutí patriarchální společnost. April hodnotí situaci a reflektuje samu sebe prostředky, které jsou jí kontextuálně dostupné a které jí společenský diskurs předkládá. Podvědomě přijímá kulturní hodnoty, jež ji nutí považovat samu sebe a priori za matku, jelikož mateřství je spojené s osudem ženy (Szapuová, 2006: 346), stejně tak jako je žena spojená s přírodou a svým plodným tělem (Ortner, 1998: 100–105).

Bourdieu v tomto smyslu mluví o symbolickém násilí, kdy si April, coby ovládaná (žena), ani neuvědomuje, že společenský tlak a konvence podvědomě ovlivňují její myšlení a nutí ji přijmout zodpovědnost za těhotenství, mateřství a děti. Bourdieu navíc přímo hovoří o tom, že „všeobecně uznávaný primát mužů potvrzuje objektivita sociálních struktur i produkčních a reprodukčních aktivit, založených jak v oblasti biologické, tak i sociální produkce a reprodukce na rozdělení práce podle pohlaví“, která nadržuje mužům.

(Bourdieu, 2000: 33)[37] Kulturně zkonstruovaná schémata genderové dělby práce a fyziologických funkcí jsou podvědomě vepsány do vnímání a myšlení všech členů společnosti, kteří na tyto organizační struktury dobrovolně přistupují a sdílejí je. Toto androcentrické pojetí biologické i sociální reprodukce „tím dostává objektivní charakter obecného cítění chápaného jako praktický, doxický koncensus o smyslu jednání". (Bourdieu, 2000: 33) April přijala ideu, že jako žena je zodpovědná za biologickou funkci svého těla, mateřství a péči o dítě, ideu vzniklou přijetím těchto vztahů moci. April tedy podle Bourdieua poznává a myslí tak, že prakticky uznává a reprodukuje vzniklý mocenský androcentrický diskurs. K symbolickému násilí podle Bourdiea dochází v momentu, kdy „ovládaný nemůže jinak, než vládnoucího (a tedy nadvládu) uznávat, protože k reflektování jak jeho, tak sebe sama, přesněji řečeno k reflektování vztahu mezi sebou a jím, disponuje pouze nástroji poznání, které s ním má společné a které nejsou ničím jiným než osvojenou formou vztahu nadvlády, a ukazují proto tento vztah jako přirozený." (Bourdieu, 2000: 34–35) Pro April není možné na situaci nahlédnout z jiného úhlu pohledu, jelikož je pro ni nemyslitelné, že by mohl existovat jiný společenský úzus. Zároveň odlišnost biologických těl slouží jako objektivní základ pro rozlišování mezi muži a ženami ve smyslu rodů konstruovaných jako dvě „hierarchizované esence". (Bourdieu, 2000: 24) Sociální definice mužství a ženství se ocitají ve vzájemném protikladu, taková maskulinita a feminita jsou naturalizovány, jelikož jejich sociální původ se přičítá přírodě. Anatomická diference mezi pohlavím zakládá sociální rozdíl mezi muži a ženami. K anatomické diferenci mezi pohlavími (a zejména na stránce biologické reprodukce) se váže mnoho zdánlivě přirozených, z přírody odvozených, vlastností, které jsou ve skutečnosti konstruovány sociálně. Sociální konstrukce těl a genderová dělba práce „legitimizují vztah nadvlády tím, že z něho činí součást logické přirozenosti, jež sama je přitom naturalizovanou sociální konstrukcí". (Bourdieu, 2000: 24)

Na tomto základě stojí celá patriarchální společnost. Devalvování feminity, s tím spojené podřadné postavení žen ve společnosti, nerovné rozdělení moci a ospravedlnění této diskriminace stereotypními předsudky a naturalizací těl. Tím, že ženské tělo tráví více času reprodukcí, jsou ženy přirovnány k přírodě a je jim upírán vstup do veřejné, kulturní a s mocí spojené sféry. (Ortner, 197: 98–106) Tento model byl populární v padesátých letech, kdy ženám byla přiznána jen funkce manželky, matky a hospodyně. „(…) Toužila

[37] Jak již bylo zmíněno výše, pro americkou poválečnou společnost byla zásadní stereotypní genderová dělba práce, kdy muž dominoval ve veřejné sféře a žena byla zatlačena zpět do domácnosti. (Friedan, 2002)

po tom, po čem tehdy toužily všechny mladé Američanky – vdát se, mít čtyři děti a bydlet v krásném domě na předměstí. Předměstská hospodyňka – sen každé americké slečny a dívky a také předmět závisti žen celého světa.“ (Friedan, 2002: 52–53) April se s tímto snem neztotožňovala, nepřála si mít tři nebo čtyři děti, naopak neváhala zvolit interrupci v případech, kdy se jí těhotenství nehodila do vlastního životního plánu.

V případě prvního neplánovaného těhotenství se April svěřuje Frankovi o interrupci a současně se mu i omlouvá, že ona může za jejich situaci. Jedním z rozdílů mezi prvním a třetím těhotenstvím byla skutečnost, že April získala větší odvahu, odhodlání, přesvědčení podstoupit interrupci a zbavit se tak nechtěného dítěte. S prvním těhotenstvím April ještě netušila, co pro ni bude znamenat usadit se a žít rodinným životem. Po letech strávených v nešťastném manželství, kterému svitla naděje v podobě vysněnému odjezdu do Francie, April získává větší motivaci interrupci provést, jelikož pro ni znamená poslední možnost úniku z jejího dosavadního života, který považuje za prázdný a nenaplněný. (Friedan, 2002: 56–71) V obou případech však April argumentuje tím, že dochází ke zkažení Frankova života a že jde hlavně o jeho blaho. „Ale copak nevidíš Franku, že to chci *udělat* jen kvůli tobě?“ (Yates, 2009: 188)

Manželství April a Franka nebylo šťastné, často se hádali a nemluvili spolu. Často se hádali, což registrovali i jejich děti. Při jedné z hádek před dětmi zareagovala jejich dcera Jennifer: „*Nekřič*, tati.“ (Yates, 2009: 46) Stejně tak děti vyzvídaly, proč maminka spala na gauči. „Tati?“ řekla Jennifer, jakto že maminka spala na gauči?“ (Yates, 2009: 48) Skutečnost, že April často přespávala na gauči, nebyla pro manžele nic nového. „Poslední dvě či tři noci nabralo manželství technický obrat k horšímu, což by ho za starých časů naplnilo sklíčeností: April zase začala spát v obývacím pokoji na gauči. Tentokrát to nenastalo v důsledku hádky, to především, a nedoprovázela to žádná zjevná nevraživost z její strany.“ (Yates, 2009: 226) Frank dochází k závěru, že mu vlastně vůbec nevadí, že April nespí s ním v ložnici, nerozčilovalo ho to. Byl už rezignovaný a považoval to za její problém. (Yates, 2009: 226) Frank má též milostný poměr s kolegyní z práce Maureen, který začal právě v den svých narozenin, den po velké hádce s April cestou z divadelního představení. V den, kdy mu April řekla o plánu odjet do Francie.

Jelikož Yates nevypraví mnoho pasáží knihy z Aprilina úhlu pohledu, lze se domnívat, že sen o odlišném životě ve Francii může být jednou z možností, jak utéci ze života na předměstí, který jim americká společnost určila, a k obrazu ženy coby pasivní,

pečující a zavřené v domácnosti. (Meyerowitz: 1993: 1455) Je jasné, že oba manželé jsou v manželství nešťastní, často se hádají, ale nikterak neřeší téma rozvodu, naopak hádky a pasivně agresivní chování v jejich vztahu nejsou ničím neobvyklým. „K čertu s tebou. K čertu s tvými nafoukanými nenávistnými malichernými – pojď *sem*, krucinál –“ Hbitě kolem něj proklouzla (..) popadl (židli) a mrštil s ní o zeď, až jedna noha odpadla. „A co uděláš teď? Vysmívala se mu. „Praštíš mě, abys mi ukázal, jak moc mě miluješ?“ (Yates, 2009: 247) Rozvod byl pro pár takřka nemyslitelný, jelikož v padesátých letech se kladl velký důraz na rodinu a manželství měla zůstat zachovaná. S rozvodem se spojovala společenská hanba. (Giddens, 2005: 164) Současně pro ženu, která by se stala rozvedenou samoživitelkou, by bylo velice obtížné najít práci a uživit se[38]. Proto se April snaží hledat alternativu a tou je právě snaha vysvětlit Frankovi smysl jejich cesty do Evropy. Tato strategie, která se nazývá „terapeutickou etikou“, je dominantním proudem manželských přístupů k emocím. (Cancian, Gordon, 1988: 308–309) Především v případě druhého nechtěného těhotenství a případné interrupce se spolu manželé snažili jejich situaci řešit. „Můžeme si teď trochu promluvit? Protože mám pár věcí na srdci.“ (…) „Ano. Taky si chci promluvit. Ale slibme si, že se nebudeme hádat, dobrá?“ (Yates, 2009: 187) Wheelerovi se sice snažili, ale ve skutečnosti manipulovali jeden s druhým, aby dosáhli svého. April apelovala na Franka a neustále opakovala, že by to udělala pro něj, aby nic neohrozilo cestu do Francie, kde by se konečně mohl realizovat, a Frank naopak vede vnitřní monology, připravuje si argumenty a opatrně využívá situací, které jsou pro něj vhodné. „V této prvotní fázi boje bylo jeho hlavní taktickou otázkou najít způsob, jak by jeho stanovisko vypadalo i přitažlivě, a nejen chvályhodně.“ (Yates, 2009: 188) Wheelerovi mezi sebou sice komunikují, ale navzájem si neposlouchají.

April nechtěla přivést na svět už jejich první dítě, ale nechala se přesvědčit Frankem, který chtěl udělat tu správnou věc, kterou od nich společnost a okolí vyžadovaly a očekávaly. Proti stejné společnosti, která je zahnala do kouta, se teď April snaží vzbouřit tím, že se pokouší jejich manželský vztah a obzvláště samu sebe zachránit a tím se vzbouřit proti očekávání společnosti hned v několika momentech.

[38] Coby žena má April ve společnosti jasnou úlohu a zároveň i omezené možnosti. Společnost se stavěla negativně k pracujícím ženám a zvláště pak k pracujícím matkám (Miller, Moen, Dempster – McClain, 1991: 565–566), což výrazně ztěžuje možnost najít si práci a být schopná se sama uživit a stát se finančně nezávislou.

Dalším motorem, který hnal dívky a ženy do domácností a k mateřství, byly i časopisy. Média byla silným hlasem, který oslovoval americkou ženu, která ví, že jejím místem je domácnost. Stejně tak média vytvořila obraz matky coby ideálu americké ženy. Kariéra a emancipace se staly synonymem špatné ženy a nesly vysloveně pejorativní význam, přestože v předešlé dekádě tomu tak nebylo. (Friedan, 2002: 78–120) Padesátá léta byla tedy založená na ženách v domácnosti, jejichž jedinou aspirací bylo najít si vhodného manžela, založit rodinu a postarat se o to, aby jejich dům byl uklizený a manželova večeře byla připravena s jeho příchodem z práce. S tímto poválečným snem se April neidentifikovala, domácí práce a úklid ji nebavily (Yates, 2009: 177), a fakt, že už měla dvě děti, jí připadal jako splnění ženské funkce. S Frankem si povídali o možnosti ukončení třetího těhotenství, kdy se April hájí před Frankovým argumentem, který zpochybňuje její racionalitu a naznačuje emocionální narušení, a proto odmítá mít děti. April na to Frankovi odpovídá, že ona už ale dvě děti má. „Copak se to nepočítá v můj prospěch?“ Frank polemizuje nad tím, že April považuje děti za formu trestu. „Jako by se to, že máš už dvě děti, mohlo nějak, počítat ve tvůj prospěch‘, jakožto zásluha vůči nějaké povinnosti mít další. (…) Jen se snažím naznačit, že v téhle věci nejsi úplně racionální.“ (Yates, 2009: 194–195) April byla třikrát těhotná a z toho dvakrát naprosto vážně uvažovala o ukončení těhotenství.

V celém příběhu je jen několik okamžiků interakce mezi April a jejími dětmi, z toho ve většině se April na děti hněvá a ztrácí s nimi trpělivost, např. když malá Jennifer nechce do Francie a April ji spíše odbude, než aby ji utěšila. (Yates, 2009 150–157) April není klasickou sebeobětují se matkou, která miluje své děti neustále za každé situace. Ale jako žena, která inklinuje k interrupcím, děti vnímá jako jakýsi druh trestu, který ji coby ženu potkal (Szapuová, 2006: 347), a která nehledě na potřeby a přání svých narozených či nenarozených dětí jde za svým přáním odjezdem do Paříže, a vymanit se tak z domácnosti. Jak již bylo řečeno podle Badinter, je April (matka) trojrozměrná postava, ale April se stává matkou sobeckou, která svá přání a aspirace staví nad ta svých dětí. (Badinter, 1998: 15)

Zároveň lze April považovat za nebezpečnou. Patriarchální společnosti se totiž obávají žen, které narušují a překračují řád a mají tendence se bouřit, jelikož April se staví proti požadavku mateřství tím, že chce ukončit svá těhotenství. Zároveň patriarchálně uspořádané společnosti spatřují hodnotu ženy v tom, zda je těhotná či je již matkou. Podle Rich ženy, které se odmítají stát matkami, nejsou jen emocionálně nedostupné, ale jsou

nebezpečné. Tyto ženy nechtějí pokračovat v rozmnožování lidského druh. (Rich, 1995: 169) April je proto svým postojem k interrupci a mateřství spíše hrozbou a nebezpečím a Frank neví, jak s tím má pracovat. April není submisivní a pasivní ženou, ale naopak aktivně jedná v případě svých nechtěných těhotenství a jejich řešení bere do svých rukou. Zároveň slepě nepřijímá Frankovy „pro-life" tedy pro-život argumenty, ale vede s ním debaty a polemizují o celé záležitosti společně.

Přesto se však Frank nemůže zbavit dojmu, že nad April nemá moc (Bourdieu, 2002: 31) a že si může kdykoliv prosadit svou a on s tím nic nenadělá. April i Frank si uvědomují, že ženské tělo a jeho reprodukční schopnosti jsou záležitostí, nad kterou má kontrolu a rozhodovací právo žena. Patriarchální společnost se sice neustále snaží získat ženská těla pod svou kontrolu a mít nad nimi moc, ať už například samotným zákazem interrupce na legislativní úrovni či rozhodovacích lékařských komisí. (Solinger, 1993: 243) Frank si je vědom, že v tomto případě musí být nesmírně opatrný, jelikož to záležitosti s interrupcí a snahou získat April na svou stranu vyžaduje. Frank pozoruje kalendář a plánuje si, jakým způsobem a jakou argumentaci použije, aby April od interrupce odradil a získal tak opět nad svou ženou kontrolu. „Věděl, že boj ještě neskočil. Chybělo ještě jedenáct dní do konečného termínu, a během kteréhokoliv dne, si to mohla najednou rozmyslet. Ještě po dobu jedenácti dní, kdykoliv bude s ní, bude muset držet všechny síly svých důvodů v pohotovosti, připravené k okamžitému obratnému použití." (Yates, 2009: 201)

Franka hnal strach z toho, že se bude muset přece jen odstěhovat do Paříže, a bál se, že je ve skutečnosti bez talentu, průměrný a nikým výjimečným, za kterého jej považovala April a nakonec i on sám. Měl strach z případného zjištění, že by musel čelit své neschopnosti a zklamání. Frank sice o vysněném životě mluvil, ale bylo pro něj velice pohodlné a bezpečné o tomto snu jen mluvit, ale nic pro jeho realizaci nedělat. V tomto byl Frank tím pasivním, April naopak tou aktivní, která se zhostila nápadu a přípravy jejich cesty. Frank měl strach, že by April i ostatní objevili jeho slabost, jelikož je vlastně bezmocný, jak v práci, tak v nešťastném manželství, a společnost mu též žádnou reálnou moc nepřiznává. Jelikož ho ale v práci povýšili a poprvé zažil pocit uznání a pracovního úspěchu, který ho překvapil, protože nepředpokládal, že ho tento úspěch v práci, jež ho nezajímala a nebavila, emocionálně zasáhne, nabyl jistoty. Jakmile Frank získal kredit za svou odvedenou práci, povýšení a s ním i vyšší plat, začal se cítit mužněji a našel místo, kde se cítil v bezpečí a kam zapadl. Cesta do Paříže už je pro něj překážkou a nečekané

těhotenství přišlo v jeho případě jako Deux Ex Machina. Frank potřeboval jen získat moc nad April, která je ale nevyzpytatelná a podle jeho slov iracionální. V otázce těhotenství se Frank cítí bezmocný a musí si počínat opatrně, aby April přesvědčil, není možné jí přikázat, aby dítě porodila, pečovala o něj a vychovala. Ona je tou, která je těhotná, její tělo je provázané s reprodukcí a ona sama má nad svým tělem kontrolu. (Szapuová, 2006: 356–347)

April sice byla těhotná, ale jeho dítě nosila ve svém těle. Frankovo chování, bylo ovlivněno strachem, že by mohla se svým tělem svobodně naložit podle svého uvážení. Jelikož její tělo není objekt, který má Frank pod kontrolu. Což lze jasně pozorovat z jeho obezřetného chování a přístupu k April a interrupci, Frank si je vědom, že v tomto rozhodování o Aprilině těle je outsiderem a může do něj jen velmi okrajově zasahovat. Jediné, co pracuje v jeho prospěch, je kalendář, jelikož April je časově limitovaná, pokud chce podstoupit bezpečnou interrupci[39]. Young konstatuje, že zkušenost těhotné ženy náleží pouze jí samotné. Není podle ní možné pro nikoho dalšího sdílet tuto zkušenost. (Young, 2005: 48–50)

Poválečná Amerika vytvořila vzory pro ideální mužství a ženství, které byly založeny na genderových stereotypech. (Friedan, 2002: 47 – 53) Ženy byly v poválečném období podporovány k rození a vychovávání dětí, k tomu aby byly dobrými manželkami, jelikož se předpokládalo, že coby ty, jejichž těla jsou spojená s přírodou a reprodukcí, touží po tom stát se matkami a pečovat o své děti a manžela. Předpokládalo se, že na základě obrazu pasivní, emocionální, empatické a submisivní ženy lze ze všech žen vytvořit homogenní skupinu, která pasuje do tohoto uměle vytvořeného rámce a předem nalinkovaný život shledá uspokojivým a spokojeným. To samé platilo pro muže, který byl spojen naopak s kulturou, veřejnou sférou, mocí a živitelskou rolí. Stereotypní genderové vlastnosti byly binární (jeden ze znaků strukturálního funkcionalismu), tedy ideální muž a mužství bylo vším, čím nebyla žena a ženství. Ideou bylo vytvořit homogenní, konformní společnost, která by se doplňovala na základě genderové dělby práce. (Renzetti, Curran, 2003: 23–25) Problematické bylo nutit všechny muže a všechny ženy přijmout svou roli, jelikož všichni se s ní nemusejí identifikovat. Tímto se ocitli ve společenské pasti svých genderových rolí a z nich plynoucích očekávání, jelikož všichni nebyli spokojeni a

[39] Otázkou je, jak bezpečná je interrupce, kterou April zamýšlela provést do konce prvního trimestru, jelikož statisticky všechny laicky provedené interrupce měly velkou pravděpodobnost, že povedou ke zdravotním komplikacím, rizikům či dokonce smrti. (Meyer, Buescher, 1994: 179)

neidentifikovali se se svými donucenými rolemi. Ženy, které se neidentifikovaly s mateřstvím, byly nespokojené, stejně tak jako byli nešťastní muži, kteří trávili celé dny v práci, aby dokázali uživit svou velkou rodinu. Fakt, že ženy byly matkami, hospodyněmi a bez práce, se stal jakýmsi utvrzovacím faktorem k tomu, že ženy si tento život přejí a je pro ně normou. Tímto docházelo k zacyklení a ukotvení genderových rolí a očekávání amerického snu.

V této době zaměřené na rodinné hodnoty nebyly všechny ženy spokojeny se svým odsunem do soukromé sféry a pouhým životem v domácnosti. (Miller, Moen, Dempster – McClain, 1991: 565–566) V období, kdy společnost odmítala rozvody a interrupce byla ilegální, nebylo snadné pro April najít východisko z manželství, ve kterém byla dlouho nešťastná a právě útěk z této společnosti se jí jevil jako možnost.

Aprilino rozhodnutí odjet do Francie, opustit spořádaný předměstský americký život, začít pracovat na plný úvazek a převzít na sebe roli živitelky rodiny, rozhodnout se pro interrupci a nakonec si ho sama vyvolat jsou všechno způsoby, kterými se April snaží vzepřít a bouří se proti společenským normám a očekáváním. Vzdala by se role manželky v domácnosti a zhostila se živitelské funkce v rodině, a tím se stala opovrhovanou kariéristkou a archetypem ženy – narušitelky genderového řádu.

V podstatě se jí podařilo zmanipulovat Franka a udržovat ho ve lži, že život ve Francii je skvělou příležitostí, jak se odprosit od života, který je svazuje a nenaplňuje. Jejich dosavadní život, kdy Frank nese absolutní finanční zodpovědnost za celou rodinu, diktát společnosti negativně působí především na něj, jelikož právě on jím trpí nejvíce, což je dáno interpelací, jelikož příběh vypráví z převážné části Frank a April není vypravěčkou.

Avšak April jako správná manželka stojí na manželově straně a je odhodlána se pro něj kdykoliv obětovat a riskovat v tomto případě své zdraví či život pro jeho štěstí. Ale současně neustálým přesvědčováním a ujišťováním Franka o jeho kvalitách mu může paradoxně naznačovat, že vlastně ve skutečnosti tak sebejistý a sebevědomý není a potřebuje ji, aby ho zachránila. Tímto Franka v podstatě zbavuje jistého aspektu maskulinity. April reálně nemůže převrátit mocenský vztah, který jim předkládá společnost, ale využívá skryté mechanismy, jak Franka v jejich vztahu připravit o moc. (Bourdieu, 2002: 31–32)

3.4. Frankův pohled

Jelikož je Frank Wheeler hlavní postavou knihy, je důležité věnovat mu v analýze kapitolu. Je to právě on, kdo popisuje April, její chování, čtenářstvo se dozvídá o Frankových myšlenkových pochodech, rozhodnutích a obavách. A právě jeho mužský pohled je důležité mít na paměti při genderové analýze.

Když za ním přišla April s nápadem začít nový život ve Francii, byl zaskočen a jeho první myšlenkou byla lítost. „Její plán, nápad zrozený z lítosti a celodenního stesku a z toho, že ho miluje, spočíval v podrobném novém plánu na cestu do Evropy ‚natrvalo' o následujícím podzimu." (Yates, 2009: 97) Frank si uvědomuje, že se April v domácnosti pravděpodobně necítí dobře[40] a že ho miluje a chce pro něj lepší život, než jen chodit do práce, kterou nemůže vystát, aby živil ji a jejich děti. Zároveň však přemýšlel o penězích, které by je tato životní změna stála, a s touto myšlenkou se hned dostal k problému práce v zahraničí. Frank se v prvních chvílích smál a April ho musela napomínat, „musela však svou řeč s narůstající netrpělivostí neustále přerušovat a říkat mu, ať se přestane smát". (Yates, 2009: 98)

Tento moment a Frankova reakce, kdy se před April tvářil být nesmírně pobaven obrazem April coby živitelky rodiny, pro ni musely být ponižující, zároveň však musel být zásahem i na Frankovu maskulinitu. Společnost totiž tvrdošíjně stavěla na představě muže živitele a ženy v domácnosti. Proto muselo být pro Franka těžké dokázat myslet za tento poválečný diskurs. Současně v rámci vlivu strukturálního funkcionalismu na společnost a jeho konceptu genderové dělby práce založené na fyzických schopnostech, společenský úzus bylo nejen pro Franka nesnadné překonat. Strukturálněfuncionalisté myšlení spojuje ženu s jejími reprodukčními schopnostmi, z čehož odvíjejí teorii, že žena měla být v domácnosti a starat se o děti. Na druhé straně silnější muž je dle této teorie živitelem a ochráncem rodiny. (Renzetti, Curran, 2003: 23–25)

Genderové role jsou neměnné, maskulinita a feminita se chápou jako přirozené a stírají rozdíly mezi genderem a pohlavím. Někteří funkcionalisté však hodnotu práce ženy

[40] April je nespokojená se svým životem. Každodenní stereotypní činnosti ženy v domácnosti, která se stará o děti, manžela a domácnost, ji neuspokojují. Stejně jako mnohé další ženy vyhledává April společenské aktivity mimo domov (Friedan, 2002: 66–67, 91), a to konkrétně ochotnický divadelní spolek, se kterým odehraje neúspěšné divadelní představení pro místní komunitu.

ve společnosti (rodit a starat se o děti, manžela a domácnost) snižují a o těchto tradičních ženských činnostech hovoří jako o „povinnostech“. (Renzetti, Curran, 2003: 23–25) Z tohoto důvodu se tedy domnívám, že prvotní reakce Franka byla založena na neschopnosti odhlédnout od tehdejšího společenského uspořádání a konvencí. Jelikož se však Frank považuje za intelektuála, který tehdejší americkou společností a jejím uspořádáním opovrhuje, částečně dokáže myslet za hranice kulturních konvencí a nechá ji dál mluvit.

April musela zdlouhavě vysvětlovat, předkládat argumenty a přesně artikulovat důvody a nutnost jejich odjezdu a únik z klecí, které na ně tehdejší společenská očekávání přichystala. April musela překonat ponížení, které jí Frankova reakce způsobila, aby ho získala na svou stranu. Frank se tvářil, že nebere April vůbec vážně. Avšak skutečnost byla jiná. Franka zpočátku nápad sice pobavil, ale „jeho smích nebyl tak úplně opravdový, a opravdové nebylo ani to, jak jí stále tiskl rameno, aby celou věc přešli jako roztomilý vrtoch. Snažil se před ní, ne-li i sám před sebou, ukrýt fakt, že ho tento plán vyděsil.“ (Yates, 2009: 98) Frank vnitřně znejistěl, April by převzala břemeno chlebodárce a namísto něj by stala se živitelkou rodiny a pracovala by v administrativě. Ale co by pak měl dělat Frank? „Živím, tedy jsem“, bylo ohroženo, Frankova mužská identita založená na práci, kariéře a finančním zajištěním rodiny se otřásla ve svých základech. „Co bych přesně měl dělat, zatímco ty budeš vydělávat všechny ty peníze?“ (Yates, 2009: 98) Muži musí neustále na maskulinitě pracovat, zdokonalovat ji a potvrzovat, což vytvořilo součást hlubšího významu práce v životě mužů. Prostřednictvím práce si jsou muži jisti svou maskulinní identitou; tím má Seidler na mysli, že práce je skutečný zdroj mužské identity. (Seidler, 1996: 94) Frankovy jeho zaměstnávání též dávalo pocit, že je součástí něčeho, co ho převyšuje.

Frankovi tedy potvrzovala práce, ač ho nebavila a nespokojovala, jeho maskulinitu zvláště ve společnosti, kdy mužům byl dán primát ve veřejné sféře a na pracovním trhu. Myšlenka na to, že by si s April role vyměnili, ho zpočátku vyděsila, jelikož by byl zbaven činnosti, jež neustále potvrzovala jeho mužství, ale zároveň by musel hledat jiný způsob a jinou činnost, kterou by si mohl být dál svou mužností jistý a utvrzovat a potvrzovat ji před ostatními. „Měl před sebou krátkou znepokojivou vizi toho, jak se April po celém dni v kanceláři vrací domů – na sobě má pařížský kostýmek šitý na míru (…) – jak se vrací domů, nalezne ho v županu umazaném od vajíček, na neustlané posteli, jak se šťourá

v nose.“ (Yates, 2009: 98) Bez práce jsou muži ztraceni, jelikož je práce úzce propojena s jeho identitou. (Seidler, 1996: 94)

Tato Frankova vize by zcela podryla jeho mužnost, vybočoval by z genderových stereotypů, které se váží na maskulinitu, jako na příklad racionální, aktivní, tvořivý, soupeřivý, ambiciózní a spojený s veřejnou sférou a finančně odměňovanou prací. Victor Seidler mluví o identitě jako rozhodujícím prvku ve vztahu mužů k veřejné sféře. Muži mají silný smysl pro identitu ve veřejných záležitostech, avšak na úkor identity individuální. Práce je pro muže prostředkem či způsobem, jak se vyhnout úzkosti z pocitu nedokonalého mužství. Podle Seidlera všichni muži usilují o dosažení ideálu mužství, který však neexistuje a je tudíž nedosažitelný. Prostřednictvím práce si byli muži jisti svou mužskou identitou. (Seidler, 1996: 92) Frank tedy svou frustraci a nejistotu řeší prací, ve které se sice nemůže plně realizovat, protože ho nebaví, ale je to záležitost, která ho nadřazuje nad April, jež je v domácnosti a mimo domov se transcendentně[41] nemůže realizovat nijak. Práce představuje platformu, na které se muž může realizovat a cítit bezpečně. Práce je skutečným zdrojem mužské identity, bez ní muž přestává existovat[42]. (Seidler, 1996: 94) Když ho v práci povýší, získá Frank nový zdroj sebejistoty a z nápadu na stěhování se do Paříže odstupuje.

Pokud by se tato Frankova fantazie stala skutečností, musel by čelit svému strachu ze zklamání April a sám sebe tím, že by ve Francii přišel na to, že není vůbec tím výjimečným mužem, kterým by chtěl být či za kterého se považuje. Franka vlastně svazuje strach, že ztratí kontrolu nad svým pohodlným životem, na který si sice stěžuje, ale je s ním v podstatě spokojený. Tuto skutečnost odkryl John Givins, který tím Franka rozzuřil, čímž Frank jen potvrdil Johnovu spekulaci. „Dostals strach nebo co? Rozhodl ses, že se ti tu přece jen líbí? Rozhodl ses, že je ti tu v té staré Zoufalé Prázdnotě nakonec dobře, nebo – páni, tím to je! Podívejte na jeho výraz!“ (Yates, 2009: 243) Frank byl nepříčetný, jelikož John se opovážil zpochybnit jeho maskulinitu a urazil ho tím, že Franka nařknul, „že ji

[41] Simone de Beauviour rozlišuje bytí na transcendentní a imanentní. Transcendentní zahrnuje uskutečňování vlastních plánů, formování společnosti a světa, budování či vytváří veřejnou prezentaci. Navíc člověk – muž překračuje sám sebe, přesáhne živočišné bytí. Toto bytí je určeno mužům, ženy jsou z něho vyloučeny. Transcendence je vyšší, výsostní lidská existence, jejím opakem je imanence. Imanence je bytí uvnitř sebe sama, je skryté. Ženy se zabývají pouze otázkami těla, udržováním tělesnosti jako takové, opakují svou práci, ale nic z ní nezůstane (činnost, která se nikam nedostane). Jejich činnost není uznávaná, dělají ji samy pro sebe. Ženy touží po transcendenci jako muži, avšak nemohou jí dosáhnout, jelikož k ní nemají přímý přístup, a proto chválí, uznávají a podporují manžela, tím se dostanou k transcendenci skrze něj. (de Beauvoir, 1961: 79–84)

[42] Seidler poznamenává, že pro ženy neplatí takovéto úzké propojení identity a práce. „Protože ve vztahu k rodině je jejich místo a identita zřetelnější. (Seidler, 1996: 94)

zbouchnul schválně, aby ses mohl zbytek života schovávat za ty těhotenský šaty.“ (Yates, 2009: 244) Frankova maskulinita je v ohrožení. Pravda, kterou se snažil tajit před April, okolím a před sebou samotným byla vyřčena a on musel zamezit tomu, aby ji ostatní uvěřili. Tato konfrontace s Johnem Givingsem, který jako muž odhalil Frankovy mužské nedostatky a poukázal na jeho strach, umocnily Frankovu bezmoc v jeho situaci.

Nemá žádnou reálnou moc ve smyslu možnosti změnit svou společenskou roli a žít život, který by si nejvíce přál. Kimmel tvrdí, že muži si připadají bezmocní a že, až na pár výjimek, moc nemají. Avšak muži jako skupina mají moc, organizují ji proti ženám, ale současně i proti nim samotným. Muži se bojí toho, že jsou jen takoví jako jiní muži. (Kimmel, 1999: 58)

To je přesně Frankova obava. Frank nechce být bezejmenným otrokem své práce a jedním z dalších mužů z předměstí, který participuje na spotřebě a přispívá tím ke konzumní společnosti a zároveň svou prací pomáhá Spojeným státům v technologickém pokroku. (Moreno, 2003: 85) Frank se děsí toho, že by měl být stejný jako ostatní, ale když přijde příležitost odjet do Paříže, kde se konečně bude moci realizovat a trávit čas věcmi, které ho baví, zalekl se, že není tím talentovaným a všehoschopným. Kimmel říká, že muži „se obávají, že nedosahují úrovně jiných mužů. Bojí se, že je prohlédnou a zjistí, že jsou ‚baby‘. Tento strach se muži bojí sdílet s ostatními muži, jelikož se za něj stydí.“ Strach mužů z jiných mužů je zdrojem mlčení, které umožňuje chod tohoto řádu. Základem mužnosti je podle Kimmela vzájemný strach. (Kimmel, 1999: 59) Frank se také nikomu s jeho obavami nesvěřuje a nepřiznává je ani sobě. Po povýšení v zaměstnání a zprávě o Aprilině těhotenství zkrátka mění na Paříž názor a zbaběle nedokáže April přiznat, proč se ji snaží od interrupce odradit. Jeho argumenty proti interrupci stojí na nemorálnosti, Aprilině iracionálnosti, nervovém narušení a neschopnosti přijmout roli matky a v neposlední řadě na jejich finanční situaci, která bude stabilní pouze za předpokladu, že je Frank bude nadále v Americe živit. „Řekněme, že není radno, aby lidi měli děti, pokud si je nemůžou dovolit.“ (Yates, 2009: 243)

Všemi argumenty vlastně útočí na Aprilinu osobu a u sebe žádný problém nepřiznává. On je morální a dokáže dítě finančně zabezpečit. Frank například neuklidňuje April tím, že další dítě zvládne, nemluví v tomto případě v množném čísle, jelikož a priori předpokládá, že výchova a péče o dítě je Aprilina starost. Frank totiž přijímá patriarchální představu o biologickém mateřství a ztotožnění ženskosti a mateřství na základě Apriliny

reprodukční funkce. (Szapuová, 2006: 346) April je ta, která je z biologického hlediska schopná otěhotnět a coby biologická matka je podle Franka primárně zodpovědná za péči o jejich dítě. Osobou, která mohla o těhotenství/interrupci rozhodovat, byla April. Současně je z jeho chování jasné, že Frank též přistupuje na společenskou konstrukci těl a přijímá spojení žen a mateřství. Z toho důvodu se nesnaží uplatňovat svou mužskou moc nad ženou v rozhodovacím procesu o interrupci. Naopak se bojí a tuší, že April ho v tomto případě ze svého rozhodnutí vynechá, a proto se ji snaží spíše přemlouvat, opatrně předkládá argumenty, které podporují jeho stanovisko. (Bourdieu, 2000: 12–14)

Důležité je však také Frankovo právo na názor a rozhodování ohledně těhotenství a interrupce. Přestože konečné rozhodnutí připadá April, v případě prvního těhotenství se Frankovi svěřuje o úmyslu ukončit těhotenství a jeho názor a zejména souhlas jsou pro ni velmi důležité. Avšak třetí těhotenství a v pořadí druhý pokus o interrupci plánovala Frankovi zatajit, avšak on v koupelně našel v krabičce gumový klystýrovací balonek, kterým si chtěla vyvolat interrupci. Když ji s nálezem v ruce konfrontoval, odvětila mu. „Myslíš si, že mě zastavíš?“ (Yates, 2009: 181) Frank si byl vědom svého limitovaného podílu na Aprilině rozhodnutí, zda zvolí interrupci či dítě porodí. Tato skutečnost ho zneklidňovala. Coby muž by měl mít kontrolu nad vším, ale Aprilino tělo mu v tomto směru mocensky nepatřilo.

Ve Frankův prospěch, možnost či dokonce právo spolurozhodovat o interrupci může hovořit fakt, že jakožto manželský pár, ovlivňují toto rozhodnutí oba, jelikož jsou dva jedinci, kteří se navzájem intelektuálně a emočně ovlivňují. Stejně tak jako by se Frank mohl snažit namítat, že jako biologický otec a manžel se stará o zdraví své manželky a potencionálního lidského života. (Teo, 1975: 339) Současně pokud by Frank a April přistoupili na to, že April má výhradní právo na rozhodnutí podstoupit či nepodstoupit interrupci, by Frankovo právo na reprodukci bylo omezeno či mohl by být diskriminován na základě pohlaví. (Teo, 1975: 339) V případě Franka a April je jisté, že manželé se snaží naoko dojít ke konsenzu, avšak oba jsou si vědomi své pozice v tomto rozhodnutí. Frank se sice jako manžel a potencionální otec snaží apelovat na April v duchu tehdejších společenských a genderových norem; tudíž žena se má stát matkou (Friedan, 2002: 54), současně tento požadavek jde ruku v ruce se zákonem, kdy stát považoval interrupce za ilegální (Solinger, 1993: 243), a že April coby žena, která se nechce stát matkou, je psychicky narušená, nenormální a iracionální. (Yates, 2009: 194–195) Po uzákonění interrupce přicházelo mnoho argumentací podporující manželovu či mužovu roli

v rozhodování o interrupci. Na základě těchto argumentací by Frank mohl prohlásit, že April rozhoduje o statusu obou manželů jedním svým rozhodnutím. Fakt, že se žena nechce stát matkou, totiž přímo ovlivní i to, jestli se muž stane otcem. (Teo, 1975: 341–342) Frankovi však vůbec nejde o jejich potencionálního potomka, nestojí o to, stát se opět otcem, „K čemu sakra nosíš moje dítě? Proč ses toho sakra nezbavila, když měla možnost. Protože poslouchej, mám pro tebe novinu. Vážně si přeju, abys to udělala.“ (Yates, 2009: 248) Frank pak sám znovu přemítá, jestli se neunáhlil a jestli si skutečně přeje zbavit se jejich budoucího dítěte. „Teda! Říct něco takového! Ale nebyla to pravda? Copak si nepřeje, aby to udělala? ‚Ano,‘ zašeptal nahlas. ‚Ano, přeju. Přeju. Přeju.‘“ (Yates, 2009: 248) Pro Franka muselo být velkým uvolněním a zároveň šokem, když si najednou nahlas sám před sebou přiznal, že stejně jako ona o žádné rodičovství nestojí. Že jeho motivy neměly nic společného se vznikem potencionálního života, jejich potomka, ale že jeho motivy byly sobecké a osobní. Hnal ho strach z vlastního možného neúspěchu, zpochybnění vlastní maskulinity a potřeboval si ji upevnit stejně jako i moc, kterou coby muž ve společnosti měl.

Proč však April zahrnula Franka do samotného rozhodování? Jak již bylo výše zmíněno v případě prvního těhotenství, než April přistoupila k samotnému provedení interrupce, svěřila se se svým plánem Frankovi, kterému to řekla jen proto, „že jsem si myslela, že bys mi s tím mohl chtít pomoct“. (Yates, 2009: 51) Zdá se však, že April s provedením interrupce pomoci nepotřebuje. Jedná se ale o jinou pomoc, kterou od Franka potřebuje, a tou je schválení a totožné etické stanovisko k interrupci (alespoň v jejich případě). Před provedením samotné interrupce April od Franka čeká pochopení a především jeho souhlas, přestože považuje interrupci za vlastní volbu a své rozhodnutí o vlastním těle. Frank je pro ni důležitý, jelikož schválením interrupce se stává jejím komplicem a dělí se s April o vinu, či ji dokonce bere na sebe. Jak tvrdí Rich, interrupce je traumatická zkušenost, která s sebou přináší zdravotní nebezpečí, vinu, již si ženy přičítají, jelikož společnost je soudí a skrytými či viditelnými prostředky je nutí stát se matkami. (Rich, 1995: 268–269) April tedy nepotřebovala Frankovu pomoc se samotným aktem, jak sama tvrdí, ale s potvrzením oprávněnosti jejího rozhodnutí. Jsou to mladí snílci, chtějí rodinu, ale ne v tuto chvíli. Ještě nejsou připraveni, ale později se svého společenského úkolu, tedy usadit se, založit rodinu a vychovat další generaci, zhostí.

V tuto chvíli je však brzy, nejsou připraveni. April potřebovala slyšet, že Frank souhlasí, chápe a dovoluje April vyřešit jejich problém. Sám Frank totiž popisuje první

těhotenství negativně. Oba byli šťastně zamilovaní a spokojení v jejich manželství, ale „jedna velká věc se pokazila hned vzápětí. Podle jejich plánu, který zahrnoval nakonec čtyřčlennou rodinu, se její první těhotenství předběhlo o sedm let.“ (Yates, 2009: 49) Pár tedy rodinu plánoval, akorát se nenechal svést na poválečné vlně, kdy se páry rychle braly a davově zakládaly rodiny. (Friedan, 2002: 268–269) April a ve skutečnosti i Frank si první dítě nepřáli, a tím se stali jakousi anomálií, která neplánovala svým potomkem zvýšit počet dětí v době populační exploze a současně April zcela nerezignovala na práci a po svatbě stále pracovala v administrativě (Yates, 2009: 49), přestože to byla práce účelová (cílem byl výdělek) a nejednalo se o kariéru. Tímto pár vybočoval hned z počátku jejich manželství. Jelikož v poválečné Americe populační exploze kráčela ruku v ruce s ženským mýtem, který ženám určoval, jak mají žít, jaká je jejich role a kde je ve společnosti jejich místo. (Friedan, 2002: 267)

Když tedy April sdělila Frankovi svůj plán ukončit své první těhotenství, byl šokovaný jejím záměrem, ale „věděl, že mu nevadí samotný nápad – bůh ví, že ten nápad mu připadal víc než lákavý, šlo ale o to, že to celé udělala sama, tajně“ (Yates, 2009: 50), a tak se ji snažil přesvědčit, aby si dítě nechali. April se totiž dotkla Frankovy maskulinity a zpochybnila jeho identitu, když ho v rozhodování obešla a znejistila Frankovu sebejistotu, moc a kontrolu, kterou nad ní coby manžel měl. April po hodinách hádky Frankovi v případě prvního těhotenství ustoupila a interrupci zavrhla. (Yates, 2009: 50–51) Frank je tedy ten, který rozhoduje nakonec o interrupci, a tudíž i o jejich společné budoucnosti, přestože od začátku se zdá být April tou, která drží v rukou rozhodnutí. Frank po hodinách hádek, přemlouvání a naléhání věděl, že zvítězil a těšil se z toho, že si prosadil svou vůli, ukázal své dominantní mužské postavení a potvrdil si svou mužnost, kterou April málem ohrozila. „Následujícího dne, plačíc v jeho objetí si to nechala rozmluvit. (…) Nyní se zdálo, že žádný okamžik jeho života neobsahoval lepší důkaz mužnosti – byl-li jaký potřeba – než tento: držel tehdy v náručí tu zkrocenou pokornou dívku a říkal jí ‚má krásko, má krásko‘, zatímco slibovala, že porodí jeho dítě.“ (Yates, 2009: 51) A byl to právě Frank, který neustále potřeboval a hledal důvody a důkazy své mužnosti. Frank, aniž by si to přiznal, potřeboval tehdejší vůči ženám opresivní řád, jelikož jemu dodával moc alespoň nad April. „Viděl svůj dům tak, jak měl vypadat, křehké bílé útočiště mužovy lásky, jeho ženy a dětí.“ (Yates, 2009: 47)

3.5. Pohled na manželství Wheelerových skrze americký poválečný obraz a jeho podobnost s měšťanským modelem devatenáctého století

Přestože ženy za druhé světové války dokázaly, že jsou ve veřejné sféře stejně schopné jako muži, tak se jejich postavení ve společnosti se s koncem druhé světové války razantně změnilo. Došlo k předefinování ženy a byl vzkříšen vzor středostavovské ženy z devatenáctého století. V této kapitole přiblížím několik momentů z knihy *Nouzový východ* a poukáži na analogii americké společnosti padesátých let a měšťanského uspořádání z devatenáctého století.

Jedním ze zásadních částí knihy je scéna, kdy se Frank a April milovali v kuchyni, je pro knihu zlomová, jak už z důvodu početí třetího dítěte, jež zkomplikovalo odjezd Wheelerových do Francie, ale zároveň i proto, že došlo k opravdovému citovému sblížení mezi April a Frankem, které ukončilo jejich rutinní a monotónní manželské přežívání. Z knihy není zcela jasné, zda se April s Frankem milují. Žijí spolu v citovém vztahu, který byl alespoň ze začátku založený na lásce a vzájemných sympatiích. Yates však čtenářstvu předkládá vztah April a Franka už ve fázi, kdy se oba manželé k sobě chovají tak, jak tehdejší společnost od manželského páru vyžadovala, ale vztah spíše než na opětované lásce manželů stojí na jejich vzájemné závislosti jednoho na druhém ve smyslu jejich genderových rolí. Frank je živitelem rodiny a April ženou v domácnosti, která se stará o dům, děti a v neposlední řadě i o Franka. Jejich vztah ubíhá v jakési setrvačnosti založené na každodenních potřebách a očekáváních jednoho od druhého. Oba jsou se svými životy nespokojení a viní jen jeden druhého, jejich rodinu a současně i nahlížejí kriticky na celospolečenskou situaci a reflektují problematiku rozdělení genderových rolí ve Spojených státech padesátých let a v tom případě pozice a očekávání, které jim právě sama společnost přiřadila.

Pro Franka znamenalo Aprilino první těhotenství to, že se musel stát zodpovědným a dospět, přestat snít a dělat námezdní práci, kterou se do té doby živil. S prvním dítětem přišly problémy a činnosti, které vlastně ani nechtěl dělat. „Našel si zoufale nudou práci, aby dokázal, že dokáže být stejně zodpovědný jako kterýkoliv otec od rodiny, přestěhoval se do honosného předraženého bytu, aby prokázal svou zralou víru v principu uspořádanosti a zdraví, pořídil si další dítě, aby dokázal, že to první nebyl omyl, koupil si dům na venkově, protože to byl další logický krok, a musel tak dokázat, že je ho schopen.“ (Yates, 2009: 51–52) Jeho život byl tedy samým dokazováním, že chápe řád a normy

společnosti a že s nimi souhlasí, jelikož je vykonává, a tím i potvrzuje. Frank se bál důsledků, které by následovaly, pokud by se vzepřel, jak plánovala udělat April, ať už tím, že se odmítla stát matkou, plánovala interrupci, přestěhování do Paříže a převzetí finanční zodpovědnosti za rodinu. Ve Frankových očích by si zcela prohodili role, ona by ho nahradila ve veřejné sféře a stala by se mužem. Frank, přestože kritizoval činnosti a jednání spojené s potvrzováním mužství, by však nedokázal přijmout tento fakt, jelikož si odjakživa nebyl svou maskulinitou jist.

April maskuje své jednání a nápad s Paříží jako službu pro manžela. Ženská podstata, cíl a funkce se vztahovaly k muži, jelikož žena nebyla stvořena sama pro sebe, ale pro muže. Domácnost a péče o děti měly být jedinými ctnostmi, povinnostmi a radostmi ženy. Žena má být manželkou a matkou, která nesmí být rozhodná, pyšná, energická či sobecká. U žen se musela podporovat zejména poslušnost a závislost na muži. Jelikož funkce a působení žen se měly odehrávat v domácím prostředí, došlo k uzavření žen do soukromé sféry. Veřejný svět musely přenechat mužům, jinak by nezapadly do tehdejšího ideálu ženství a byly by nešťastné. (Badinter, 1998: 180–184) April na Frankovi závislá byla, ať už finančně, tak i společensky. Bylo by společenskou sebevraždou opustit manžela a děti. April si ani nedokázala představit, že by toto mohla udělat, jelikož byla ovlivňována společenským diskursem ukotvujícím jejich genderové role. Aspekty vedoucí k rozdělení sféry a rolí byly odvozené a odůvodněné přírodou, a tudíž i univerzálně závazné. Žena byla od přírody považována za pasivní, iracionální a emocionální, muž byl jejím opakem. (Frevert, 6–7) S čímž souhlasí Frank, který považuje sebe za toho, kdo je v jejich vztahu racionálním, morálním a dospělým. (Yates, 2009: 192–193)

V patriarchální společnosti tento specifický charakter spojení ženy a přírody předurčoval ženy k pečujícím činnostem, rodině a domácnosti; muže naopak k politice, vědě, ekonomii, jelikož byl asociován s kulturou (Frevert, 6–7), což binární pojetí světa podporuje. (Ortner, 1998: 102–103). „Žena je od přírody pasivní a emocionální, muž aktivní a racionálně založený. Specifický charakter jejich pohlaví předurčuje ženy pro osobní služby orientované k lidem v rodině, muže pro produktivní činnost orientovanou na věci v hospodářství (…), doma vládla cudná domácí paní, která se vyžívala a zdokonalovala svůj ženský charakter v láskyplné péči o manžela a děti.“ (Frevert, 7) Takto vypadal obraz ženy a muže v osvícenské době a nikterak se nezměnil od požadavků, které byly od lidí očekávány v poválečné éře. Ženy jsou obecně spojovány s dětmi, jež jsou též považovány za součást přírody, což pevněji poutá ženy k domácí sféře, která je tradičně v

opozici s veřejnou oblastí. Ortner poukazuje též na fyziologii ženy coby bytosti blíže k přírodě, jelikož ženské tělo se déle zabývá reprodukčním procesem a následnou péčí o potomky. Navíc tradiční sociální role, která je ženě vnucena kvůli jejímu tělu a jeho funkcím, „ve svém důsledku strukturují její psychiku, která je, stejně jako fyziologická přirozenost ženy a její sociální role, chápána jako entita více spjatá s přírodou“. (Ortner, 1998: 100–105) Tento esencialistický pohled na ženu, ovlivněný biologií, je blízký chápání ženy jako dělohy, jejíž funkcí je zajistit pokračování rodu. (Kiczková 2006: 419) Na základě této ideje je April nepochopená a ostrakizována, jelikož se nechce stát biologickou matkou. Mateřství a s ním spojené patriarchální nároky a očekávání na ženu ji svazují a limitují.

3.6. April Wheeler a její nouzový východ

April velká hádka s Frankem, v níž se jí přiznává, že jejich třetí dítě nechce, že si přál, aby se ho zbavila, dokud byl čas, definitivně otevřela oči. Oba manželé jsou rozrušeni, naštvaní a vzteklí jak jeden na druhého tak na situaci, do které se dostali neustálým manipulováním, posouvání rozhodnutí ohledně interrupce a odjezdu do Paříže. „Byla hysterická, sledoval ji, jak se potácí a vrávorá a opírá se o jednotlivé kousky nábytku, pak o zeď a pak zase zpátky, a směje se a směje.“ (Yates, 2009: 247) V hádce, která je velmi emotivní si manželé konečně přiznají pravdu, kterou tajili jak jeden před druhým tak i sobě samým. April přiznala Frankovi, že ho nemiluje, „vlastně nemůžu vystát ani pohled na tebe.“ (Yates, 2009: 247) Frank vlastní zlost a Aprilina zlá a nenávistná slova, která v sobě dusila a potlačovala dlouho, oplácí stejnou mincí a říká, že mu nestojí za to, aby ji uhodil. „Nestojíš za tu námahu, co by mě to stálo, tě praštit. (..) jsi jen *prázdná* – (..) Jsi jen prázdná, *dutá*, zasraná *skořápka* ženy.. (..) Co sakra děláš v mým *domě*, když mě tak nenávidíš? Ha? (..) K čemu sakra nosíš moje dítě?“ (Yates, 2009: 247 – 248)

Frank vyčítá April vše, co může. Vše, co ji odlišovalo od ideálu tehdejší poslušné milující manželky v domácnosti, která by rodila a vychovávala svému muži jedno dítě za druhým. A konala tak bez námitek, a s radostí. Tento ideál, který byl však onou společenskou normou, kterou Frank před svými přáteli a April ostentativně kritizoval, se nakonec stal tím, co si přál. Toužil o manželce, která ho bude respektovat a nebude se vymykat ženské genderové roli, na kterou poválečná společnost kladla důraz. Přál si manželku a matku svých dětí, která zapadne do předměstského konformního života, a ke

které se bude moci Frank vracet domů z nudné práce. Ve skutečnosti si přál pohodlný a nekomplikovaný život. Přál si zapadnout do oné společnosti, kterou tak opovrhoval.

April po hádce přemýšlí na kopci za domem, po návratu poprosí sousedku Milly, aby jí pohlídala děti, a vymluví se, že se necítí dobře. Frank April celou domu z okna kuchyně pozoroval, užíral se tím, že neví, nad čím přemýšlí. Věděl, že to oba přehnali a obával se, jaké pro něj bude mít hádka důsledky. April nakonec přespala v obýváku na pohovce a ráno se tváří jakoby nic. Chová se mile, hraje poslušnou, milující a starostlivou manželku. Připraví Frankovi snídani, při které si povídají, April se ho ptá na jeho práci a projevuje skutečný zájem, který nikdy předtím o jeho zaměstnání neměla. Chce ho uklidnit, přesvědčit, že se nic neděje, že mohou nadále předstírat, že je vše v pořádku a že mohou v této lži opět nadále pokračovat. Uklidní Franka, umlčí jeho obavy, není to tak, že by ho nesnášela. Rozloučí se s ním, políbí ho, se slovy „tak zatím“ (Yates, 2009: 256). Došla ke smíření s Frankem, s jejich vztahem a manželstvím. Usmívala a pak se rozbrečela. Poté zavolala Milly s tím, že se pořád necítí dobře, a poprosí ji, aby pozdravovala děti a vzkázala jim, že je má moc ráda, a dala jim za ni pusu. Opět se rozbrečela. „Promyslela sis to dobře, April? (…) Nikdy nic nepodnikej, dokud sis to nepromyslela; a pak to udělej, jak nejlépe můžeš.“ (Yates, 2009: 256) Připomněla si slova své tety. Aby mohla uskutečnit svůj plán, musí tedy nejprve uklidit celý dům a zejména psací stůl, na kterém byly poznámky jejího „chaotického přemýšlení“ během předchozí noci, včetně pokusu o dopis na rozloučenou, jenž zůstal hozený v odpadkovém koši. (Yates, 2009: 256–257) April předchozí noci jednala ve velice emočně napjaté situaci, avšak druhý den s čistou hlavou a jasným plánem dokázala napravit své chaotické jednání.

Věděla, že Franka nemiluje, zamilovala se do mladého chlapce, se kterým bylo hezké jen tak chodit, měsíc či dva, „ale celé ty roky!“. (Yates, 2009: 258) Překvapí ji ale zjištění, že Franka nemohla nenávidět. Uvědomí si, že si dovolila uvěřit vlastním sentimentálním lžím, když mu říkala, že ho miluje a že je to pravda, že je „ten nejzajímavější člověk, jakého kdy potkala“. (Yates, 2009: 258) Bylo pro ni jednoduché celé ty roky lhát Frankovi i sobě, než si připustit, že vlastní chybu. April se touto lží chránila, než aby musela čelit skutečnosti, že se vdala za muže, kterého nemiluje, že se zamilovala pouze do představy muže, kterou na jednom večírku zobrazoval. Zjistí, že se s Frakem během let jejich nešťastného manželství jen naučili hrát hru, ve které ujišťovali jeden druhého o naprosté lásce a souladu. Lhali si takto navzájem a jen říkali to, co ten druhý chtěl slyšet nejvíc.

Stali se obětmi vlastního manželství, které muselo být v očích veřejnosti šťastné, jelikož takový svazek se od nich očekával.

Rozhodne se napsat Frankovi krátký vzkaz: „Milý Franku, ať se stane cokoliv, prosím, neobviňuj se.“ (Yates, 2009: 262) V hrnci s horkou vodou nechá sterilizovat gumový klystýrovací balonek, gumovou cibulku a dlouhou plastovou hubici. Připravila si telefonní číslo do nemocnice, byla klidná, tichá a rozhodnutá. „Promyslela sis to dobře, April? Nikdy nic nepodnikej, dokud sis –“ (Yates, 2009: 263) Ví, že pokud má učinit něco upřímného a pravdivého, dokáže to, ale musí to udělat sama.

April si byla až moc dobře vědoma nebezpečí, jaké s sebou nemedikalizovaná interrupce přináší, jen Frankovi celou dobu tvrdila, že je to bezpečná a běžná záležitost. O to více si uvědomovala, že se riziko zvětšuje souměrně s délkou jejího těhotenství. Tehdejší statistiky mluvily jasně. (Rich, 1995: 267–269; Solinger, 1993: 243) Frank jí interrupci vymluvil, teď byla víc než tři měsíce těhotná a interrupce už byla nebezpečnější, což April věděla.

Uklidila – s úmyslem zamést za sebou stopy. Láskyplně se rozloučila s Frankem, čímž ukončila jejich manželství, ukončila jejich hádky a neshody. Vzkázala, že své děti miluje a že jim posílá pusu, a byla připravena se zabít, k čemuž využila své těhotenství. Zneužila a využila tím své ženství, které v tehdejší ideologii nabádalo ženy rodit, „biologicky podmíněné reprodukční schopnosti žen vytvořila tato ideologie mýtus, podle kterého mateřství je nevyhnutelným a základním posláním žen“. (Szapuová, 2006: 346) Tehdejší diskurz sloučil ženy s dělohou a April odmítala být nadále touto poslušnou dělohou. Mezi ženu a mateřství bylo dáno rovnítko a reprodukce byla hlavním smyslem života žen (Katz Rothman, 1987: 313), a to pro přirovnání žen k přírodě a pro to, že jejich fyziologické funkce tráví více času a energie nad lidskou reprodukcí (Ortner, 1998: 100), současně mohou být tímto „úkolem“ ohrožovány. Aprilin předstíraný samovolný potrat by mohlo její okolí, které by netušilo o interrupci a sebevraždě, číst jako pokus o absolutní sebeobětování se April jakožto matky. April by se tak stala absolutním naplněním ideálu ženství a tedy i mateřství. Společenský řád diktuje ženám obětovat se pro své děti a Aprilina oběť spočívá v tom, že své tělo a život obětovala pro dítě. Ve skutečnosti to však bylo naopak, jelikož obětí bylo její dítě.

Těhotenství, symbol mateřství, který byl oslavován, by byl její metaforickou smrtí, pokud by další dítě donosila.[43] Tím by rezignovala plně na svůj život. April zamaskovala svou sebevraždu provedenou interrupcí, potratem, na jehož následky vykrvácením zemřela. V očích ostatních nebyla špatnou matkou a zoufalou manželkou[44], narušitelkou genderového řádu a společenských norem poválečné Ameriky. Szapuová tvrdí, že ženy jsou patriarchální společností tlačeny k tomu, aby se staly matkami, jelikož bez zkušenosti mateřství nemohou být plnohodnotnými ženami. (Szapuová, 2006: 346) V tomto případě April splnila požadavek společnosti, dvě děti již měla, přestože je vnímala spíše jako trest. (Yates, 2009: 194–195) V rámci patriarchální společnosti dochází prostřednictvím oslavování mateřství k řízení a ke kontrole ženské sexuality, včetně reprodukce. (Kiczková 2006: 418−419) Jinými slovy: April je poválečnou americkou tradiční společností vedena k tomu, aby se stala matkou, protože by její život, coby život ženy, byl jinak nenaplněný a nesmyslný, jelikož by nesplnila to, co od ní společnost žádá a k čemu slouží její tělo.

April se tedy stala obětí kultu mateřství, který Amerika oslavovala. Zabilo jí dítě, jež čekala. April nakonec nebyla tou iracionální a emocionálně narušenou, jak ji vnímal Frank, jelikož dokázala racionálně a chladně využít omezených prostředků, které jí doba dovolovala použít k tomu, aby dosáhla svého a unikla z klece, do které ji Frank,

[43] V americké literatuře můžeme nalézt postav zoufalých manželek z poválečné Ameriky spoustu. Jednou z nich je i Laura Brown, jedna z hlavních hrdinek románu Hodinu od Michaela Cunninghama. Laura je též nešťastnou manželkou veterána, hospodyní v domácnosti a matkou malého syna, ke kterému neví, jak se má coby matka chovat. Cunningham popisuje Lauru v den narozenin jejího manžela, kdy těhotná Laura uniká společenskému tlaku na performaci její genderové role. Rozdíl mezi Laurou a April je však v jejich přístupu k těhotenství a sebevraždě. Laura začne uvažovat o sebevraždě. „Proběhne jí hlavou, že to může být hluboce útěšná zkušenost, že to třeba v člověku vyvolává vyloženě osvobodivý pocit – rozhodnout se prostě odejít.“ (Cunningham, 2002: 123) Přestavuje si, jak snadné by mohlo být opustit všechny její blízké a její život, jak jednoduché by to vše bylo. Laura však od této myšlenky upustí. Je těhotná. „Nikdy by to nemohla udělat.“ (Cunningham, 2002: 123) Svou sebevraždou by zabila vlastní rodinu, svého syna, manžela, a právě i nenarozené dítě. Její sebevražda by měla na rodinu ničivý dopad, se kterým se nedá srovnat nic špatného, co by mohla jako matka a manželka udělat. Sebevražda by zničila vše, na čem prozatím pracovala coby manželka a matka. (Cunningham, 2002: 123–124) Právě její rodina a nenarozené dítě jsou pro ni důvodem, proč od sebevraždy upustit. Laura se tedy obětuje pro svou rodinu, rozhodne se žít dál, aby vlastní smrtí nezpůsobila smrt své rodině. Těhotenství a mateřství je nakonec tím, proč se nakonec Laura rozhodla pro život a ne sebevraždu.

[44] Frank její sebevraždu odhalil. „dneska ráno byla zatraceně milá. Není to nejproklatější věc? Dneska ráno byla tak zatraceně milá. (..) Ona si to udělala sama, Shepe. Zabila se.“ (Yates, 2009: 271) Frank tušil, že její klidné a smířlivé chování po tak velké hádce, není obvyklé a pro April typické. Frank věděl, že jeho žena spáchala sebevraždu a po jejím aktu zahladil stopy a dokončil její práci. Po návratu domů totiž uklidil koupelnu, vytřel krev, zbavil se klystýrovacího balonku a zakrvácených ručníků. Celou dobu slyšel její hlas, jak mu směruje a navádí k tomu, co má udělat. „Padl na kolena a drbal cestičku z kapek krve, byla pořád s ním. „Zkus mokrou houbu a trošku čistícího prostředku, drahoušku – je tam ve skříňce pod dřezem.“ (Yates, 2009: 274)

společnost, ale i ona sama zavřeli. April měla sice svázané ruce a velmi omezené možnosti, jelikož však nemohla rozhodnout o tom, jaký život bude žít. Stále ještě mohla rozhodnou o tom, jestli bude či nebude žít.

Friedan se na základě rozhovorů se ženami v domácnosti dozvěděla, jakým byl zgeneralizovaný obraz skutečné poválečné ženy a matky. Šestnáct žen z dvaceti osmi docházelo pravidelně na psychoanalýzu či psychoterapii, osmnáct bralo sedativa a některé se pokusily o sebevraždu. (Friedan, 2002: 335) Pro ženy bylo velmi problematické naplnit ideál ženy v domácnosti a přitom odolat tlaku společnosti. Frank však April mohl považovat za emočně narušenou, jelikož mnoho žen trpících problémem beze jména bylo léčeno antidepresivy a pravidelně navštěvovaly terapeutickou a psychologickou pomoc. (Friedan, 2002. 399 – 416) April podle mého názoru netrpěla psychickou nevyrovnaností či depresemi, ale nebyla schopná otupit své smysly a přijmout roli, již měla hrát. Z toho důvodu se rozhodla pro vzpouru a únik, který jí mateřství – a s ním spojená zdravotní rizika – umožňovalo.

Závěr:

„Revolutionary Hill Estates nebylo navrženo, aby dokázalo pojmout tragédii.
Dokonce i v noci, jakoby naschvál místní zástavba nevrhala žádné vynořující se stíny či ponuré siluety.
Byla nepřekonatelně radostná, říše hraček skládající se z domů v bílé a pastelových barvách.
Muž naplněný zoufalým žalem běžící těmito ulicemi, byl něco nepatřičného a nepříhodného.“

(Yates, 2009: 273)

Tématem této diplomové práce je genderová analýza, ve které jsem se zaměřila na koncepty mateřství, interrupce a vztah hlavních postav manželů Wheelerových. Tyto koncepty a postavy interpretuji na základě charakteru americké poválečné společnosti, kterou ovlivnil odchod žen z veřejné a pracovní sféry, radost z konce druhé světové války a současně strach z nastupující studené války. Chtěla bych však zdůraznit, že ony politické a společenské jevy ve smyslu ideologických zápasů mezi USA, Západem a Sovětským blokem nejsou hlavními body, kterým se v genderové analýze věnuji. Knihu též detailně neanalyzuji jako reprezentaci tehdejšího politicko-ideologického života, který ony sociopolitické skutečnosti a události ovlivnily, nýbrž se zaměřuji spíše na mikrorovinu

partnerského vztahu a způsoby, jímž byl tento vztah ovlivněn změnami na trhu práce, a na centrální roli ženy v domácnosti.

V teoretické části jsem se zabývala mateřstvím, které je ústředním motivem jak knihy Nouzový východ, tak i genderové analýzy v mé diplomové práci. Představila jsem sociální mateřství, se kterým přišla Sara Ruddick (Ruddick, 1989), a biologické, jež bylo ve Spojených státech v padesátých letech jedinou uznávanou formou mateřství. Tato prezentace biologického mateřství rozšířená v patriarchálních společnostech spojuje mateřství s narozením dítěte, což považuje za jeho základ. Patriarchální ideologie staví na ztotožnění ženskosti a mateřství na základě reprodukční biologické funkce ženy. (Kiczková 2006:418) Současně dochází ke spojování ženy s přírodou právě na základě jejích reprodukčních schopností a faktu, že její tělo tráví reprodukcí více času, než tělo mužské. (Ortner, 1998)

Na základě poznatků o charakteru poválečné Ameriky, kterému jsem se též věnovala v teoretické části, jsem zjistila, že tyto představy o mateřství silně ovlivnily pozici, postavení a situaci žen v tehdejší společnosti. S koncem druhé světové byly ženy vytlačeny z pracovního trhu a měly se navrátit zpět do domácností, kde došlo k uplatnění teorie o biologickém mateřství v praxi. Ideálem ženství se stala manželka, matka a žena v domácnosti, která neaspiruje na nic víc, než na tyto role a kterém obětuje úplně všechno. Betty Friedan tento ženský ideál popisuje mystikou ženství, které mnoho žen zpočátku uvěřilo, a svůj život zasvětily jeho naplňování. Doslova problém nastal v okamžiku, kdy si ženy začaly uvědomovat, že je tento život nenaplňuje, cítily vnitřní prázdnotu a trpěly stavy úzkosti a depresí. S těmito svými pocity se nikomu z počátku nesvěřovaly, jelikož se cítily provinile, že ženskou mystiku zpochybňují a že tyto pocity vůbec mají. Navíc tyto pocity nesdílely, protože se domnívaly, že je prožívají jen ony samy a ostatní ženy jsou se svou rolí spokojené. Friedan pojmenovává tento fenomén pocitu prázdnoty, zoufalosti, nenaplnění problémem beze jména. (Friedan, 2002: 49 - 72)

Bourdieu upozornil na to, jaký vliv má sociální svět na konstruování lidského těla. Poukázal, že svět funguje na principu binárních protikladů, který se jeví jako objektivně existující a toto dělení je však dáno vztahem nadvlády, neustále se reprodukuje a upevňuje pomocí předsudků a odráží se ve vnímání a myšlení. Tento princip dělení se uplatňuje na lidská těla, kdy fyziologické rozdíly mezi muži a ženami slouží jako základ pro sociální rozdíl mezi pohlavími. Na těla se váže mnoho „přirozených“ vlastností, které jsou ve

skutečnosti sociálně vytvářeny a považují se za přírodní zákon. Sexualita je v androcentrických společnostech somatizovaným projektem mužské nadvlády. (Bourdieu, 2000: 24–25)

Dalším fenoménem, kterému jsem věnovala v teoretické části pozornost, byla interrupce. Hned z počátku jsem narazila na problém, jak se slovem „abortion“, které použil Richard Yates v knižním originálu, pracovat. „Abortion“ v angličtině znamená úmyslné ukončení těhotenství (Pearsall, Hanks 1998: 5). V české verzi knihy se však „abortion“ chybně překládá jako potrat. Pro slovo potrat má ale angličtina slovo „miscarriage“, které popisuje spontánní potrat (Pearsall, Hanks 1998: 1181). V lékařské terminologii potrat znamená samovolné ukončení těhotenství, kdy je embryo nebo plod neprojevující známky života samovolně vypuzen nebo vyjmut z dělohy. (Binder a kol. 2006). V diplomové práci překládám „abortion“ jako interrupce a v citátech z českého originálu ponechávám chybně přeložené slovo potrat. Této chybného označení jsem si vědoma, stejně jako nesourodosti, které tento fakt v diplomové práci může způsobovat. Dalším úskalím, nad kterým jsem se pozastavila, byla etymologie a význam slova interrupce. Interrupce totiž znamená „uměle přerušené těhotenství“, ale v praxi popisuje umělé ukončení těhotenství. Jedná se v tomto případě o významový nesmysl, neboť těhotenství může být ukončené, nikoliv přerušené.

V souvislosti s tématem interrupcí a její dostupností či nedostupností v neposlední řadě jsem se v teoretické části mimo jiné zaměřila na právní dostupnost interrupce ve Spojených státech v období spjatém s knihou. Dále na důsledky, které s sebou přinášelo její striktní omezení na život a zdraví žen. Složitý přístup k interrupci komplikoval možnost žen ji podstoupit v případě, že si dítě nechtěla či nemohla dovolit, ať se jednalo o ekonomické, osobní či jiné důvody. (Solinger, 1993: 243) Důsledky politiky ilegální interrupce měly nepopiratelně negativní dopad na všechny ženy, ale zvláště se podepsaly na bělošky, které se k ní uchylovaly. Tato ilegální a nemedikalizovaná interrupce byla velmi nebezpečná a mnoho těhotných žen umíralo na její následky například v případě, že se nevydařila, došlo ke komplikacím či infekci. (Solinger, 1993: 245) (Rich, 1995: 267)

Při zkoumání charakteru společnosti poválečné Ameriky a četby *Ženské mystiky* od Betty Friedan jsem si uvědomila, což dokládá Havelková, že tehdejší společenské genderové role byly velmi podobné a inspirované těmi z devatenáctého století. (Havelková, 2004) Ideály mužství a ženství měšťanského modelu a padesátých let byly

takřka totožné s jediným rozdílem, že ve dvacátém století měly ženy přiznaná občanská práva. Ženy měly být pasivními a obětavými strážkyněmi rodinného krby, pečujícími matkami a naslouchajícími manželkami, které čekají v uklizeném domě na manžela s teplou večeří. (Frevert, 7) Vzdělání měšťanské ženy byly nechtěné, což mnohé feministky první vlny kritizovaly (Wollstonecraft, 1998: 32) a u ženy z poválečné Ameriky buďto účelové (našla si během studií manžela), či spíše překážkou. (Friedan, 2002: 50)

Text knihy jsem podrobila genderové analýze a hlavní metodou, kterou jsem při čtení a práci s textem používala, bylo „vzdorné čtení“ (Fetterley, 1991) V analýze jsem se zaměřila na hlavní postavy Franka a April a jejich vztah k výše zmíněným konceptům. Zajímalo mě, jestli je April ženou, která bojovala s tím, že byla společností nucena přijmout ženskou mystiku, a která prožívala problém beze jména, tak jak ho Friedan popsala. April se neztotožňovala s rolí, která jí coby ženě byla připisována. Mateřství sice původně plánovala, ale když otěhotněla, byla rozhodnutá dvě ze svých tří těhotenství řešit interrupcí. Mateřství ji nenaplňovalo, stejně jako role manželky v domácnosti žijící na předměstí. Svou situaci a nespokojenost s genderovou rolí, jež jí byla připsána April řeší aktivně a nezůstává pasivní obětí lapenou v domácnosti. Přichází s plánem odstěhovat se s rodinou do Paříže, kde by mohla chodit do práce a její manžel by mohl volný čas věnovat objevováním sám sebe, jeho talentu a zájmům. April vytváří utopickou představu o jejich spokojeném životě ve Francii, založenou na blahu a štěstí jejího manžela Franka, pro kterého je ochotná vše obětovat. Ve skutečnosti se jedná o lež, kterou April manipuluje Franka k odjezdu. Franka, zpočátku nápadem nadšeného, však později plán děsí. Uvědomuje si, že přestěhování a s ním spojená změna životního stylu, kdy by přišel o jistotu, kterou mu dodává patriarchální americká společnost, vyřazující ženy z veřejného života a mocensky je oslabuje. Frank věděl, že jeho práce, ač nudná a nezajímavá, mu dává moc nad April a potvrzuje jeho maskulinitu. (Seidler, 1996) Současně dostal strach, že nenaplní své ani Apriliiny představy o svém talentu, dokonalosti a výjimečnosti, o kterých ho jeho manželka neustále přesvědčovala.

Pro Franka bylo pohodlné a výhodné zůstat ve Spojených státech a žít dál konformním životem na předměstí, nevybočovat navenek z řad a jen o své nespokojenosti se systémem hovořit. Frank nic jiného neuměl lépe, než mluvit, ale svá slovy v činy nikdy neproměnil, protože byl na jedné straně pohodlný a na druhé zbabělý. Konzumní, anonymní muž žijící na předměstí byl pro muže emaskulinizující. Frank se tedy snažil April přemluvit, aby jejich dítě odnosila a vychovala. Frank se April nikdy nesvěřil s jeho pravým záměrem a strachem. Stejně jako April nikdy nepřiznala Frankovi její hlavní motiv

touhy po životě v Paříži, možnost, kterou by jí umožnilo vymanění se ze zoufalého a prázdného života v manželky a matky v domácnosti. Pár sice vedl dlouhé rozhovory, ale ve skutečnosti spolu vůbec nekomunikovali a neposlouchali, co jeden druhému říkají. Hráli své genderové role, které jim připsala společnost, a manipulovali navzájem jeden druhým.

April si nakonec prosadí svou a tajně si provede interrupci, na kterou se připravovala, přestože ji na krátký čas Frank přemluvil, aby to nedělala. April metodicky přistoupí k vyřešení své situace. Po tom, co se usmíří s Frankem a uklidní ho, že je vše v pořádku a že není pravda, že by ho nesnášela, uklidí celý dům, zbaví se důkazů, které by mohly odkrýt interrupci, rozloučí se s dětmi a smířená s tím, že zemře, si provede interrupci. April nemá možnost vybrat si, jak chce svůj život žít, coby bílá středostavovská žena v poválečné éře ho má předem společností nadiktovaný. April má však ještě možnost rozhodovat o svém životě a smrti.

April si dobře uvědomovala, jaká rizika nemedikalizovaná interrupce s sebou přináší, zvláště v případě jejího těhotenství, které překonalo první trimestr. April dochází k závěru, že Franka nemilovala, že jejich manželství bylo postavené na lžích, kterými jeden druhého ujišťovali, že je vše v pořádku a že se milují. April se zamilovala do představy a ideji, kterou v ní Frank při jejich setkání vzbudil, a kterou v něm ona dál pořád neustále přidržovala při životě, když mu opakovala, „že je tím nejzajímavějším člověkem, kterého kdy potkala." (Yates, 2009: 258) April se rozhodne pro interrupci, pro sebevraždu. Zneužije mateřství k tomu, aby mu mohla uniknout. A nejen jemu, ale všemu, co s sebou přináší a co po ní ženská mystika vyžadovala. April není pasivní trpitelkou a obětí, kterou je Frank, který je též nespokojený a nešťastný, ale který se svou situací odmítá cokoliv dělat.

April je aktivní ženskou postavou, která posouvala celý děj knihy *Nouzový východ* vpřed, a která se snažila odjezdem do Francie, interrupcí, či samoživitelskou funkcí v Paříži, vystoupit proti genderovému řádu. Přestože se jí většina z plánů a nápadů nepodařila uskutečnit, mohla alespoň svým posledním aktem projevit svůj nesouhlas, ačkoliv jediným, kdo mohl tento její protest poznat, byl Frank, jelikož pouze on znal pravdu, který se skrývala za „samovolným potratem." April byla narušitelkou řádu a rušivým elementem ve společnosti. Z tohoto důvodu bylo pro Franka jednoduché ji označit za iracionální a nemocnou ženu, jelikož svým jednáním vystupovala proti nejen genderové roli, ale současně ohrožovala i tu jeho, která se v rámci jejich vztahu, odvíjela od její.

Samozřejmě si uvědomuji, že kniha *Nouzový východ*, skýtá ještě mnoho rozměrů k prostudování a kompletní analýze. Například Frankův vztah k rodičovství by byl zajímavým buď samotný či jeho komparace s Apriliným vztahem k mateřství. Dalším bodem, na který by případná další analýza mohla zaměřit, by bylo rodičovství a jeho generační pojetí v knize. Tím mám na mysli to, jak se projevoval vztah Franka k jeho otci na jeho osobní zkušenost s otcovstvím, jak Aprilina zkušenost s jejími (spíše) nepřítomnými rodiči ovlivnila její vnímání mateřství a vztah k dětem. Toto jsou však již témata, jež jdou nad rámec vymezeného tématu předkládané diplomové práce. Zroveň lze na knihu nahlédnout prostřednictvím konceptu biomoci Michela Foucaulta a současně se více věnovat konzumu a maskulinitě.

Použitá literatura:

- Anderson, Mary. (1945). The Postwar Role of American Women. In: *The American Economic Review,* Vol. 34, No.1, Part 2. Women's Bureau, U.S. Department of Labor. s. 237–244.
- Badinter, Elisabeth. (1998). *Materská láska. Od 17. storočia po súčasnost*. Bratislava: Aspekt.
- Barker, Chris. (2006). *Slovník kulturálních studií.* Praha: Portál.
- Benson Gold, Rachel. (2003). Lessons from Before Roe: Will Past be Prologue? In: *The Guttmacher Report on Public Policy*. Vol. 6, No. 1. s. 1–6.
- Beuka, Robert. (1999). Journal of Film and Video. Vol. 51. s. 3–4
- Beuka, Robert: (2004). SuburbaNation: *Reading Suburban Landscape in Twentieth Century American Fiction and Film.* New York: Palgrave MacMillan.
- Beauvoir de, Simone. (1967). *Druhé pohlaví.* Praha: Orbis.
- Bradley, La Verne. (1994). Women at Work. National Geograhic.
- Bergmann, Barbara R. (1981). *The Economic Risks of Being a Housewife*. In: The American Economic Review, Volume 71, Number 2, Papers and Proceedings of the Ninety-Third Annual Meeting of the American Economic Association. s. 81–86.
- Binder a kol. (2006). *Porodnictví. 2. Přepracované a doplněné vydání*. Praha: Grada Puhlishers.

- Bourdieu, Pierre. (2000). *Nadvláda mužů.* Praha: Karolinum.
- Butler, Judith. (2003). *Trampoty s rodom. Feminizmus a podrývanie identity*. Bratislava: Aspekt.
- Cancian, Francesca M., Gordon Steven L., (1988). Changing Emotion Norms in Marriage: Love and Anger in U.S. Women's Magazines, since 1900. In: Gender and Society, Vol. 2, Number 3. s. 308–342.
- Culler, Jonathan. (1991). Reading as a Woman. In: Warhol Robyn R. a Diane Price Herndl (Eds.): *An Anthology of Literary Theory and Criticism.* New Bruswick: Rutgers University Press. s. 509 - 524
- Culler, Jonathan. (2002). *Krátký úvod do literární teorie*. Brno: Host.
- Cunningham, Michael. (2002). Hodiny. Praha: Oden.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2005). *Handbook of qualitative research*. London: SAGE Publications.
- Fetterley, Judith. (1991). Introduction on the Politics of Literature. In: Warhol Robyn R. a Diane Price Herndl (Eds.): *An Anthology of Literary Theory and Criticism.* New Bruswick: Rutgers University Press. s. 493–501.
- Foucault, Michel. (2005). *Je třeba bránit společnost*. Praha: Nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR.
- Frevert, U. Dějiny žen. *Mezi měšťanským zlepšením postavení žen a novým ženstvím*. Bakalářský překlad z německého originálu A. Potočková, IZV
- Friedan, Betty. (2002). *Ženská mystika*. Praha: Pragma.
- Giddens, Anthony. (2005) *Sociologie*. Praha: Argo.
- Gilligan, Carol. (2001). *Jiným hlasem. O rozdílné psychologii žen a mužů*. Praha: Portál.
- Golding, Claudia. (1989). The Role of World War II in the Rise of Women's Work. In: *NBER Working Paper Series*. National Bureau of Economic Reseach.
- Gray, Horace. (1962). *Trapped Housewife*. In: Marriage and Family Living.Vol. 24. No. 2, National Council on Family Relations, p. 179–182.
- Havelková, Hana. (2004). ABC feminismu. Brno: NESEHNUTÍ.

- Hayler, Barbara. (1979). *Abortion*: In: Signs, Vol. 5, No. 2. The University of Chicago Press. s. 307–323
- Katz Rothman. (1987). The Commodification of Motherhood. In: Gender and Society, Vol. 1, No. 3, Sage Publication. s. 312–316.
- Kiczková Zuzana. (1998). Fiktívny rozhovor so Sarou Ruddick. In: *Rozhovory Aspektu z* rokov 1993 -1998. Bratislava: Aspekt. s. 40–51.
- Kiczková, Zuzana. (2006). „Sociálne materstvo“: koncepcia a príbeh. In: Hanáková Petra, Heczková Libuše, Kalivodová Eva (Eds.): *V bludném kruhu. Mateřství a vychovatelství jako paradoxy modernity.* Praha: Sociologické nakladatelství Slon. s. 417–433.
- Kimmel, Michael S. (1999). Mali by /môžu /budú muži podporovať feminizmus? In: ASPEKT: Bratislava. Číslo: 2, s. 57–62.
- Knotková-Čapková, Blanka, Tereza Kynčlová, Jan Matonoha. 2010. Gender jako metodologická kategorie literárních analýz. In: Knotková-Čapková, Blanka a kol., 2010. Tváří v tvář. Praha: Katedra Genderových studií FHS UK.
- Kossoudji, Sherrie A., Dresser Laura J. (1992). Working Class Rosies: Women Industrial Workers during World War II. The Journal of Economic History Vol. 52, No. 2, Cambridge University Press. s. 431–446.
- Krannich, Richard S. (1980) Abortion in the United States: Past, Present, and Future Trends. In: Family Relations, Vol. 29, No. 3. s. 365–374.
- Lanser, S. Susan. (1991). Toward a Feminist Narratology. In: Warhol Robyn R. a Diane Price Herndl (Eds): An Anthology of Literary Theory and Criticism. New Bruswick: Rutgers University Press. s. 610 – 629.
- May, Elaine Tyle. (2001). Journal of Women's History, Vol. 13 No. 3. s. 151–152.
- Mendes, Sam. (2008). Revolutionary Road. DreamWorks Pictures BBC Films. 116 minut.
- Meyer, Robert E., Buescher, Paul, A., (1994). Maternal Mortality Related to Induced Abortion in North Carolina: A Historical Study. In: *Family Planning Perspectives*. Vol. 26, No 4, s. 179–191.

- Miller, Melody L., Moen, Phyllis, Dempster-McClain, Donna. (1991). Motherhood, Multiple Roles, and Maternal Well-Being: Women of the 1950s. In: *Gender and Society.* Vol. 5, No. 4, Sage Publication. s. 565–582.
- Morris, Pam. (2000). *Literatura a feminismus.* Brno: Host.
- Nilson, Linda Burzotta. (1978). The Social Standing of a Housewife. In: *Journal of Marriage and Family.* Vol. 40, No. Sage Publications. 3, s. 541–548.
- Ortner, Sherry (1998). Má se žena k muži jako příroda ke kultuře? In: Oates-Indruchová, Libora (Ed.): *Dívčí válka s ideologií: Klasické texty angloamerického feministického myšlení.* Praha: Slon. s. 89–114.
- Parente-Čapková, Viola (2005). Vzdorné psaní, strategický esencialismus a politika lokace. Feministická (literární) teorie a postkoloniální studia. In: Blanka Knotková-Čapková. (Ed.): *Konstruování genderu v asijských literaturách: Případové studie z vybraných jazykových oblastí.* Praha: Česká orientalistická společnost. s. 9–35.
- Pearsall, Judy, Hanks, Patrick. (1998). *The New Oxford Dictionary of English*, New York: Oxford University Press.
- Reinharz, Sulamit. (1992). *Feminist methods in social research*. New York: Oxford University Press.
- Renzetti, Claire, Daniel Curran (2003). *Ženy, muži a společnost.* Praha: Karolinum.
- Rich, Adrienne. (1995). *Of Woman Born: Motherhood as Experience and Institution*. New York: W. W. Norton & Co.
- Rubin, Gayle. (1975). The Traffic in Women: Notes on the 'Political Economy' of Sex. In: Rayna Reiter. (Ed.): *Toward an Anthropology of Women*, New York, Monthly Review Press. s. 157 – 210)
- Ruddick, Sara. 1989. *Maternal Thinking.* Boston: Beacon Press.
- Sauer, R. (1974). Attitudes to Abortion in America, 1800-1973. In: *Population Studies*, Vol. 28, No. 1. Taylor & Francis, Ltd.: 53–67.
- Scott, Anne Firor. (1990). One Woman's Experience of World War II. In: *The Journal of American History*. Vol. 77, No. 2. Organisation of American Historians. s. 556–562.

- Scott, Jacqueline. (1989). Conflicting Beliefs About Abortion: Legal Approval and Moral Doubts. Social Psychology Quaterly, Vol. 52, No.4. American Socialogical Associaation. s. 319 – 326.
- Seidler, Victor J. (1996). Znovuobjavenie mužskosti. In: *ASPEKT*: Bratislava. Číslo 2, s. 89–99.
- Showalter, Elaine (1998). Pokus o feministickou poetiku. In: Oates-Indruchová Libora (Ed.): *Dívčí válka s ideologií: Klasické texty angloamerického feministického myšlení.*
  Praha: Slon. 209–234.
- Solinger, Rickie. (1993). „A Complete Disaster": Abortion and the Politics of Hospital Abortion Committees, 1950–1970. In: *Feminist Studies*, Volume 19, Number 2, Women's Bodies and the State. s. 240–268.
- Stolínová, Jitka. (2004). *Moderní babictví*. Levret.
- Szapuová, Mariana. (2006). Hra na imaginárne: obrazy materstva vo filme Modré z neba. In: Hanáková, Petra, Libuše Heczková, Eva Kalivodová. 2006. *V bludném kruhu. Mateřství a vychovatelství jako paradoxy modernity.* Praha: Sociologické nakladatelství Slon. s. 345–360.
- Šmausová, Gerlinda. (2002). Proti tvrdošíjné představě o ontické povaze genderu a pohlaví. In: *Sociální studia*, č. 7. Brno: Fakulta sociálních studií Brněnské Univerzity. s. 15–27.
- Teo, Wesley D.H. (1975). The Husband's Constitutional Rights. In: *Ethics*, Vol. 85, No.4. University of Chicago. s. 337–342.
- Tindall, George B., Shi, David E. (1996). *Dějiny Spojených států amerických*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Tong, R. Putnam. (1998). *Feminist Thought. A More Comprehensive Introduction*. Boulder: Westview Press
- Wollstonecraft, Mary (1998). Obhajoba ženských práv. In: Oates-Indruchová, Libora (ed.), *Dívčí válka s ideologií*. Praha: Slon
- Yates, Richard. (2009): *Nouzový východ.* Praha: Mladá fronta.

- Young, Iris Marion. (2005). *On Female Body Experience. „Throwing like a Girl“ and Other Essays.* Oxford University Press.

- Zákon č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství, vyhláška MZ ČSR č. 75/1986 Sb., kterou se provádí zákon ČNR č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství

  http://www.newyorker.com/magazine/2008/12/15/like-men-betrayed, stránka navštívena dne 25. 5. 2015.